

För en starkare, friskare och friare Stockholmsregion

Liberalernas förslag till budget 2025 planår 2026-2027

Innehållsförteckning

1. För en starkare, friskare och friare Stockholmsregion.....	4
2. Ekonomiska förutsättningar.....	5
2.1 Ekonomiskt utgångsläge, osäkerhet och Sveriges högsta skatt.....	5
2.2 Skatteintäkter, utjämning och statsbidrag.....	5
3. Hälso- och sjukvård.....	9
3.1 Effektivitet, robusthet och patientsäkerhet.....	9
3.2 Vårdval.....	11
3.2.1 Omställningsplanens konsekvenser.....	11
3.3 Primärvård.....	12
3.3.1 Vårdcentraler.....	12
3.3.2 Satsning på barns hälsa – förstärkning av vårdval BVC.....	13
3.4 Äldrevård.....	14
3.5 Jämställd vård.....	15
3.6 Folkhälsa.....	16
3.6.1 Förebyggande arbete ska utökas.....	16
3.6.2 Screening för cancer och KOL.....	18
3.6.3 Barn och ungas hälsa.....	18
3.7 Vaccinationer.....	19
3.8 Närakuter.....	19
3.9 Akutsjukhus.....	20
3.9.1 Flytta vården närmare patienten.....	20
3.9.2 Fler vårdplatser för bättre vård och arbetsmiljö	21
3.9.3 Nya arbetssätt för framtidens akutsjukhus.....	22
3.10 Högspecialiserad vård	23
3.11 Prehospital vård	23
3.12 Förlossningsvård.....	24
3.13 Psykisk ohälsa och psykiatri	25
3.13.1 Stärk primärvården och första linjens psykiatri	25
3.13.2 Reformera barn- och ungdomspsykiatri.....	26
3.13.3 Kapa köerna till hela specialistpsykiatri.....	26
3.14 Beroendevård.....	27
3.14.1 Förbättrad samverkan kring patientgruppen.....	28
3.14.2 Tillgänglig beroendevård.....	28
3.15 Tandvård.....	29
3.16 Tillgänglighet och framkomlighet.....	30
4. Region Stockholm som arbetsgivare.....	31
4.1 Insatser för en bättre arbetsmiljö.....	31
4.2 Kompetensförsörjning.....	32
4.3 Vårdens medarbetare måste bli fler.....	33
4.4 En jämställd arbetsgivare.....	33
5. Forskning och innovation.....	35

5.1 Dagens forskning banar väg för morgondagens hälso- och sjukvård.....	35
5.2 Life science skapar välbefinnande och höjd livskvalitet.....	36
5.3 Fortsätt främja innovation.....	36
6. Digitalisering.....	38
6.1 Flera kontaktmetoder inom hälso- och sjukvården.....	38
6.2 Från digitalt utanförskap till digitalt innanförskap.....	39
7. Kollektivtrafik och infrastruktur.....	40
7.1 En tillgänglig och tillförlitlig kollektivtrafik.....	40
7.1.1 Ökad trygghet för resenärerna.....	41
7.1.2 En kollektivtrafik utan hinder.....	42
7.1.3 Färdtjänst och sjukresor.....	43
7.1.4 Digitala plattformar för resenärer.....	43
7.2 Kollektivtrafikens finansiering.....	43
7.2.1 Prissättning av biljetter.....	44
7.2.2 Attraktiva biljetter och förbättrade erbjudanden.....	44
7.3 Investeringar för framtiden.....	46
7.3.1 Färdigställande av avtalade projekt inom tid och budget.....	46
7.3.2 Innovation och teknisk utveckling i kollektivtrafiken.....	46
7.3.3 Regionalisering av trängselskatten.....	47
7.3.4 Prioriterade utbyggnader för en kapacitetsstark kollektivtrafik.....	47
7.4 Kollektivtrafikens roll för en hållbar utveckling.....	48
7.4.1 Främjande av kombinationspendling.....	48
7.4.2 Elektrifiering av kollektivtrafiken.....	48
8. Kultur.....	50
8.1 Uppmana till fler bildningsresor.....	50
8.2 Scenkonst, rörlig bild och tillväxt.....	51
8.3 Konst och kultur i vårdmiljöer.....	52
8.4 Kulturens närvaro i kollektivtrafiken.....	53
8.5 Kultur som är tillgänglig för alla.....	53
8.6 Civil beredskap och kultur.....	54
9. Regional utveckling.....	55
9.1 En konkurrenskraftig region.....	55
9.2 En region som når klimat- och miljömålen.....	56
9.3 En socialt hållbar region.....	57
10. Nämnder.....	58
10.1 Regionstyrelsen.....	60
10.2 Hälso- och sjukvårdsnämnden.....	63
10.3 Primärvårdsnämnden.....	66
10.4 Trafiknämnden.....	67
10.5 Kulturnämnden.....	69
10.6 Klimat- och regionutvecklingsnämnden.....	71
11. Tabellbilagor.....	72
Skatteintäkter.....	72
Resultaträkning.....	72

Balansräkning.....	73
Kassaflödesanalys.....	73
Finansieringsbudget.....	74
Per nämnd/verksamhet.....	74
Bilaga 1.....	82
1.1 Makroekonomisk utblick.....	82
1.2 Befolkningsförändringar.....	83
1.3 Pensioner.....	85
1.4 Moms i sjukvårdsverksamhet som bedrivs i annan organisationsform.....	89
1.5 Det ekonomiska utgångsläget.....	90
Bilaga 2.....	91
Förändring intäkter.....	91
Förändring kostnader.....	91

1. För en starkare, friskare och friare Stockholmsregion

I en tid av globala och lokala utmaningar, såsom klimatförändringar, ekonomisk press och social utsatthet, är det viktigare än någonsin att stå upp för en politik som värnar framtidstro och optimism. Det är politikens skyldighet att axla ansvaret för att skapa ett bättre samhälle för våra barn samt fler möjligheter för människor att forma sina egna liv. Liberalerna i Region Stockholm väljer att ta detta ansvar.

Liberalerna vill se en Stockholmsregion där hälso- och sjukvården alltid utgår från patientens behov och där valfriheten för den enskilde värnas. Vår vision är att alla invånare ska ha tillgång till högkvalitativ vård, oavsett var i regionen de bor eller vilken vårdgivare de väljer. Vårdvalen, som har gjort Region Stockholm till en föregångare inom tillgänglighet och patientnöjdhet, måste bevaras och utvecklas. Vårdcentralernas och husläkarnas förutsättningar behöver förbättras och närakuterna ska fortsatt ha en central roll i att avlasta akutsjukhusen och snabbt och effektivt kunna ge vård nära invånarna. Barns hälsa är förutsättningen för en trygg och god start i livet. Liberalerna fortsätter att försvara och förbättra vårdssystemet för att säkerställa en jämlik och jämställd vård i världsklass.

En hållbar och modern kollektivtrafik är avgörande för Stockholms utveckling och framtid. Liberalerna vill göra kollektivtrafiken till det självklara förstahandsvalet vid längre resor. Genom att satsa på innovation och tillgänglighet kan vi minska bilberoendet och skapa en region där regionens alla invånare enkelt och smidigt tar sig fram – från innerstad till landsbygd, från stadskärna till skärgård och från norr till söder.

Den ekonomiska verkligheten i både världen och Sverige är utmanande, och även Stockholmsregionen står inför prövningar. Det är avgörande att vi prioriterar kärnverksamheterna och att de reformer som genomförs är genomtänkta med ordentliga konsekvensanalyser. Liberalerna föreslår en återställning av skattesatsen till tidigare nivå för att minska trycket på hushållen, men vi gör det samtidigt som vi satsar mer på många centrala områden. Genom effektivare användning av resurserna kan vi också säkerställa att varje skattekrona används där den gör mest nytta, utan att kompromissa med kvaliteten i de tjänster som regionen ansvarar för.

Liberalernas budget är en satsning för en starkare, friskare och friare Stockholmsregion. Vi vill se fler samarbeten och mer nytänkande. Med tilltro till människors förmåga att göra egna val och med fokus på att skapa de rätta förutsättningarna, ser vi en ljus framtid för Stockholmsregionen.

2. Ekonomiska förutsättningar

De ekonomiska förutsättningarna ligger till grund för allt arbete i Region Stockholm. I följande avsnitt beskrivs de övergripande ekonomiska förutsättningarna i Region Stockholm avseende budgetåret 2025 och planåren 2026–2027. Utgångspunkten är en makroekonomisk bedömning och prognoser för befolkning, skatteunderlag och pensionskostnader mm. Många av de beslut som fattas i budgeten kommer att påverka regionkoncernens ekonomi under många år, bland annat den tioåriga investeringsplanen. Därför ges också en utblick i ett längre perspektiv, med utgångspunkt bland annat i de bedömningar som har gjorts av Konjunkturinstitutet (KI), Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) samt regeringen.

Liberalerna utgår i detta budgetförslag från samma bedömning om det makroekonomiska läget som vänsterstyret gör i budget för 2025. Ytterligare information och tabeller om de ekonomiska förutsättningarna finns i Bilaga 1.

2.1 Ekonomiskt utgångsläge, osäkerhet och Sveriges högsta skatt

I vänsterstyrets förslag till budget för 2025 ligger förra årets höjda skatt kvar. Liberalerna i Region Stockholm är fortsatt av åsikten att skattehöjningen i fjol inte var nödvändig för att klara av att finansiera verksamheterna. Det vi ser i 2025 års budget är att vänsterstyret väljer att ha kvar den höjda skatten samtidigt som styret driver igenom anmärkningsvärt höga ramhöjningar – utan att specificera vad dessa ska användas till.

Denna politik är inte hållbar i längden och leder till att politiska förvaltningar sväller utan att de resulterar i något som är till gagn för stockholmarna. Denna expansiva och ospecificerade politik förs i den region som har Sveriges högsta skatt. Liberalerna i Region Stockholm erbjuder ett alternativ, med kloka besparingar, effektiva satsningar och en sänkt skatt. Genom vår skattesänkning på 30 öre bedömer vi att Region Stockholm lågt räknat kommer att hämta hem 100 miljoner kronor i ytterligare skatteintäkter. Nuvarande skattenivå, som är högst bland landets regioner, har en hämmande effekt på arbetade timmar och regionens attraktionskraft. Vår skattesänkning skulle bidra till fler arbetade timmar, högre inflyttning och fler företagsetableringar.

2.2 Skatteintäkter, utjämning och statsbidrag

Region Stockholm får sina samlade skatteintäkter från tre olika källor: skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämningsystemet. Skatteintäkterna påverkas av hur skatteunderlaget utvecklas både på nationell nivå och i Stockholms län. Dessutom påverkas intäkterna av befolkningsutvecklingen, storleken på och fördelningen av statsbidrag mellan olika regioner samt reglerna för den kommunalekonomiska utjämningen.

Region Stockholms skatteprognos, som redovisas i Tabell 1, baseras på antaganden om dessa faktorer. Prognosen utgår också från att skattesatsen är 12,08 kronor under hela perioden. Skatten höjdes med 30 öre från och med 2024, vilket återspeglas i en större förändring av de samlade skatteintäkterna 2024 jämfört med övriga år. I detta förslag återställs skatten till 12,08 kronor.

Tabell 1. Skatteintäkter

Region Stockholms skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning	Utfall	Budget	Budget	Ändring	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	B25/B24	2026	2027
Skatteintäkter	93 405	99 477	101 660	2,2%	106 156	110 983
Generella statsbidrag	7 718	7 894	8 597	8,9%	8 855	9 121
- varav läkemedelsförmånen	7 718	7 894	8 597	8,9%	8 855	9 121
- varav övriga generella statsbidrag	0	0	0		0	0
Kommunalekonomisk utjämning	-4 095	-4 039	-5 436	34,6%	-5 946	-6 649
- varav inkomstutjämning	-2 803	-3 289	-3 143	-4,4%	-3 258	-3 385
- varav kostnadsutjämning	-2 332	-2 296	-3 153	37,3%	-3 184	-3 339
- varav regleringsbidrag/avgift	1 040	1 546	859	-44,4%	496	75
Summa skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning	97 028	103 332	104 821	1,4%	109 065	113 454
Förändring från föregående år, mkr		6 304	1 489		4 244	4 389
Förändring från föregående år, procent		6,5%	1,4%		4,0%	4,0%
Budget 2024		99 477	104 798		110 161	
Differens			23		-1 096	
Varav Budget 2024 utjämning		-4 039	-5 140		-5 925	
Differens		0	-297		-21	

Region Stockholm använder huvudsakligen data från SKR för sina skatteintäktsprognoser. Denna prognos baseras på en ekonomisk beräkning som SKR presenterade den 22 augusti 2024. Prognosen beskriver ett samhällsekonomiskt scenario för global och svensk utveckling fram till 2027. Analysen grundar sig på en konjunkturprognos fram till 2025 samt information kring arbetsmarknad och lönesummor gällande första halvåret 2024. En högre efterfrågan framöver, främst 2025 och 2026, gör att skatteunderlaget tar fart 2025 och framåt och sammantaget under prognosperioden ökar i linje med det historiska genomsnittet.

Prognosen tar hänsyn till inflationen under 2024 och framåt. KPI-inflationen förväntas vara 2,6 procent under 2024 och därefter sjunka till 0,5 procent 2025. I takt med att inflationen sjunker förväntas den ekonomiska politiken bli mindre stram, bland annat genom sänkta styrräntor och mer expansiv finanspolitik. Mindre åtstramande ekonomisk politik bidrar till återhämtning i ekonomin från 2025 med ökad sysselsättning och ökad lönesumma.

En annan faktor som ökar skatteunderlaget är de höjda garantipensionerna som en följd av ett höjt prisbasbelopp och den fulla effekten av den höjning som gjordes 2022. Dessutom påverkar den höjda pensionsåldern skatteunderlaget då individer förväntas arbeta längre innan de går i pension.

Tabell 2 visar skatteunderlagsprognoser för riket från SKR, regeringen och Ekonomistyrningsverket. Skillnaderna mellan prognosmakarna beror främst på olika bedömningar av sysselsättningens utveckling och ökningen av lönesumman. En förändring av skatteunderlagets utveckling med 0,1 procentenhet 2024 motsvarar cirka 80 miljoner kronor per år från och med 2024.

Den genomsnittliga utvecklingen för de samlade skatteintäkterna för riket ligger på 4,1 procent per år under perioden 2024–2027, vilket är i linje med den historiska utvecklingen.

Tabell 2. Skatteunderlagsprognoser för riket, årlig procentuell förändring

	2023	2024	2025	2026	2027	2023–2027
SKR, augusti 2024	4,9	3,5	4,8	4,1	4,2	23,3
Regeringen, april 2024	4,5	3,7	4,7	5,0	5,1	25,2
ESV, juni 2024	4,8	3,5	4,4	4,3	4,7	23,5
SKR, april 2024	5,1	2,9	4,8	4,1	4,0	22,6

Källor: SKR, Finansdepartementet och Ekonomistyrningsverket.

Prognosen för de samlade skatteintäkterna under perioden 2023–2026 har justerats ned jämfört med den tidigare bedömningen som användes som grund för Region Stockholms budget för 2024. Detta beror främst på de preliminära beräkningar för kostnadsutjämnningen i utjämningsystemet från och med 2025, som innebär en avgiftsökning med drygt 700 miljoner kronor jämfört med 2024.

Tabell 3. Utjämningsystemet för Region Stockholm, utfall 2023–2024 och prognos för 2025–2027

	Utfall 2023	2024	2025	2026	2027
Kostnadsutjämnning	-2 332	-2 444	-3 153	-3 184	-3 339
Inkomstutjämnning	-2 803	-3 188	-3 143	-3 258	-3 385
Regleringspost	1 040	1 792	859	496	75
Summa kommunalekonomisk utjämnning	-4 095	-3 840	-5 436	-5 946	-6 649

Källor: SKR och Region Stockholm.

Kostnadsutjämnningen jämnar ut opåverkbara och kostnadsdrivande skillnader mellan regioner. Fram till 2019 fick Region Stockholm ett bidrag inom kostnadsutjämnningen. En ny modell för kostnadsutjämnningen trädde i kraft i januari 2020 där Region Stockholm betalar en avgift till utjämnningen. Avgiften 2024 är 995 kronor per invånare, vilket totalt blir cirka 2,5 miljarder kronor. Den 2 maj 2024 publicerade SKR en preliminär beräkning av kostnadsutjämnningen för 2025. Beräkningen bygger på preliminära uppgifter om verksamheternas nettokostnader på riksnivå. För Region Stockholms del innebär SKR:s beräkningar att avgiften till kostnadsutjämnningen ökar från och med 2025 med drygt 700 miljoner kronor.

Riktade statsbidrag ökar Region Stockholms totala intäkter, men i de flesta fall genererar de också ökade kostnader för att uppnå de krav som ställs för respektive statsbidrag. Inom Region Stockholm fördelas de riktade statsbidragen till den nämnd som ansvarar för den specifika verksamhet som bidraget avser. Ibland inkluderas de riktade statsbidragen inom en nämnds anslag och bidrar därmed till finansieringen av det anslaget. Det innebär att nämndens ökade kostnader är täckta, oavsett om det riktade statsbidraget ändrar karaktär eller tas bort. Det finns dock en risk för att kostnaderna kvarstår inom Region Stockholm om ett statsbidrag fasas ut.

I tabellen nedan anges en prognos för Region Stockholms riktade statsbidrag 2024, samt en uppskattning av bidragens storlek för perioden 2025–2027. En översiktlig beskrivning av utvalda statsbidrag ges efter tabellen.

Tabell 4. Estimat av riktade statsbidrag till Region Stockholm 2023–2027

Riktade statsbidrag		Utfall 2023	Prognos 2024 april	2025	2026	2027
God och nära vård	PVN	1 103	510	510	510	510

Tillgänglighet och vårdkapacitet	HSN/ PVN	1 489	1 181	1 300	900	0
Kvinnors hälsa, förlossningsvård	HSN	360	322	322	322	322
Jämlik och effektiv cancervård	HSN	119	150	150	150	150
Psykisk hälsa, suicidprevention	HSN	232	221	164	164	164
Övrigt hälso- och sjukvård, it, asyl	HSN/ PVN	762	474	388	388	388
Civilt försvar och beredskap	RS	171	102	79	79	79
Pandemirelaterade bidrag	HSN	144	0	0	0	0
Kollektivtrafik	TN	20	0	0	0	0
Alfmedel	RS	679	691	716	732	749
Sektorsbidrag 1 (BP 23)	HSN	0	634	0	0	0
Sektorsbidrag 2 (VÅP 24)	HSN/ PVN	0	1 267	0	0	0
Antagande generell budgetnivå		0	0	471	855	1 738
Summa		5 080	5 552	4 100	4 100	4 100

3. Hälsa- och sjukvård

All hälso- och sjukvård ska bedrivas utifrån ett patientperspektiv. Hälso- och sjukvårdsnämnden ansvarar för att utforma och anpassa hälso- och sjukvården efter befolkningens behov. Som beställare av vård har hälso- och sjukvårdsnämnden en övergripande roll och ett ansvar för att säkerställa att vården lever upp till kraven. Noggranna analyser av det totala vårdbehovet, på både kort och lång sikt, ska göras i nära samverkan med vårdgivare, patientföreträdare och anhöriga samt kommuner och berörda myndigheter. Därutöver finns den för mandatperioden nyinrättade primärvårdsnämnden som på motsvarande sätt ansvarar för primärvården, vilket inkluderar alltifrån folkhälsoarbetet till tandvården.

Under det senaste decenniet har Region Stockholm arbetat med genomförandet av Framtidens hälso- och sjukvård (FHS). Stora förändringar har skett i form av utflyttning av vård från akutsjukhusen till den öppna specialistvården. Arbetet med att utveckla hälso- och sjukvården var särskilt intensivt under föregående mandatperiod. Liberalerna tog – tillsammans med den blågröna koalitionen – fram en primärvårdsstrategi för att påskynda övergången mot en god och nära vård. Vidare genomfördes utredningen Hälso- och sjukvården 2040 för den långsiktiga planeringen av invånarnas framtida behov. Utredningen leddes av en parlamentarisk beredning och sammanställde flera delrapporter med nuläges- och framtidsanalyser.

Liberalernas budgetsatsningar ska ses i ljuset av tidigare inriktning för vårdens styrning. Vänsterstyrets politik hotar dock utvecklingen. Det gäller inte minst ambitionen om att återta mer vård till akutsjukhusen och inskränka valfriheten. Med andra ord sker en återgång till en mer ineffektiv styrning av vården. I slutändan kommer det att drabba både patienterna och personalen.

3.1 Effektivitet, robusthet och patientsäkerhet

Ett effektivt prioriteringsarbete inom vården är nödvändigt för att möta de stora behov som finns inom hälso- och sjukvården, särskilt när resurserna är begränsade. Ett viktigt sätt är att sluta med insatser som inte tillför värde för patienten, så kallad lågvärdevård. Genom att implementera principerna för Kloka Kliniska Val (utifrån den internationella kampanjen Choosing Wisely) kan vi säkerställa att resurser används på bästa sätt och att patienter inte utsätts för onödiga eller ineffektiva behandlingar. Ett transparent prioriteringsarbete, där både vårdpersonal och patienter är delaktiga, bidrar till en mer hållbar, jämlik och kvalitativ vård. Region Stockholms förutsättningar att introducera modellen på systemnivå bör skyndsamt utredas i syfte att bland annat effektivisera resursanvändningen.

Omställningen mot god och nära vård måste fortsätta och primärvården ska fortsätta stärkas som navet i sjukvården. För den som är akut sjuk ska ett snabbt och tryggt omhändertagande finnas nära och tillgängligt för patienterna. Av detta skäl får varken vårdval eller närakuter omotiverat avvecklas. Liberalerna i Region Stockholm ser också gärna fler idéburna aktörer i regionen.

Erfarenheter från beredskapsfrågor, krishanteringen under pandemin och Sveriges försämrade säkerhetsläge ska tas tillvara. Insatser och satsningar som görs framöver behöver vara systemvårdande och långsiktigt stärka robustheten i hälso- och sjukvårdssystemet. På detta sätt kan Region Stockholm tillhandahålla en effektiv och säker hälso- och sjukvård i kommande kriser.

Sedan Rysslands oprovocerade invasion av Ukraina har Region Stockholm på olika sätt stöttat Ukraina och ukrainska flyktingar. Det rör sig till exempel om att skänka sjukvårdsmateriel och ta emot skadade eller sjuka personer. Region Stockholms stöd måste fortsätta så länge det finns ett behov. I linje med denna inriktning vill Liberalerna bland annat utreda förutsättningarna för att ta fram riktlinjer för Region Stockholms egna verksamheter och, om möjligt, anpassa avtal med upphandlade verksamheter som innebär att uttjänt, men användbart, sjukvårdsmateriel i första hand ska erbjudas till Ukraina.

Region Stockholm behöver arbeta mer systematiskt för att hålla läkemedelskostnaderna nere, till exempel genom att öka utbytet av originalläkemedel till biosimilarer och generika. Vidare behöver arbetet för en hållbar antibiotikaanvändning fortgå, vilket är helt avgörande i frågan om ökad antibiotikaresistens i samhället. Region Stockholm behöver arbeta systematiskt för att förhindra att läkemedelsbrister uppstår.

Under de senaste 20 åren har antalet kliniska farmaceuter ökat kraftigt inom både primärvården och slutenvården. Ju mer komplext läkemedelsområdet blir, inte minst genom fler läkemedelsalternativ per diagnos, desto mer stöd behöver läkarna och annan vårdpersonal. På detta sätt avlastar farmaceuter befintlig vårdpersonal i primärvården och på akutsjukhusen. Liberalerna vill därför i större utsträckning nyttja denna dolda resurs och sträva mot fler kliniska farmaceuter i primärvården och på akutsjukhusen. Farmaceuter, vilket är ett samlingsnamn för apotekare och receptarier, har även en viktig roll i frågan om prevention och egenvård. Mot bakgrund av deras stora kompetens vill Liberalerna utreda apotekens roll i hälso- och sjukvården som ett stödjande komplement till primärvården.

Arbetet med att stävja fusk och oegentligheter inom hälso- och sjukvården intensifierades under föregående mandatperiod. I ljuset av den ökade välfärdsbrottsligheten behöver Region Stockholm utveckla ytterligare metoder för att motverka utvecklingen. I det ingår bland annat att se över och följa upp avtal med vårdgivare, använda ny teknik och samverka med andra myndigheter och huvudmän.

Region Stockholm arbetar mycket med patientsäkerhet. I slutändan är det vårdgivaren som ansvarar för att den utförda vården är patientsäker. Det handlar inte enbart om att följa basala hygienrutiner, utan även om att utforma och genomföra vården i samråd med patienten. Inom den psykiatriska slutenvården i Region Stockholm har patienter, i föreliggande fall unga kvinnor, dock utsatts för systematiska övergrepp av vårdpersonal. Liberalerna har i en motion krävt en översyn av dels rutinerna kring anmälningar till polisen och Lex Maria, dels stöddokument avseende registerkontroller vid nyanställning av vårdpersonal inom den psykiatriska slutenvården. Regeringen ska nu, i linje med Liberalernas motion, utreda möjligheten att genomföra registerkontroller vid pågående anställning inom den psykiatriska slutenvården.

Patientperspektivet inkluderar tydliga och oinskränkta rättigheter. En av dessa rättigheter är möjligheten att göra sig förstådd, förstå sjukvårdspersonalen och att vårdpersonalen förstår patienten, vilket är avgörande för att patienten ska få rätt vård. Därför är tillgång till tolk en särskilt viktig fråga. Minderåriga barn ska inte behöva agera som tolkar i vården åt sina familjemedlemmar. Liberalerna står alltid upp för rätten till tolk, och att den erbjuds avgiftsfritt för patienter i behov av sådant stöd i Region Stockholm.

Det finns idag ett omfattande problem med patienter som uteblir från vårdbesök inom Region Stockholm. Totalt uppgår kostnaderna för detta till ungefär 500 miljoner kronor. Liberalerna vill,

genom fortsatt utveckling av kallelser och system för ombokning av besök samt höjda avgifter för uteblivna besök och operationer, halvera dessa kostnader. Genom att göra det kan 250 miljoner kronor frigöras i regionens budget.

3.2 Vårdval

Under de senaste åren har stora omställningar av den vårdvalsstruktur, som Liberalerna var med och etablerade, genomförts av vänsterstyret i Region Stockholm. I den omställningsplan som presenterades under våren 2023 framgick det att man skulle se över 13 av 38 vårdval och att fem av dessa skulle avvecklas. Vi har under det senaste året sett att dessa förändringar genomförs väldigt fort. Vänsterstyret har valt att inte genomföra tillräckliga konsekvensanalyser och adekvata modelleringar innan beslut har fattats. Alla partier har naturligtvis rätt att bedriva den politik de vill, men det är djupt oroväckande att de styrande partierna i Region Stockholm har genomfört så pass omfattande förändringar utan att faktiskt utreda vad konsekvenserna blir.

Liberalerna anser att det är viktigt att ständigt utvärdera och utveckla vårdvalen, av den anledningen genomfördes bland annat en översyn under föregående mandatperiod. Nämnda översyn syftade till att skapa alltifrån tydligare uppdrag och större mottagningar till bättre kostnadskontroll och nivåstrukturering av vårdområden. Överlappande uppdrag sågs över och vårdgivarnas roll i nätverkssjukvården tydliggjordes. Inom ramen för arbetet ingick även att sänka kostnader och bromsa kostnadsutvecklingen inom den öppna specialistvården, inte minst för att frigöra resurser till primärvården.

Det system vi har idag medför en mångfald av vårdaktörer som ger patienter valfrihet och ökar tillgängligheten. Den stora bredden av vårdaktörer inom många medicinska områden har bidragit till utvecklingen av vården i form av stärkt kvalitet, nya arbetssätt och effektivt resursutnyttjande. Utöver det har det bidragit till att Region Stockholm har kunnat uppnå den bästa tillgängligheten till vård i hela landet. Det är av dessa anledningar som vi anser att vården i Stockholm ska präglas av flera olika aktörer. I vänsterstyrets budget för 2025 framstår det som att styrets inställning till vårdval har omprövats. De ger bland annat ett uppdrag om att utreda en indexbaserad uppräkningsmetod till stabila vårdval och 180 miljoner kronor till uppräkningsmetoden under 2025. De öppnar även för möjligheten att starta nya vårdval i Region Stockholm.

3.2.1 Omställningsplanens konsekvenser

Förändrade vårdflöden påverkar många delar av hälso- och sjukvården. Att omställningsplanen arbetades fram mycket snabbt, utan genomarbetade beslutsunderlag och utan konsekvensanalyser, har medfört oro bland patienter, medarbetare och vårdgivare och i vissa fall allvarliga konsekvenser. Vårdval som berörs är bland annat gynekologi, allergologi, geriatrik, smärtvård samt barn- och ungdomsmedicin.

Patienter med långvarig smärta, utmattningssyndrom och myalgisk encefalomyelit (ME) eller chronic fatigue syndrome (CFS) är en patientgrupp som har drabbats särskilt negativt av omställningsplanen. Liberalerna har föreslagit att ett kunskapsunderlag om ME//CFS till primärvården skyndsamt tas fram och att ett akademiskt specialistcentrum införs i syfte att stärka kompetensen och utveckla behandlingsmetoder. I förslaget ingår även att skyndsamt inleda en dialog med Karolinska Universitetssjukhuset i Huddinge för att stärka både omhändertagandet och forskningen kring patienter som lider av ME/CFS.

Ett ytterligare vårdval som drabbats av vänsterstyrets omställningsplan är vårdval Barn- och ungdomsmedicinska mottagningar (BUMM) som är en central del av den vård som erbjuds barn under 18 år. Vårdvalets målgrupp är barn och ungdomar i åldrarna 0 till och med 17 år som har en komplicerad sjukdomsbild, men som inte behöver akutsjukhusets specialistkompetens och utrustning. Efter de senaste årens turer kring vårdvalet finns stor osäkerhet hos aktörerna om framtiden. De som verkar inom vårdvalet behöver klara besked och tydliga spelregler.

3.3 Primärvård

Att tillhandahålla en primärvård med hög kvalitet, kontinuitet och tillgänglighet är grundläggande för Liberalernas hälso- och sjukvårdspolitik. En god och nära vård där sjukdom kan behandlas tidigt eller allra helst förebyggas är viktigt för effektiviteten i hälso- och sjukvården, samhällsekonomin och givetvis också för den enskilde patienten. Därför vill Liberalerna stärka primärvården och fortsätta utvecklingen att göra vårdcentralen – genom husläkaren – till den naturliga kontaktpunkten för patienten.

Primärvård av god kvalitet och med hög tillgänglighet ska finnas i hela länet. Det är viktigt för invånarna med god tillgänglighet. God tillgänglighet bidrar också till att behovet av att söka sig till andra vårdinstanser minskar. Vårdcentraler och annan primärvård är vård som behöver finnas geografiskt nära invånarna. Det är viktigt att regelbundet utföra analyser av tillgängligheten inom länet. Liberalerna föreslår att ett sådant arbete görs årligen och att en särskild strategi för att motverka så kallade "vita fläckar" tas fram. Genom att vara proaktiva och vidta åtgärder för att säkerställa tillgängligheten kan vi möta invånarnas behov på ett bättre sätt.

Under året har vänsterstyret gått vidare med att föra över driften av telefonrådgivningen hos 1177 Vårdguiden till egen regi. Förändringen genomförs trots att Region Stockholm har landets kortaste svarstider och låga kostnader per samtal. Liberalerna har motsatt sig detta och bedömer att uppbyggnaden av en egen regi-verksamhet kommer bli tidsödande, öka kostnaderna och leda till längre svarstider för invånarna.

3.3.1 Vårdcentraler

Rätten att välja en fast namngiven husläkare är Liberalernas viktigaste mål i primärvården och en reform som vi introducerade och varit pådrivande för sedan 1970-talet. Liberalernas fokus på fast husläkare ledde till att antalet invånare med fast namngiven husläkare under förra mandatperioden ökade markant, men vi nöjer oss inte med det, utan vill att denna positiva utveckling ska fortsätta. Under mandatperioden ska alla som inte redan är listade få ett personligt erbjudande om att lista sig hos en fast namngiven husläkare.

En husläkare som känner sin patient och dennes sjukdomshistoria kan ge en mer kvalitativ vård och ökad trygghet för patienten. Vidare förbättras kontinuiteten i vården, vilket i sin tur ökar både personalens nöjdhet och patientens trygghet. Flera studier har visat på att det dessutom leder till färre sjukhusinläggningar och minskad dödlighet hos patienterna. I slutändan får det positiva effekter i hela sjukvårdssystemet. Liberalerna höjer ersättningen till vårdcentralerna med 500 miljoner 2025 för att kunna fortsätta stärka vårdcentralernas arbete.

Socialstyrelsen har fastställt ett riktmärke som rekommenderar att antalet listade patienter per heltidsarbetande läkare i genomsnitt bör vara 1 100. Liberalerna är positiva till rekommendationen och vill att alla i Region Stockholm ska erbjudas en namngiven husläkare. Under föregående

mandatperiod ökade antalet invånare med en fast namngiven husläkare med över 20 procentenheter. Det motsvarar cirka 500 000 personer. Liberalerna vill fortsätta denna utveckling och föreslår därför en kraftigt utökad bonus till vårdcentraler med hög andel läkarlistade patienter. Den utökade bonusen ska kombineras med en tydligare kravställning. I enlighet med Socialstyrelsens ovannämnda riktvärde behöver taknivån för antalet listade patienter per husläkare minskas. Fler ST-platser behöver tillskapas i syfte att få fram fler specialister i allmänmedicin. Vidare ska indikatorer såsom läkarnas faktiska kontakter med sina listade patienter utarbetas.

För att motverka kvalitetsbrister vid vårdcentralerna är det viktigt att införa tydliga krav och genomföra regelbundna kontroller. En översyn av Region Stockholms uppföljning och sanktionsmöjligheter gentemot vårdgivare är nödvändig, oavsett driftsform. Uppföljningen bör särskilt fokusera på kvalitet och tillgänglighet, inklusive möjligheten för patienterna att kunna välja kontaktväg och få kontakt samma dag. Att komma i kontakt med sin vårdcentral ska vara enkelt. För att underlätta för patienterna att nå sin läkare bör tider med öppen mottagning och telefontider till husläkare uppmuntras med särskild ersättning. Vi ser även att incitamenten för att vårdcentralerna ska ha öppet på kvällar och helger behöver stärkas.

3.3.2 Satsning på barns hälsa – förstärkning av vårdval BVC

En omfattande och välfungerande barnhälsovård är en av de viktigaste insatserna för en god folkhälsa. Tidiga insatser för barn gör skillnad som följer med dem genom hela livet. Det minskar hälsoklyftorna i samhället på sikt och bidrar till att ge barn förutsättningar att kunna klara skolan.

Liberalerna vill ge varje barn i Stockholmsregionen bästa möjliga start i livet. Stockholmsregionens barnhälsovård är i dag underfinansierad, och sjuksköterskor på BVC har ansvar för fler barn än vad som rekommenderas nationellt. Medelvärde i Stockholm är cirka 80 barn per sjuksköterska och årskull, jämfört med den nationella riktlinjen på 60 barn per sjuksköterska. Det innebär att det saknas tid och resurser för att ge varje barn och förälder det stöd som behövs. Liberalerna vill minska antalet barn per sjuksköterska till den nivå som rekommenderas i Rikshandboken för barnhälsovård.

Det är en oroande utveckling att allt färre barn i Stockholms län klarar de utvecklingskontroller som genomförs på BVC vid 3, 4 och 5 års ålder. BVC-programmet är en viktig del av arbetet med att främja barns fysiska, psykiska och sociala utveckling. Barn som har utmaningar i sin utveckling ska snabbt få stöd för att undvika framtida problem med hälsa och lärande. Föräldraskapet blir alltmer komplext och professionen vittnar om att behovet av råd och vägledning har ökat under de senaste fem åren. Förutom fler enskilda besök för föräldrar och barn som har behov av det vill Liberalerna se en satsning på fler föräldrautbildningar som erbjuds via BVC. Vi vill att alla föräldrar ska få tillgång till kunskap och verktyg för att stödja sina barns utveckling.

Genom att stärka barnhälsovården bidrar vi inte bara till bättre hälsa och välbefinnande hos barn, utan också till att minska framtida kostnader för samhället genom att tidigt upptäcka och åtgärda problem. Forskning visar att tidiga insatser har stor betydelse för att motverka både hälsoproblem, kriminalitet och socialt utanförskap. Att 98–99 procent av alla föräldrar kommer till BVC innebär att de insatser som genomförs via BVC får en nästintill heltäckande spridning.

På grund av den utveckling vi nu står inför ser vi att de ekonomiska resurserna behöver öka. Därför vill vi att primärvårdsnämnden öronmärker 100 miljoner kronor i en riktad satsning på barnvårdcentraler. Denna satsning motsvarar cirka 20 procent av dagens anslag och är en markant

förstärkning av deras ekonomi. De ökade medlen ska fördelas på ökad listningsersättning, ersättning för fler besök, fler föräldrautbildningar samt stärkt uppföljning av barn som inte klarar av sina utvecklingskontroller. Utöver det får primärvårdsnämnden i uppdrag att ta fram ett underlag till BVC för att arbeta förebyggande kring barns användning av skärmar. Denna satsning är nödvändig för att barnhälsovården ska kunna möta de växande behoven.

I socioekonomiskt utsatta områden finns sedan flera år ett utökat hembesöksprogram som innebär att barnavårdscentralerna gör fem extra hembesök hos förstagångsföräldrar under barnets första året. Besöken genomförs tillsammans med socialtjänsten. Det har varit en mycket viktig och uppskattad satsning som givit goda resultat. Detsamma gäller etableringen av familjecentraler. Det finns stora synergieffekter när regionen och kommunen samverkar och samlar mödravårdscentral, barnavårdscentral, socialtjänst och öppen förskola på samma plats. Det ökar möjligheten att upptäcka och tillgodose behov hos både barn och föräldrar.

3.4 Äldrevård

Region Stockholms befolkning blir allt äldre. Till 2030 beräknas det bo 2 634 300 personer i Stockholms län, vilket innebär en ökning med 257 200 personer eller motsvarande elva procent jämfört med 2019. Den största procentuella ökningen beräknas ske i åldersgruppen 80 år och äldre som beräknas öka med 63 procent (59 000 personer). Utvecklingen kommer att resultera i ökade behov av vård och geriatriska vårdplatser.

Stockholmsregionens sjukvårdssystem är landets mest omfattande och komplexa. Stockholm har trots detta stora möjligheter att tillhandahålla landets mest välfungerande geriatriska vård. Nyckelkomponenter för att lyckas med detta är en stärkt primärvård, samverkan mellan regionens olika verksamheter och samverkan med länets 26 kommuner.

Multisjuka och sköra äldre löper efter avslutad behandling stor risk för oplanerade återinskrivningar på sjukhus. Andelen patienter över 65 år som återinskrivs är dubbelt så hög jämfört med yngre patienter. De fem diagnoser som oftast förknippas med oplanerade återinskrivningar av multisjuka äldre är kroniskt obstruktiv lungsjukdom (KOL), hjärtinsufficiens, sjukdomar i urinorganen, lunginflammation samt fraktur på lårben. Vården av multisjuka äldre behöver förbättras och kommunerna behöver inkluderas i arbetet för att motverka oplanerade återinskrivningar. För att åstadkomma detta vill Liberalerna ge ett särskilt uppdrag till primärvårdsnämnden att påbörja detta arbete.

Äldre i ordinärt boende, det vill säga de som bor hemma, har mindre omfattande tillsyn än de som bor på äldreboenden och korttidsboenden. Hemtjänstens riskförebyggande arbete med dessa grupper är av stor betydelse, men samverkan mellan regionen och kommunerna kan förbättras. Vidare behöver fler snabbspår inom vården införas för multisjuka äldre. Det borde till exempel vara möjligt för hemsjukvården att – i samverkan med kommunen – skriva in patienter på korttidsboenden istället för att de ska behöva åka via akutmottagningen.

Under 2024 valde vänsterstyret att avveckla vårdvalet för geriatrik i Region Stockholm. Liberalerna motsatte sig beslutet som innebar att 110 geriatriska vårdplatser försvann. Dessa och ännu fler vårdplatser behövs för att klara kommande vårdbehov. I ärendet om avvecklingen av vårdval geriatrik påstod styret att de privata vårdgivarna saknade kringresurser i form av medicinsk diagnostik för att bedriva tillräcklig vård. Liberalerna anser att Region Stockholm behöver bli en skickligare och

tydligare kravställare när vård upphandlas, detta istället för att avveckla vård som i stort fungerar mycket väl. Vi anser att vårdvalet ska återinföras, men revideras i syfte att bli mer träffsäkert.

Regeringen har tillsatt en utredning om stärkt medicinsk kompetens i kommunal hälso- och sjukvård. Vi ser positivt på detta och menar att kommunerna bör ha möjlighet att anställa läkare. Region Stockholms roll i samband med det eventuella införandet av kommunala läkare kommer dock att behöva tydliggöras.

Vi ser även ett behov av att införa ett regionalt äldrevaccinationsprogram. Hösten 2021 fattade Region Stockholm ett inriktningsbeslut om ett regionalt vaccinationsprogram för äldre och sedan en tid tillbaka utreder Region Stockholm en hållbar struktur för detta. Äldre ska kostnadsfritt kunna vaccinera sig mot allvarliga sjukdomar. Ett regionalt äldrevaccinationsprogram skulle t ex kunna omfatta säsongsinfluensa, återkommande covid-19-vaccination, bältros och pneumokocker. Det är välkänt att vaccin skyddar mot allvarliga sjukdomar. I Sverige har vi under lång tid haft ett mycket framgångsrikt vaccinationsprogram riktat mot barn och nu ser vi att motsvarande behöver införas för äldre. Detta är särskilt viktigt då många äldre riskerar att bli svårt sjuka, men avstår från vaccination på grund av kostnadsskäl.

3.5 Jämställd vård

Idag får inte alltid kvinnor och män sjukvård som är tillräckligt anpassad efter deras biologiska olikheter. Framför allt ser vi strukturella problem som missgynnar kvinnors, och inte minst äldre kvinnors, hälsa. För att komma till rätta med problematiken behövs ett genusperspektiv i forskningen och en ökad kunskap om kvinnor och mäns olika förutsättningar vid exempelvis nya behandlingsmetoder. Likaså måste vårdstatistik och uppföljning av vårdkvalitet uppdelas efter kön.

Kvinnors hälsa är komplex och påverkas genom hela livet av både hormonella faser och olika skeenden, från puberteten, graviditet, förlossning och klimakteriet. Alltför länge har de sjukdomar och syndrom som bara drabbar kvinnor varit underbeforskade, underfinansierade och underdiagnostiserade. Här krävs det fördjupad kunskap och samarbete mellan olika professioner som arbetar med kvinnors hälsa genom alla skeenden i livet oavsett om det handlar om fungerande preventivmedel, samlagssmärter, endometriosis, förlossningsskador, inkontinens eller rådgivning och behandling i klimakteriet.

Liberalerna vill särskilt stärka vården för patienter med endometriosis och klimakteriebesvär, både på specialist- och primärvårdsnivå. Därför ska en utredning tillsättas som bland annat undersöker möjligheterna till tilläggsuppdrag i befintliga vårdval, förslagsvis inom den specialiserade gynekologin, eller i nya vårdval. Vidare bör utredningen se till behovet av att stärka forskningen kring patientgruppen, öppna ytterligare smärtmottagningar och rikta kompetenshöjande insatser mot vårdcentralerna. I sammanhanget bör nämnas att det är positivt att smärtmottagningar har öppnats vid Danderyds sjukhus och Södertälje sjukhus. Dock vill Liberalerna betona att det fanns fler smärtmottagningar innan vänsterstyret avvecklade vårdvalet inom vårdområdet.

Vårdval specialiserad gynekologi är ett av de vårdval som kraftigt påverkats av vänsterstyrets omställning av sjukvården. Revideringen har resulterat i att flera vårdgivare har sagt upp, eller varnat för att de kommer att säga upp, sina åtagande för utredningar inom cellförändringar. Förvaltningens egen utredning visar att de vårdaktörer som finns kvar inte har kapacitet att ta hand om de patienter som behöver utredas för cellförändringar och att ersättningsnivåerna bör ses över. Liberalerna ser att

det är avgörande att ersättningsnivåerna för specialiserad gynekologi garanteras en uppräkningsnivå så att kvinnor i Stockholm får den vård som de har rätt till. Det är dags att säkra den gynekologiska vården.

Det behövs en individanpassad screening för bröstcancer, med relevanta metoder och skräddarsydda intervall. Mammografi är den vanligaste metoden för att upptäcka bröstcancer och den används idag inom det nationella screeningprogrammet. För att rädda fler liv och beseгра fler tumörer måste dock bröstcancer vården bli mer individualiserad och åldersgränserna tas bort. Det är viktigt att ta i beaktandet att bröstcancer generer ofta går i generationer och att förekomsten av täta bröst kan medföra svårigheter i screeningprocessen, varför det är viktigt att kvinnor ges information om huruvida de har täta bröst eller inte. Var femte kvinna som drabbas av bröstcancer är 74 år eller äldre, därav bör den övre åldersgränsen för screening, om 74 år, tas bort. Liberalerna ser det även som viktigt att mammografiscreening individanpassas till patienter med funktionsnedsättning, fysisk såväl som psykisk. Mammografiscreening ska alltid ske i enlighet med bästa metod och evidens.

Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är allvarliga samhällsproblem. Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har var fjärde kvinna någon gång utsatts för våld i en nära relation. Arbetet för att upptäcka våld i nära relationer inom hälso- och sjukvården måste stärkas. Region Stockholm har idag ett vårdprogram som ger stöd till vårdpersonal i mötet med våldsutsatta patienter, men utöver information krävs också handling. Exempelvis har frågeformulär till patienter som misstänks vara utsatta för våld visat sig vara effektiva. Likaså att kuratorstider registreras som annat vårdbesök samt att patienter ges egen tid med vårdgivare. Genom tillvägagångssätt som dessa skyddas patienters integritet och vårdpersonal kan säkerställa att medföljande inte hindrar samtal kring våldsutsatthet. Region Stockholms hälso- och sjukvårdsverksamheter behöver se över sina rutiner och vårdpersonal ges bättre handledning i hur man stöttar och upptäcker våld i nära relationer.

3.6 Folkhälsa

Liberalerna strävar efter att främja individens frihet och möjligheter. En god hälsa innebär ökad frihet och bättre förutsättningar för ett gott liv. Enligt Folkhälsomyndigheten har människor i Sverige generellt sett en god hälsa, men det finns alltså stora utmaningar. Inte minst har människor som lever i socioekonomiskt utsatta områden en betydligt högre risk för ohälsa. Därför vill vi stärka folkhälsoinsatserna i dessa områden och även vara öppna för olika former av samverkan och nya arbetssätt. På detta sätt kan det förebyggande perspektivet tas i en ännu större beaktning i vårdens utförande.

3.6.1 Förebyggande arbete ska utökas

Liberalerna vill att Region Stockholm ska ha höga ambitioner på folkhälsoområdet. För att förebygga sjukdom och främja hälsa krävs ett starkt fokus på primärprevention. Liberalerna i Region Stockholm vill öka insatserna som syftar till att minska risken för sjukdom redan innan symptom uppstår. Genom att satsa på hälsofrämjande program och individanpassade insatser inom områden som fysisk aktivitet, kost, tobaksavvänjning och psykisk hälsa kan vi minska trycket på sjukvården och förbättra livskvaliteten för invånarna. Vi föreslår därför ökade resurser till vårdcentraler för att de ska kunna erbjuda mer förebyggande arbete och utveckla arbetet med hälsokontroller som fångar upp riskfaktorer tidigt. En långsiktig investering i primärprevention stärker folkhälsan och sparar vårdkostnader på sikt.

Primärprevention handlar om att förhindra att sjukdomar eller skador uppstår över huvud taget, genom att minska riskfaktorer innan de leder till ohälsa. Detta skiljer sig från sekundär- och tertiärprevention, såsom screeningprogram och rehabilitering som fokuserar på att hantera redan uppkomna sjukdomar eller förhindra att de förvärras. Liberalerna vill se en kontinuerlig ökning av det förebyggande hälsoarbetets totala andel av hälso- och sjukvårdsbudgeten.

I ett flertal andra regioner är det rutin att erbjuda så kallade hälsosamtal, syftet med dessa är att fånga upp personer med riskfaktorer för ohälsa och ge dessa råd och vägledning innan de får symptom på sjukdomar. Arbetssättet har visat sig ha en god förebyggande effekt. Liberalerna var under föregående mandatperiod drivande i införandet av en pilotstudie kring detta och ställer sig positiv till att det förebyggande folkhälsoarbetet får ta en större plats i hälso- och sjukvården. Just nu håller CES och APC på att utvärdera metoden. Arbetet ska vara klart under 2025. Om utvärderingen visar på goda effekter anser vi att arbetet med hälsosamtal med fördel kan byggas ut och bli mer omfattande. Det förebyggande arbetet behöver bli mer prioriterat för att hälso- och sjukvården ska vara hållbar framöver.

Liberalerna vill stärka hälsan i områden där ohälsan är som störst. Vi vill tillsätta en särskild kommission för en mer jämlik och jämställd hälsa. I sammanhanget bör nämnas att 15 vårdcentraler idag har i uppdrag att ge ett utökat hälsofrämjande stöd till invånarna i länets mest utsatta områden. Därtill är det viktigt att samverka med andra aktörer i civilsamhället för att stärka det hälsofrämjande arbetet. Liberalerna vill att nämnda hälsofrämjande och befolkningsinriktade uppdrag ska utökas till fler vårdcentraler i länet.

Att Region Stockholms hälsokommunikatörer gör skillnad i folkhälsoarbetet blev tydligt inte minst under covid-19-pandemin. Hälsokommunikatörerna har en tvärvetenskaplig kompetens inom hälso- och sjukvård, med uppdraget att främja hälsa genom kultur- och språkanpassade insatser, särskilt riktade mot nyanlända och personer med migrationsbakgrund. Det gäller särskilt arbetet med att anpassa information efter språk och olika kulturella perspektiv. Liberalerna värnar därför särskilt om hälsokommunikatörernas verksamhet.

Under föregående mandatperiod tog Liberalerna – tillsammans med den blågröna koalitionen – initiativ till landets första hälsoobligation för att hjälpa personer mellan 50 och 60 år i riskgrupp att förebygga typ 2-diabetes. Resultaten tyder hittills på att hälsoobligationen effektivt minskar risken för att utveckla typ 2-diabetes. Drygt hälften av dem som mätt sitt blodsocker efter 24 månader är inte längre i riskzonen för diabetes typ 2. Liberalerna ser att Region Stockholm bör gå vidare och utveckla arbetet med hälsoobligationer, där möjliga områden att titta på skulle kunna vara obesitas, högt blodtryck, osteoporos och astma/KOL.

Avslutningsvis bör nämnas att köerna till det hiv-förebyggande läkemedlet preexpositionsprofylax (PreP) arbetades bort under föregående mandatperiod. Det är viktigt att Region Stockholm fortsättningsvis säkerställer god tillgänglighet till PreP. I Sverige har vi tillgång till god behandling mot hiv och smittspridningen är förhållandevis låg. Merparten av de som blir nydiagnostiserade har blivit infekterade i samband med en utlandsresa. Allt detta sammantaget leder till att patientgruppen blir allt äldre och därmed kommer att möta nya utmaningar i livet. En av dessa utmaningar är hur man blir omhändertagen inom den kommunala äldreomsorgen, där kunskapen om patientgruppen fortfarande är låg. Här ser vi ett behov av ett kunskapshöjande arbete som Region Stockholm bör göra förslagsvis via Venhälsan.

3.6.2 Screening för cancer och KOL

För att stärka Region Stockholms folkhälsoarbete ytterligare är det av stor betydelse att fokus även riktas mot cancerområdet. Tidig upptäckt är avgörande i kampen mot cancer i alla dess former. Genom screeningundersökningar kan cancer identifieras i ett tidigt skede, vilket förbättrar prognosen för patienterna och besparar dem från mycket lidande. Därför är det viktigt att Region Stockholm verkar för att fler deltar i screeningundersökningar. Detta är ytterligare ett exempel på där hälsokommunikatörer spelar en viktig roll i Region Stockholms utsatta områden, där deltagandet generellt sett är lägre än i övriga länet.

Regionen behöver göra fler insatser för att minska mörkertalet avseende KOL. En tidig utredning med lungfunktionsscreening eller spirometriundersökning av personer med rökexponering eller andra riskfaktorer är ett sätt att fånga fler personer med tidig KOL. Vi behöver en vidareutveckling av primärvårdens kompetens kring lung- och luftvägssjukdomar. En tidig diagnostisering möjliggör även riktade multiprofessionella stödinsatser såsom fysioterapi, patientutbildning och regelbunden kontakt med astma- och KOL-sjuksköterska och dietist. Vidare innebär det en strukturerad uppföljning av lungfunktion, fysisk kapacitet och rökstatus med en fast vårdkontakt.

3.6.3 Barn och ungas hälsa

Barn och ungdomar rör på sig för lite. Stillasittandet behöver minska och mer tid behöver användas till sådant som våra kroppar mår bra av. Vi behöver mer idrott och mindre skärmtid.

Vi vet att talat språk mellan två individer ger barn en fonologi och ett språk som fungerar. Barn lär sig bäst genom att studera andra människor. Barnläkarföreningen konstaterar att det inte finns några fördelar med att använda skärmar tidigt. Det är idag allmänt känt att hög användning av digitala medier korrelerar med sämre språkutveckling, sämre utveckling av kognitiva förmåga såsom minne, koncentration och impulskontroll. Rekommendationen från Barnläkarföreningen är att barn inte ska använda skärmar innan två års ålder med undantag för videosamtal tillsammans med en vuxen. Liberalerna vill att Barnläkarföreningens rekommendationer för digitala medier för barn 0 till 5 år implementeras i Region Stockholms verksamheter. Inte minst bör BVC uppdatera sin information till föräldrar.

Liberalerna vill att regionen gör en riktad informationskampanj gentemot yngre avseende farorna med vitt snus. Det vita snuset är ett smaksatt snus som marknadsförs som tobaksfritt, ”godare och fräschare”. Men snuset innehåller höga doser av nikotin, en beroendeframkallande substans som utvinns ur tobaksplantan. I augusti 2022 blev det olagligt att sälja det vita snuset till personer under 18 år. Trots den nya lagen ökar snus användningen explosionsartat bland unga, och speciellt bland tjejer, detta visas bland annat i Stockholmsenkäten. På ett liknande sätt kan vi se hur användningen av vapes har ökat, framför allt i åldersgruppen 16-29 år. Liksom vitt snus har vapes många olika smaker och innehåller ofta nikotin. Det är viktigt att våra unga får lättillgänglig information om nikotinprodukter så det kan fatta välgrundade beslut. Liberalerna ser också med oro på de senaste årens ökade användning av lustgas i berusningssyfte bland barn och unga och välkomnar därför den statliga utredningen *En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas* (SOU 2024:23) som bland annat föreslår en ny lag om lustgas som förbjuder försäljning till minderåriga och begränsar mängden lustgas som en privatperson ska få köpa.

3.7 Vaccinationer

Sjukdomsförebyggande vaccinationer bidrar till en god hälsa och innebär större frihet och bättre förutsättningar att leva ett gott liv då de ger människor möjligheten att skydda sig själva och sina närstående mot allvarliga sjukdomar. Eftersom alla inte kan vaccineras är det viktigt att Region Stockholm strävar efter att uppnå en så hög vaccinationsgrad som möjligt för att uppnå flockimmunitet och på så sätt skydda samhällets mest sårbara.

Sverige har idag ett välfungerande nationellt vaccinationsprogram för barn som effektivt förebygger spridningen av många allvarliga sjukdomar. Däremot finns det flera sjukdomar som inte ingår i vaccinationsprogrammet och vi ser att vaccinationstäckningen skiljer sig mycket beroende på bostadsort och föräldrarnas inkomster. Liberalerna menar att vaccination mot allvarliga sjukdomar inte får avgöras av storleken på plånboken. Liberalerna vill därför erbjuda kostnadsfri vaccinering mot fler sjukdomar än vad som erbjuds idag.

Folkhälsomyndigheten lämnade i september 2024 ett förslag till regeringen om införande av vattkoppsvaccin i barnvaccinationsprogrammet efter att ha konstaterat att vattkoppsvaccinerna är säkra och samhällsekonomiskt effektiva. Cirkulationen av smitta kan upphöra inom två till åtta år om alla barn vaccineras. Liberalerna i Region Stockholm har sedan tidigare drivit frågan och ser positivt på att vaccinet föreslås ingå i barnvaccinationsprogrammet.

Liberalerna vill även erbjuda avgiftsfri TBE-vaccin till barn och unga mellan 1–18 år. Antalet fall av virussjukdomen TBE (Tick-Borne Encephalitis) som sprids genom fästingar har ökat de senaste åren och enligt Folkhälsomyndigheten är Region Stockholm ett av de områden med högst risk. TBE kan orsaka allvarlig hjärn- och hjärnhinneinflammation och en tredjedel av de som insjuknar drabbas av långvariga eller bestående besvär. Vänsterstyret föreslår i sin budget att barn födda 2022 under nästa år ska erbjudas vaccin. Vi anser att det inte är tillräckligt och anser att alla barn ska erbjudas avgiftsfritt vaccin, vilket de sedan många år gör i angränsande regioner.

HPV (humant papillomvirus) är den vanligaste sexuellt överförbara infektionen i Sverige och resulterar i att omkring 800 kvinnor och 300 män i Sverige får HPV-relaterad cancer årligen. Vaccination mot HPV infördes för flickor i åldrarna 10-12 inom ramen för det nationella barnvaccinationsprogrammet 2010. I samband med detta erbjöds så kallad catch-up-vaccinering för flickor som då var mellan 14–18 år. Sedan 2020 erbjuds också pojkar vaccination mot HPV, men man genomförde aldrig någon catch-up-vaccinering. Liberalerna vill att alla ovaccinerade pojkar och män under 26 års ålder ska erbjudas vaccination mot HPV. Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten pekar på att det är samhällsekonomiskt kostnadseffektivt att vaccinera äldre pojkar. Dessutom rekommenderar Region Stockholms läkemedelskommittés expertgrupp för vaccinationer samt Smittskydd Stockholm att även män upp till 26 år bör erbjudas vaccination.

3.8 Närakuter

Framtidens hälso- och sjukvård (FHS) har sedan 2011 varit avgörande för styrningen av hälso- och sjukvården i Region Stockholm. Utöver ett ökat fokus på primärvården, liksom utflyttningen av vård från akutsjukhusen till öppen specialistvård, genomfördes en ny struktur för det akuta omhändertagandet och följaktligen närakutsreformen. Efter en noggrann och långsiktig planering öppnades den första närakuten 2017. Sedan dess har närakutsstrukturen utvecklats till en central del av det akuta omhändertagandet och i slutändan hela sjukvårdssystemet i Region Stockholm.

På närankuterna finns alltifrån röntgen, laboratorium och ambulansintag till särskild kompetens för barn och äldre. Årligen behandlar närankuterna hundratusentals patienter mot de vanligaste akuta skadorna och sjukdomarna. Patienter som tidigare sökte vård via akutmottagningarna kan vända sig direkt till närankuterna för snabbare och kostnadseffektivare vård. Med andra ord spelar närankuterna en viktig roll i att avlasta akutsjukhusen och deras akutmottagningar.

Utvärderingar visar på att närankutsstrukturen är till stor nytta för Region Stockholms invånare. Vänsterstyret är dock i full gång med att nedmontera närankuterna. Under hösten 2024 har närankuten vid Hötorget avvecklats. Dessförinnan hade vänsterstyret stoppat de redan beslutade närankuterna i Skärholmen och Jakobsberg från föregående mandatperiod. Vidare utreds om fristående närankuter, som inte ligger på sjukhusområden, ska samlokaliseras med akutsjukhusen. Sammanfattningsvis hotas ytterligare fem närankuter i Region Stockholm av nedläggning på sikt.

Till skillnad från vänsterstyret vill Liberalerna bevara närankuterna och etablera fler. Region Stockholm ska prioritera och skyndsamt åter etablera en centralt belägen närankut och de nya närankuterna i Jakobsberg och Skärholmen. Därutöver vill Liberalerna under innevarande mandatperiod etablera ytterligare två närankuter, en i Bromma och en i Dalen. Vidare bör en utredning genomföras i syfte att öppna en närankut i nordöstra delen av länet. Utredningen ska grunda sig på befintliga kriterier såsom geografisk spridning, befintliga närankuter och befolkningsunderlag.

Med fler närankuter – och en ökad geografisk spridning – kan Region Stockholm bättre säkerställa en jämlik vård och en bättre sammanhållen vårdstruktur. Liberalerna vill även tillsätta en utredning om hur vårdformen kan utvecklas, med ett breddat uppdrag som syftar till att avlasta akutsjukhusen och deras akutmottagningar, exempelvis genom fler former av direktinläggningar. Det bör alltså understrykas att närankuterna finns till för de skador och sjukdomar som inte kan tas om hand inom primärvården. Vårdcentralerna ska fortsatt vara förstahandsvalet och utgöra navet i patientens vårdkedja.

3.9 Akutsjukhus

Region Stockholm har sju akutsjukhus som bedriver både akut och elektiv vård. Deras uppgift är mer avancerad, komplicerad och resurskrävande vård. Tillsammans – och var för sig – utgör akutsjukhusen en central del i Region Stockholms sjukvårdssystem.

Det är av största vikt att patienten kommer till rätt vårdnivå. Genom att följa principen om vård på lägsta effektiva omhändertagandenivå (LEON-principen) kan vård erbjudas som både är närmare invånarna och mer kostnadseffektiv. I Region Stockholm har det därför pågått ett arbete med att flytta ut vård från akutsjukhusen, exempelvis till öppen specialistvård, samtidigt som akutsjukhusen har getts bättre möjligheter att bedriva sina högspecialiserade uppdrag.

3.9.1 Flytta vården närmare patienten

Liberalerna vill fortsätta omställningen till en god och nära vård och gradvis minska uppdraget för akutsjukhusen. Vänsterstyrets politiska inriktning för hälso- och sjukvården innebär dock det motsatta.

Först och främst bör utformningen av de nya akutsjukhusavtalen (2024–2028) särskilt nämnas. Akutsjukhusens uppdrag utökas kraftigt, vilket innebär att mer öppen specialistvård flyttas tillbaka till akutsjukhusen. Vidare är akutsjukhusavtalen utformade med en betydligt högre andel fast ersättning.

Över tid har en sådan fördelning visat sig resultera i minskad vårdproduktion och sämre tillgänglighet. Liberalerna menar istället att akutsjukhusavtalen måste innehålla tydliga incitament till att träffa, behandla och vårda patienter med god kvalitet och tillgänglighet. Utformningen av akutsjukhusavtalen ska även ses i ljuset av omställningsplanen för vårdval och avvecklingen av flertalet vårdvalsområden. Därtill bör nedmonteringen av närakutstrukturen beaktas. Sammantaget riskerar vårdköerna till akutsjukhusen att öka ytterligare.

Liberalerna avsätter 60 miljoner kronor för att korta köerna till både planerad och akut vård. Inom ramen för detta ska Region Stockholm skyndsamt ta fram en samverkansmodell med externa aktörer för att bättre utnyttja tillgänglig operationskapacitet. En sådan samverkan skulle resultera i kortare vårdköer, bättre medarbetarnöjdhet och stora kostnadsbesparingar.

I takt med omställningen till en god och nära vård – och minskningen av akutsjukhusens uppdrag – har även andra vårdformer utvecklats. Det gäller inte minst utbyggnaden av vårdplatser inom geriatrik, rehabilitering och avancerad sjukvård i hemmet (ASIH), varav den senare vårdformen idag utgör nästan hälften av Region Stockholms vårdplatser totalt. Mot bakgrund av att dessa vårdformer i stor utsträckning bedrivs som vårdval oroas Liberalerna för deras framtid och vänsterstyret har bland annat redan avvecklat vårdvalet inom geriatrik.

Utöver omställningsplanen för vårdval har revideringarna av vårdvalen antingen uteblivit eller varit otillräckliga. Liberalerna värnar valfriheten och särskilt de vårdval som avlastar akutsjukhusen. Ur denna aspekt, i arbetet med att avlasta akutsjukhusen, bör även satsningarna på vårdcentralerna och närakuterna beaktas. Vidare kan informationskampanjer om hur patienter söker sig till rätt vårdnivå bidra till minskat tryck på akutsjukhusen.

3.9.2 Fler vårdplatser för bättre vård och arbetsmiljö

I en växande region är det nödvändigt att i vissa avseenden utveckla och expandera akutsjukhusen. De senaste åren har exempelvis samtliga akutsjukhus genomgått om- och tillbyggnader för att förbättra vård- och arbetsmiljön. Vidare har allt fler erbjudits vårdplatser i enkelrum, vilket främjar både personlig integritet och smittskydd.

Med andra ord är det viktigt att Region Stockholm – vid utflyttningen av vård från akutsjukhusen till andra vårdnivåer – säkerställer tillräckligt med resurser för patienter i behov av avancerad vård. I dagsläget räcker dock inte vårdplatserna till. Det visar sig särskilt i antalet överbeläggningar på akutsjukhusen, som bland annat fortplantar sig i långa väntetider på akutmottagningarna. Under innevarande mandatperiod har vårdplatserna minskat, vilket tar sig till uttryck både på och utanför akutsjukhusen, inte minst inom den geriatriska vården och under sommarvården. För att skapa nödvändiga marginaler vill Liberalerna i stället öppna fler bemannade vårdplatser och sträva efter en lägre belägningsgrad på akutsjukhusen. En utredning ska genomföras om vilken typ av vårdplatser som Region Stockholm behöver på lång sikt.

Vidare behöver samverkan med kommunerna kring utskrivningsklara patienter fortsätta utvecklas. Andra viktiga åtgärder inkluderar exempelvis implementering av effektiva triage- och flödesprocesser och ökad direktinläggning på geriatrisk avdelning.

3.9.3 Nya arbetssätt för framtidens akutsjukhus

Mångfald och valfrihet bidrar till utvecklingen av vården i form av nya arbetssätt och effektivt resursutnyttjande. Det visar inte minst S:t Görans sjukhus som sedan 1999 har drivits i privat regi. Under föregående mandatperiod var Liberalerna med och beslutade om att fortsätta upphandla driften av S:t Görans sjukhus inför att avtalet löper ut i början av 2026. Det är av stor vikt att upphandlingsarbetet fortskrider.

Mot bakgrund av det ovan sagda vill Liberalerna utreda möjligheten att upphandla ytterligare ett akutsjukhus. Genom att öka mångfalden av utförare finns potentiella vinster i form av effektivare resursutnyttjande och ytterligare utveckling av vården. Vidare innebär det en ökad valfrihet för både patienter och personal.

Alltmer hälso- och sjukvård kan bedrivas i hemmet. Det gäller även traditionell slutenvård på akutsjukhusen, så kallad Hospital at Home eller akutsjukhusvård i hemmet. Till skillnad från ASIH är patienterna inom vårdformen fortfarande i behov av akutsjukhusens resurser och således inskrivna. Genom att behandlas hemma, under daglig bevakning, skapas en sömlös övergång mellan slutenvård och hemmet. Utöver att akutsjukhusen avlastas är akutsjukhusvård i hemmet särskilt betydelsefull för patienterna. S:t Görans sjukhus ligger längst fram i utvecklingen, samtidigt som den regionägda vården, i ledning av Karolinska Universitetssjukhuset, har ett gemensamt projekt för att skapa en regional struktur. Liberalerna anser att det är av största vikt att implementeringen och utvecklingen av vårdformen fortsätter. Det gäller inte enbart inom den regionägda vården, utan även på S:t Görans sjukhus.

Akutsjukhusen har en särskild viktig roll inom cancervården. Strålbehandling är en av de viktigaste och effektivaste behandlingsmetoderna mot cancer och utgör tillsammans med läkemedelsbehandling grunden för den icke-kirurgiska cancerbehandlingen. Redan 2017 beslutade Region Stockholm om att bygga ut strålbehandlingskapaciteten i enlighet med den regionala cancerplanen. Dock är denna typ av kapacitet ännu eftersatt på akutsjukhusen. Liberalerna vill därför att Region Stockholm skyndsamt går vidare i frågan och fullföljer utbyggnaden av strålbehandlingskapaciteten.

Liberalerna har bidragit till att påbörja inrättandet av ett kunskapscentrum för osteoporos. Det är viktigt att nämnda arbete fortskrider och att kunskapscentrum för osteoporos får ansvar för frakturkedjor på samtliga akutsjukhus i Region Stockholm.

Allt för många inom vården vittnar om onödig administration på akutsjukhusen. Faktum är att problemet även finns på akutmottagningarna. Liberalerna vill därför lyfta betydelsen av medarbetardriven innovation. Till exempel har vårdens medarbetare på Södersjukhuset utvecklat en IT-lösning som minskar den administrativa bördan på akutmottagningen. Vidare har innovativa lösningar på Norrtälje sjukhus gjort att trängseln på akutmottagningen minskat. I sammanhanget bör även den så kallade Norrtäljemedellen lyftas, som genom samverkan mellan olika aktörer skapar en integrerad hälso- och sjukvård och omsorg, vilket skapar goda förutsättningar för utveckling och innovation. Goda idéer och innovativa arbetssätt bör implementeras brett i verksamheterna i så stor utsträckning som möjligt. Ur denna aspekt har Region Stockholms innovationsfond och dess olika innovationskontor, vars syfte är att ge medarbetare möjlighet till att utveckla verksamheterna, en särskild viktig roll.

I syfte att få in mer intäkter till Region Stockholms verksamheter bör arbetet för att öka förekomsten av kommersiella lokaler i sjukhus stärkas. Det skulle ge ökade intäkter till regionen såväl som ökad service till patienter, besökare och medarbetare.

3.10 Högspecialiserad vård

Region Stockholm har den mest högspecialiserade vården i hela Sverige. Det tar sig till särskilt uttryck genom Karolinska Universitetssjukhuset som är ett av världens främsta akutsjukhus.

Region Stockholm har flera nationella uppdrag inom högspecialiserad vård (NHV-uppdrag). Därav kan Region Stockholm erbjuda högspecialiserad vård till patienter från andra regioner och länder. Det bör dock nämnas att NHV-uppdragen för med sig medel som möjliggör en volym i verksamheten, vilket i sin tur bidrar till hög kvalitet även för invånarna i Region Stockholm.

Liberalerna vill att Region Stockholm fortsätter att söka NHV-uppdrag. Redan i början av mandatperioden, under 2023, fick Region Stockholm ytterligare tillstånd för högspecialiserad vård, varav ett avsåg könsdysfori inom den så kallade transvården. Liberalerna är positiva till att Region Stockholm är en av tre regioner som har tilldelats uppdraget, vilket kommer att förbättra vården för de som lider av könsdysfori. Exempel på ytterligare tilldelade uppdrag är sällsynta njursjukdomar och koagulationssjukdomar, båda under 2024.

Den högspecialiserade vården är även en viktig del för framsteg inom life science-området. Genom att bedriva avancerad forskning och implementera nya behandlingsmetoder bidrar den högspecialiserade vården till att stärka regionens konkurrenskraft och attraktivitet. Karolinska Comprehensive Cancer Center utgör ett gott exempel på hur Region Stockholm samlar spetskompetens inom cancervård och forskning. Liberalerna menar att det är av yttersta vikt att Region Stockholm fortsätter att ligga i framkant på området. För att fortsätta utvecklingen krävs ett brett samarbete mellan hälso- och sjukvården, akademien och näringslivet. Ett väl fungerande samarbete är nyckeln till att nya behandlingsmetoder snabbt kan föras ut till vården och i slutändan till patienterna.

3.11 Prehospital vård

Under föregående mandatperiod påbörjades arbetet med en framtidsplan för den prehospitala vården (2026–2034). En aktör i egen regi ska ansvara för prioriterings- och dirigerings-tjänsten och utbildningsinsatserna fortsätter kring bland annat akut prehospital psykiatri för all personal. Vidare beslutade Region Stockholm om att etablera en ny och permanent ambulanshelikopterbas i Ullna, Österåker, och utöka ambulanshelikopterverksamheten från en till två helikoptrar året runt. Därtill påbörjades arbetet med att successivt överta prehospitala lokaler i syfte att etablera en långsiktig och stabil lokalförsörjning.

Utan hänsyn till ovannämnda framtidsplan har vänsterstyret lagt en ny inriktning för den prehospitala vården. Framför allt har all vägburen ambulanssjukvård – efter 30 år som delvis upphandlad verksamhet – återtagits i egen regi. Det gäller även verksamheterna för jour- och akutläkarbil. Med hänsyn till att vänsterstyret agerar likadant inom andra vårdområden ser Liberalerna det som ett högst ideologiskt motiverat beslut. Det visar inte minst den bristfälliga konsekvensanalysen av förändringen. Liberalerna vill fortsätta upphandla verksamheten för att garantera en kvalitativ, tillgänglig och kostnadseffektiv ambulanssjukvård. Det bör särskilt nämnas att en mångfald av utförare även är till fördel för ambulanssjukvårdens medarbetare. På detta sätt stärks valfriheten samt kunskaps- och erfarenhetsutbytet mellan arbetsgivare.

Sedan 2015 har tjänsten psykiatriambulans (PAM) funnits i Region Stockholm. Från att enbart ha varit en suicidpreventiv åtgärd utvecklades den snabbt till att erbjuda ett bättre akut och prehospitalt omhändertagande av personer med akut psykisk ohälsa. Region Stockholm blev 2017 först i landet med att permanenta tjänsten, för att sedan under 2022 utöka tjänsten från en till två psykiatriambulanser. Liberalerna värnar PAM och är därför positiva till det förnyade avtalet.

3.12 Förlossningsvård

Under föregående mandatperiod togs flera viktiga beslut för förlossningsvården. Framför allt fastslogs inriktningen för framtidens förlossningsvård som innehöll ett åttapunktsprogram med flera tydliga målsättningar. Inte minst permanentades projektet Min Barnmorska – en sammanhållen vårdkedja genom graviditet, förlossning och eftervård – för att även utökas till fler förlossningsenheter. Anslagen till förlossningsvården ökade med totalt 555,5 miljoner kronor över tre år (2022–2024). Vidare reviderades vårdvalet inom förlossningsvården, bland annat med en årlig uppräknings ersättning på 20–40 miljoner kronor. Därutöver beslutades det om att öppna en ny förlossningsklinik på S:t Görans sjukhus under våren 2023.

Liberalerna värnar ovannämnda satsningar och vill fortsätta utvecklingsarbetet inom förlossningsvården. Förra årets öppnande av förlossningskliniken på S:t Görans sjukhus har fallit särskilt väl ut, inte minst i frågan om att en stor andel av de nyanställda barnmorskorna har valt att återvända till förlossningsvården. Dock tycks vänsterstyret sakna både handlingskraft och viljeinriktning för att förbättra förlossningsvården. Det blir särskilt oroande med tanke på att de utökade anslagen till förlossningsvården, i enlighet med ovannämnda inriktning, utgår vid årsskiftet. Vidare har förlossningsvården präglats av stora problem under nuvarande mandatperiod. Det gäller framför allt på Karolinska Universitetssjukhuset i Huddinge; alltifrån uppsägningar och stängda vårdplatser till allvarliga brister inom förlossningsvården och kring anmälningsrutinerna enligt Lex Maria. Därtill innebar sommarvården 2024 en bristande bemanning, försämrad arbetsmiljö och hotad patientsäkerhet på förlossningsklinikerna. Sammantaget finns starka indikationer på att åttapunktsprogrammet inte fortskrider som tänkt.

I sammanhanget bör understrykas att vänsterstyret väljer att utöka satsningen på hemförlossningar i Region Stockholm. Liberalerna anser att hemförlossningar är problematiska ur ett medicinskt perspektiv, med ökade risker för både den födande kvinnan och barnet. Hemförlossningar är även mer resurskrävande än förlossningar som sker på förlossningsklinik. Därtill kommer den kostsamma metoden enbart en liten grupp till del, vilket kan ifrågasättas ur ett rättviseskäl. Liberalerna vill följaktligen ta bort möjligheten till skattefinansierade hemförlossningar i Region Stockholm.

Alltför många kvinnor lider av problem som kan kopplas till komplikationer under graviditet och förlossning. Det är därför viktigt att kvinnor får stöd även efter förlossningen, det vill säga en god eftervård. Min Barnmorska utgör en del i arbetet med att förbättra eftervården. Liberalerna ser dock att eftervården i Region Stockholm behöver utvecklas ytterligare. Såväl förlossningskliniker som mödrhälsovården behöver bättre fånga upp kvinnor med förlossningsskador och psykisk ohälsa, och ge snabb och tillräcklig hjälp. Ett särskilt program för en förbättrad eftervård ska tas fram som liknar det för graviditet inom mödravården, vilket inkluderar en översyn av tillgången till fysioterapeutisk kompetens.

Det går inte att prata om graviditet och förlossningsvård utan att också nämna rätten till abort. Aborter ska vara lättillgängliga, säkra och det får aldrig finnas köer i abortvården. Alla kvinnor ska kunna göra abort utan väntetid och med det medicinska och sociala stöd hon behöver.

3.13 Psykisk ohälsa och psykiatri

Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) är psykisk ohälsa den snabbast växande folksjukdomen i världen. Särskilt oroande är ökningen bland barn och unga. Utvecklingen går även att se i Region Stockholm.

Under föregående mandatperiod påbörjades ett reformarbete. I övergången mot en god och nära vård har vårdcentralernas ansvar breddats. Numera är vårdcentralerna ansvariga för att ge stöd till personer med mild till måttlig psykisk ohälsa, den så kallade första linjens psykiatri. Inom specialistpsykiatrin har ett intensivt arbete pågått. Det gäller inte minst barn- och ungdomspsykiatrin (BUP). Utöver att tillföras extra resurser reformerades BUP till att delas in i nio ansvarsområden, vilket förväntas ge bättre förutsättningar för att bedriva effektiv vård. Vidare har vårdkedjan blivit mer sammanhållen, exempelvis finns beslut om att överföra ansvaret för neuropsykiatriska utredningar från barn- och ungdomsmedicinska mottagningar (BUMM) till BUP.

Liberalerna vill att arbetet mot psykisk ohälsa prioriteras ännu högre. I detta arbete ingår att stärka både primärvården och specialistpsykiatrin, där samtliga patientgrupper – alltifrån barn och unga till vuxna och äldre – är inkluderade. I sammanhanget bör habiliteringens viktiga roll betonas, både för patienter med funktionsnedsättning och deras anhöriga. Vänsterstyret har dock påbörjat eller genomfört flera förändringar som väcker stor oro, inte minst för patienterna och deras anhöriga.

Civilsamhället är en viktig resurs i arbetet mot psykisk ohälsa och ofrivillig ensamhet. Därför måste regionens verksamheter ha en god samverkan med civilsamhällets organisationer. I förekommande fall bör möjligheten att sluta överenskommelser i form av idéburet offentligt partnerskap (IOP) övervägas.

3.13.1 Stärk primärvården och första linjens psykiatri

Vårdcentralernas roll som navet inom hälso- och sjukvården behöver stärkas. Det gäller även i arbetet mot psykisk ohälsa. Utöver resursförstärkning behöver Region Stockholm stötta vårdcentralerna i sin kompetensutveckling. På detta sätt kan fler patienter med psykisk ohälsa upptäckas och diagnostiseras eller remitteras till en mer adekvat vårdnivå. Därför är det glädjande att regeringen gör en historisk satsning på primärvårdens arbete med psykisk ohälsa.

I vårdcentralernas uppdrag ingår även samverkan med andra vårdnivåer och huvudmän. Av detta skäl är det viktigt att andra instanser har kännedom om primärvårdens uppdrag inom psykisk ohälsa, inte minst skolan och socialtjänsten. Liberalerna vill därför särskilt utveckla och stärka samverkan med skolhälsovården.

Vänsterstyrets politik riskerar dock att bromsa utvecklingen av första linjens psykiatri. Det gäller framför allt beslutet om att sänka besöksersättningen för samtalsbehandlare, från 425 kronor till 125 kronor per besök, till vårdcentralerna. Under 2023 och 2024 har besöken till psykologer eller kuratorer på vårdcentraler minskat drastiskt. Vidare vittnar vårdcentraler om svårigheten med att anställa eller behålla psykologer och kuratorer, vilket kommer att försvåra situationen ytterligare. I slutändan är risken stor för spridningseffekter till den redan belastade specialistpsykiatrin. Liberalerna

återkallar därför beslutet att sänka besöksersättningen för samtalsbehandlare och återställer nämnda ersättning till 425 kronor per besök.

Utöver barn och unga är även äldre en prioriterad grupp. Den psykiska ohälsan bland denna patientgrupp, i synnerhet den ofrivilliga ensamheten, tas sällan upp i samtal om psykisk ohälsa. Liberalerna anser därför att frågan måste uppmärksammas mycket mer. Tidigare tog Region Stockholm fram en rapport om äldre och ensamhet, vilket ledde till att ett pilotprojekt genomfördes i primärvården. Rapportens slutsatser behöver tas om hand under kommande år.

3.13.2 Reformera barn- och ungdomspsykiatrin

Under 2023 genomförde P4 Stockholm en granskning av BUP i Region Stockholm. Det gällde framför allt de långa köerna till neuropsykiatriska utredningar, där över 3 000 barn och unga väntade på en sådan utredning. I hundratals fall rörde det sig om över ett års väntan, och i fyra fall var väntan mer än 541 dagar. Senare samma år publicerade Region Stockholms patientnämnd en granskning av klagomålen avseende köerna till neuropsykiatriska utredningar. Under perioden 1 juni 2022 till 31 maj 2023 skedde en ökning av antalet ärenden med 80 procent jämfört med samma period föregående år. Det innebar även en tjugofaldig ökning jämfört med motsvarande period 2018–2019.

I Region Stockholm finns två utförare inom BUP (specialiserad öppenvård); dels BUP Stockholm, som drivs i Region Stockholms regi, dels en privat vårdgivare. Vad som sällan lyfts i frågan om köerna till neuropsykiatriska utredningar är den stora skillnaden mellan utförarna. Faktum är att den privata vårdgivaren i princip är köfri vad gäller första besök, och har avsevärt kortare kötider till utredning och behandling. En annan fråga som skiljer utförarna åt är antalet klagomål. Enligt patientnämnden inkom under 2023 hela 176 klagomål avseende BUP Stockholms specialiserade öppenvård, varav de flesta avsåg långa köer och bristande behandling. För motsvarande period inkom inte mer än sex klagomål avseende den privata vårdgivaren.

Liberalerna avsätter 80 miljoner kronor för att minska köerna och förbättra arbetsmiljön inom BUP. Parallellt ska tillgänglighetsproblemen hos vårdgivaren BUP Stockholm skyndsamt utredas. Inom ramen för detta arbete ska frågan om bättre arbetsmiljö och effektivare processer inom BUP Stockholm prioriteras, där särskild hänsyn bör tas till arbetssättet hos vårdgivare med god tillgänglighet. Det kan röra sig om alltifrån högre krav på att träffa patienter till ett ökat fokus på rätt åtgärder och ledtider. Vidare finns en dold kapacitet av vårdgivare som kan vara en del i att vända utvecklingen inom BUP. Av dagens nio geografiska områden är enbart två upphandlade. På längre sikt bör därför fler geografiska områden upphandlas.

Ovannämnda reformarbete ska slutligen omhändertas genom en särskild handlingsplan som i första hand syftar till att uppnå den skarpare regionala vårdgarantin och nationella målsättningen för BUP, med tydliga uppföljningskrav, för att sedan påbörja arbetet med att skärpa kraven ytterligare.

3.13.3 Kapa köerna till hela specialistpsykiatrin

Hela specialistpsykiatrin präglas av långa köer. Det gäller inte enbart barn- och ungdomspsykiatrin, utan även vuxenpsykiatrin. Vänsterstyrets så kallade beställarplan för vuxenpsykiatrin innebär bland annat att mer vård ska bedrivas i egen regi. Nämnda beställarplan har även utmynnat i ytterligare ärenden som riskerar att försämra vuxenpsykiatrin, exempelvis ska delar av vuxenpsykiatrin upphandlas med tilldelningsgrunden om det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet på grundval av lägst pris. Det går att jämföra med Region Stockholms motsvarande beställning från 2017 som skedde

på grundval av kvalitet, en så kallad kvalitetsupphandling. Liberalerna vill utreda konsekvenserna av beställarplanen för vuxenpsykiatri, inklusive upphandlingen av vuxenpsykiatri. Utredningens konsekvensanalyser bör särskilt utgå från kvalitet, tillgänglighet och patientsäkerhet.

Ett annat område med långa köer är ätstörningsvården. Trots den allvarliga situationen väljer vänsterstyret att ta över all ätstörningsvård i egen regi. Liberalerna vill istället öka mångfalden av vårdgivare och följaktligen minska köerna inom ätstörningsvården. I syfte att öka tillgängligheten har Liberalerna tidigare föreslagit att i ett första steg direktupphandla ätstörningsvård med inriktning på barn och unga, för att sedan införa ett vårdval på området. Vidare har Liberalerna föreslagit att en oberoende och jämförande studie görs mellan behandlingsmetoderna inom ätstörningsvården i syfte att tydliggöra kunskapsläget. Inget av Liberalernas förslag har dock fått gehör av vänsterstyret under mandatperioden.

Den 1 september 2023 överlämnade Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten ett förslag till nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention. Förslaget till ny strategi bygger på alla myndigheters och andra aktörers samlade bild av vad samhället behöver göra. I ljuset av detta ska Region Stockholm tillsätta en kommission för att följa nämnda arbete. I sammanhanget bör ökningen av suicid bland unga män särskilt nämnas. Vidare är hbtqi-personer en grupp som lider av förhöjd risk för suicid och bland dem är gruppen transpersoner särskilt utsatt.

För att öka kvaliteten ytterligare ska Region Stockholm även erbjuda en fast vårdkontakt till alla som är under behandling i specialistpsykiatri. Här bör nämnas att Liberalerna länge har drivit frågan om att patienter – med etablerad kontakt inom psykiatri – på eget initiativ ska kunna läggas in i slutenvård. I Region Stockholm testades självvald inläggning först i mindre skala, för att sedan göras i bredare skala, och Liberalerna vill att denna reform ska få finnas kvar och utvecklas.

I Region Stockholm råder det stor brist på rättspsykiatriska vårdplatser. Dessutom är befintliga lokaler i stort behov av upprustning. En plan för utbyggnad av antal platser och upprustning av lokaler är sedan tidigare beslutad och arbetet pågår. Vårdmiljön är viktig för att främja hälsa och tillfrisknande överallt inom vården.

3.14 Beroendevård

Människor med missbruk och beroende är en särskilt utsatt och glömd grupp i samhället. Under de senaste mandatperioderna har Liberalerna därför drivit på för att utveckla beroendevården i Region Stockholm.

Först och främst öppnades de första sprututbytesverksamheterna för att dels förebygga spridning av smittsamma infektioner, dels bidra till en mer positiv kontakt med vården för patientgruppen. Med åren kom vårdutbudet för dessa verksamheter att utökas, inte minst genom ett mobilt sprututbyte i projektform och fler läkemedel. Andra exempel på mobila arbetssätt är uppstarten av den så kallade Hepatitbussen (Street-C) för test och behandling av hepatit C. Vidare har stora utbildningsinsatser genomförts gentemot vårdcentralerna inom området psykisk ohälsa och screening av beroendeproblematik. Genom ett målmedvetet arbete har hälso- och sjukvårdens samverkan kring patientgruppen förbättrats, till exempel mellan psykiatri, primärvården och sprututbytesverksamheterna.

Mycket tyder på att svensk politik på området inte är anpassad till nutidens och framtidens utmaningar. Liberalerna vill därför höja ambitionsnivån och reformera beroendevården i Region Stockholm.

3.14.1 Förbättrad samverkan kring patientgruppen

Liberalerna är mycket positiva till slutsatserna i den så kallade samsjuklighetsutredningen (SOU 2021:93). Framför allt föreslås efterlängttade förändringar i huvudmannskapet mellan region och kommun, där regionernas hälso- och sjukvård övertar ansvaret för all behandling av skadligt bruk och beroende. Även om behovet av samordnade insatser mellan region och kommun kvarstår, så innebär det ett bättre omhändertagande för patientgruppen. Inför kommande förändringar vill Liberalerna betona vikten av en god beredskap inom Region Stockholm.

Det är positivt att vänsterstyret har hörsammat Liberalernas förslag om att permanenta det mobila sprututbytet. Även samverkan med Stockholms stad och dess uppsökarverksamhet ska utvecklas, inte minst genom bemanning av läkare en till två gånger per månad. Besluten har tagits inom ramen för upphandlingen av vård till personer som lever i hemlöshet i Region Stockholm. Vänsterstyret röstade dock ner Liberalernas förslag om att utöka dels uppsökarverksamhetens bemanning av läkare till en gång i veckan, dels det mobila sprututbytet genom att även innefatta hjälp för sociala behov. Utöver att erbjuda mer vård till dessa patienter – i miljöer som de befinner sig i – vill Liberalerna utvidga det mobila sprututbytet. Ett sådant utökat uppdrag skulle ligga i linje med den ovannämnda samsjuklighetsutredningen, både vad gäller samverkan och mobila arbetssätt.

3.14.2 Tillgänglig beroendevård

Sedan en tid tillbaka finns läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende (LARO) i Sverige. I enlighet med de nationella riktlinjerna för vård och stöd vid missbruk och beroende har LARO hög prioritet. Dock framhåller samsjuklighetsutredningen att befintliga föreskrifter och riktlinjer inte tillämpas eller efterlevs. Antalet som får en behandling enligt LARO i Sverige är betydligt färre än exempelvis i Danmark och Norge. Det blir särskilt anmärkningsvärt med tanke på att Sverige har en av Europas högsta narkotikarelaterade dödlighet. Liberalerna vill därför utveckla LARO avseende räckvidd, tillgänglighet och valfrihet och införa ett vårdval på området i Region Stockholm.

Sedan 2018 tillhandahåller sprututbytesverksamheterna i Region Stockholm läkemedlet naloxon. Syftet är att häva överdoser av opioider och på det sättet rädda liv. Resultaten har varit goda och därför är det viktigt att tillgången på naloxon är god. Glädjande nog blev naloxon i nässprayform, efter utredning av Socialstyrelsen och Läkemedelsverket, godkänt för receptfri försäljning tidigare i år. I linje med detta vill Liberalerna utreda möjligheten till att tillgängliggöra naloxon inom bland annat kollektivtrafiken, till exempel genom att införa så kallade naloxon-skåp och utrusta stationsvärdar, ordningsvakter och trygghetsvakter med läkemedlet. Med anledning av det stora inflödet av syntetiska opioider, exempelvis fentanyl, har Liberalerna även föreslagit distribution av så kallade teststickor i form av ett pilotprojekt. Nämda arbete, som skulle vara kopplat till en vetenskaplig utvärdering, syftar till att undvika skador och dödsfall samt införskaffa större kunskap och erfarenhet. Vänsterstyret valde dock att rösta ned förslaget.

Beroendeproblematik finns även bland barn och unga. Av detta skäl är det angeläget att Maria Ungdom och dess verksamhet utökas. Liberalerna vill öppna fler heldygnsplatser och utreda det långsiktiga behovet och utvecklingen av beroendevården för barn och unga. Även så kallad Mini-Maria, som finns i många kommuner i Region Stockholm, är en viktig verksamhet.

I flera andra länder i Europa finns så kallade brukarrum. Under översyn av vårdpersonal kan personer med beroendeproblematik använda droger i säkra miljöer. Samsjuklighetsutredningen anser att ett försök med brukarrum bör genomföras i Sverige. Även den så kallade narkotikautredningen (SOU 2023:62) uppmanar regeringen att inkludera frågan om brukarrum i det fortsatta arbetet. I sammanhanget bör nämnas att Folkhälsomyndigheten redan 2020 föreslog ett pilotprojekt på området. Vidare har flera remissinstanser ställt sig positiva till ett försök med brukarrum, bland annat anser Region Stockholm att dess organisation passar utmärkt för en sådan försöksverksamhet som omfattar ett forsknings- och utvärderingsuppdrag. Av alla dessa skäl är det därför beklagligt att vänsterstyret valde att rösta ned Liberalernas förslag om att starta ett pilotprojekt, i form av en studie, för brukarrum i beroendevården.

3.15 Tandvård

Tandhälsa är en grundläggande del av människors allmänna hälsa och välbefinnande. För Liberalerna är det centralt att säkerställa en god och jämlik tandvård i hela Stockholms län, med särskilt fokus på barn i socialt utsatta områden, äldre med dålig munhälsa, samt personer med funktionsnedsättningar och beroendeproblematik. Alla ska ha möjlighet till en god tandvård, oavsett socioekonomisk bakgrund eller livssituation. Vi välkomnar regeringens satsning på förstärkt högkostnadsskydd för personer över 67 år. Detta är ett viktigt steg mot att säkerställa att tandvården fungerar som övrig hälso- och sjukvård, där ingen ska behöva avstå från vård på grund av ekonomiska hinder.

Vi vill se ett tydligt fokus på förebyggande åtgärder och tidig upptäckt av tandproblem. Barntandvårdens särskilda insatser ska riktas mot socioekonomiskt utsatta områden där tandhälsan ofta är sämre. Genom att arbeta förebyggande kan vi förhindra allvarliga tandproblem och säkerställa att alla barn och unga i Stockholmsregionen får en bra start när det gäller sin tandhälsa. Vi vill stärka samverkan mellan regionen och kommunerna för att förbättra tandhälsan i dessa grupper, särskilt bland barn, äldre och de med särskilda vårdbehov. Med ett ökat samarbete mellan primärvården och folktandvården skapas en helhetssyn på patientens hälsa, tidig upptäckt av sjukdomar möjliggörs och det blir enklare att gå in med förebyggande insatser.

Vår målsättning är att bibehålla den goda tandhälsan där den redan är stark och förbättra den för de grupper som halkat efter. Särskilt viktigt är det att rikta insatser till de vårdbehovsområden där tandhälsan är som sämst, såsom områden klassade som vårdbehovsområde 3 och 4. Ett exempel på vårt förebyggande arbete är att den första tandkontrollen nu sker vid ett års ålder – ett initiativ vi vill fortsätta och förstärka.

Ansvarsuppdelningen inom svensk tandvård, där regionerna och staten delar på uppgifterna, kräver tydligt och effektivt samarbete. Region Stockholm ansvarar för tandvården för barn och ungdomar, liksom för särskilt stöd till personer med omfattande vård- och omsorgsbehov. Därtill har regionen ansvar för tandvård till asylsökande och papperslösa, vilket är en central del av vårt humanitära ansvar. Vi kommer att fortsätta försvara dessa rättigheter och säkerställa att alla, oavsett bakgrund, får tillgång till nödvändig tandvård. Att dra ner på tandvårdsstödet för dessa utsatta grupper skulle riskera att leda till sämre hälsa och högre kostnader på sikt, både för individen och för vården i stort.

För att göra tandvården mer tillgänglig och förutsägbar vill vi också utveckla abonnemangständer, som skyddar patienter från oväntade kostnader samtidigt som vården kan arbeta mer systematiskt med förebyggande insatser. Vi ser en potential i att fler invånare får

information om och ansluter sig till friskvårdsavtal, något vi vill uppmuntra genom en informationskampanj riktad till dem som ännu inte utnyttjar detta erbjudande.

3.16 Tillgänglighet och framkomlighet

Vården ska vara tillgänglig för alla. Kontaktvägarna till vården, såväl fysiska som digitala, måste vara lättillgängliga och bemötandet inom vården behöver förbättras. Liberalerna vill ha en utredning om hur bemötandet av personer med funktionsnedsättning kan förbättras inom hälso- och sjukvården.

BOSSE Råd, Stöd & Kunskapscenter (BOSSE) har som en del i sin verksamhet avtal med Region Stockholm. Målgruppen är vuxna personer med medfödd eller tidigt förvärvad funktionsnedsättning. Det är viktigt att Region Stockholm fortsätter verka för att långsiktigt säkra BOSSE:s verksamhet. I frågan om bättre vård för personer med funktionsnedsättningar har vissa vårdcentraler infört ett samordnat medicinskt mottagande av patienter med omfattande funktionsnedsättning (SMO). Vidare vill Liberalerna se att mer resurser allokeras till övriga habiliteringen och särskilt till utredning av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Liberalerna vill även säkerställa att regionens konduktiva pedagogik bevaras. Ett av de vårdval som ska avvecklas enligt vänsterstyrets omställningsplan är vårdvalet för intensivträning för rörelsehindrade. Vårdvalet erbjöd träning för barn och vuxna som har medfödd rörelsenedsättning, rörelsenedsättning förvärvad innan 18 års ålder eller förvärvad hjärnskada. Habilitering för personer med neurologiska skador skiljer sig från den traditionella habiliteringen, framför allt genom den konduktiva pedagogiken som är ett internationellt etablerat koncept, som parallellt utvecklar motoriska, sociala, kognitiva och kommunikativa förmågor.

Under föregående mandatperiod uppdagades det att ledsagning för synskadade inte erbjuds på akutsjukhusen i Region Stockholm. Däremot erbjuds detta inom kollektivtrafiken, där den är otroligt uppskattad. I enlighet med Liberalernas tidigare förslag avser de nya akutsjukhusavtalen (2024–2028) att innefatta ledsagning. Liberalerna kommer därför att bevaka frågan och säkerställa att krav på ledsagning skrivs in.

4. Region Stockholm som arbetsgivare

Region Stockholm är en av Sveriges största arbetsgivare med 47 000 medarbetare, varav cirka 96 procent arbetar inom vården. Tillsammans bidrar medarbetarna till att vår huvudstadsregion inte bara fungerar, utan även växer och utvecklas. Medarbetarna är Region Stockholms viktigaste resurs.

Strategiska och långsiktiga satsningar har gjorts för att Region Stockholm ska vara en attraktiv och hållbar arbetsgivare. Ytterligare satsningar behöver dock göras. Regionen måste arbeta aktivt för att förbättra arbetsmiljön för medarbetare och främja utvecklingsmöjligheter, detta i syfte att säkra kompetensförsörjning på både kort och lång sikt.

En central och avgörande del i Region Stockholms ansträngningar för att vara en attraktiv och hållbar arbetsgivare är personalvård. Medarbetarna utgör ryggraden i vår verksamhet och deras välbefinnande är av yttersta vikt. Under 2023 tillsatte vänsterstyret en arbetsmiljökommission för hälso- och sjukvården. Liberalerna välkomnade beslutet och har sedan dess spelat en aktiv roll i arbetet. I början av sommaren presenterade kommissionen en första rapport, med förslag på insatser och aktiviteter som kan utveckla arbetsmiljön i hälso- och sjukvården. Liberalerna anser att slutrapporten för arbetsmiljö inom hälso- och sjukvården är ett viktigt ingångsvärde i det fortsatta arbetsmiljöarbetet.

Regeringen utreder just nu ett förslag om anmälningsplikt, som innebär att offentliganställda kan bli ålagda att anmäla papperslösa till polis eller Migrationsverket. Liberalernas uppfattning är att det finns en mängd situationer där undantag från informationsutbyte måste göras. Liberalerna i Region Stockholm tar helt avstånd från en anmälningsplikt för vårdpersonal i Stockholmsregionen. Vård ges idag endast till papperslösa om de är akut sjuka, och vi ser en risk för att anmälningsplikt kan få människor att avstå från att uppsöka akut sjukvård. Liberalerna i Region Stockholm menar att ett krav på anmälningsplikt står i kontrast till de etiska riktlinjer som styr vården.

4.1 Insatser för en bättre arbetsmiljö

För att hälso- och sjukvården ska bli en mer attraktiv arbetsplats krävs en intensifiering av arbetsmiljöarbetet. Goda exempel från vårdens olika verksamheter behöver fångas upp och spridas, samtidigt som förslag på förbättring skyndsamt behöver implementeras, allra helst gällande personalens delaktighet och onödig administrativ börda. Liberalerna avsätter 100 miljoner kronor för arbetet med en hållbar arbetsmiljö inom hälso- och sjukvården. Genom strategiska och långsiktiga investeringar skapas förutsättningar för en bra arbetsmiljö och ett gott arbetsklimat, samtidigt som behovet av lång rehabilitering och kostnader för sjukfrånvaro och sjukskrivningar minskar.

Ett gott ledarskap stärker förutsättningarna för en bra och trivsamt arbetsmiljö. Genom närvaro, tillit och engagemang kan chefer med god ledarskapsförmåga skapa en positiv arbetsmiljö där medarbetare känner sig värderade, har goda möjligheter att utvecklas och där konflikter enkelt kan lösas. För att skapa de bästa möjliga förutsättningarna för hälso- och sjukvården och bejaka personalens inflytande bör ledarskapet vara verksamhetsnära, likaså bör man prioritera en tillitsbaserad styrning. Liberalerna vill införa obligatoriska ledarskapsutbildningar för nya chefer och understryka att handledning och lärande behöver prioriteras.

Liberalerna ser att det behövs en större anpassning till de individuella möjligheterna att göra karriär, både avseende kompetens- och löneutveckling. Vi ser därför att kompetens- och lönetrappor fortsätter

att utvecklas och används för att tydliggöra vårdpersonalens karriärvägar. Vidare vill vi betona att yrkesskicklighet inte automatiskt innebär att man är lämpad att leda andra. Därför är det viktigt att det finns alternativa karriärmöjligheter för vårdpersonalen att fördjupa sina specialistkunskaper och utvecklas utan att behöva ta på sig chefsroller.

Arbetsmiljön inom förlossningsvården är ett särskilt fokusområde för Liberalerna. Under senhösten 2021 framtogs, med liberala påtryckningar, det så kallade åttapunktsprogrammet med syfte att utveckla och förbättra arbetsmiljön inom förlossningsvården i Region Stockholm. Genom programmet arbetar förlossningskliniker med att utveckla organisationen, prova nya arbetssätt, anpassa bemanningen och åstadkomma tätare samverkan. Liberalerna ser det som viktigt att lära av och utveckla detta förändringsarbete, för att på så sätt åstadkomma en ännu bättre förlossningsvård och förbättrad arbetsmiljö för barnmorskor.

Administrativa bördor inom hälso- och sjukvården behöver krympa och IT-relaterad ineffektivitet minimeras. Region Stockholm har redan genomfört ett omfattande arbete med att fasa ut ineffektiva system, men mer finns att göra. Utöver utvecklingen av den digitala miljön bör regionen verka för att administrativ personal, exempelvis medicinska sekreterare, avlastar vårdpersonalens administrativa börda. Som ett steg i detta anser vi att regionstyrelsen ska förse egenägda verksamheter med direktiv om att minska administrativa uppgifter för vårdande personal, genom att dessa överförs till administrativ personal. Liberalerna ser det även som viktigt att Region Stockholm står öppen för att nyttja den potential som artificiell intelligens kan förse vårdpersonalen med, exempelvis rörande administrativa avlastning.

För att säkerställa en god arbetsmiljö är det av yttersta vikt att diskriminering och intolerans aldrig accepteras, vare sig mot patienter, resenärer, brukare, eller personal. Region Stockholm måste därav fortsätta arbeta utifrån ett nolltoleransperspektiv vad gäller all form av diskriminering och trakasserier. Liberalerna anser därtill att det krävs ett förstärkt arbete med att trygga personalen, både avseende hot och våld men också gällande skalskydd och rätt utformade lokaler. Det bör också lyftas att vårdens arbetsgivare har ett tydligt ansvar att markera och ta avstånd när anställda utsätts för rasism, sexism, homofobi, funkofobi, ålderism, antisemitism eller andra typer av kränkande behandling.

4.2 Kompetensförsörjning

Ansvar för kompetensförsörjning är komplext och delat mellan staten och regionerna. För att Stockholmsregionen ska kunna tillgodose god kompetensförsörjning krävs fler utbildningsplatser och ett fortsatt arbete med att utveckla utbildningsuppdraget, både i egen och privat regi. Detta inkluderar även arbetet med att öka möjligheterna till vidareutbildning och fortbildning. Barnmorskor, specialistsjuksköterskor och specialistundersköterskor erbjuds sedan många år tillbaka denna typ av utbildning, i kombination med bibehållen lön.

Region Stockholm utvecklar nya styr- och ersättningsmodeller för fortsatt utbildning efter läkarexamen med specialistkompetens. Syftet är att säkra kvalitet och framtida kompetensförsörjning av specialitläkare, möjliggöra ökad regional styrning av medel mot bristspecialiteter och öka samverkan gällande utbildningstjänster mellan vårdgivare i hela hälso- och sjukvårdssystemet. Antalet platser för allmäntjänstgöring (AT), bastjänstgöring (BT) och specialtjänstgöring (ST) behöver fortsätta att öka, i en snabbare takt än idag.

För att underlätta samarbete i jourlinjer och bemanning i dygnet-runt-verksamheter, konkurrera om arbetskraft och skapa en mer flexibel och attraktiv arbetsmiljö bör möjligheten till bisysslor för anställda utvecklas. Gällande tillämpningsanvisningar och riktlinjer för bisysslor bör även tydliggöras.

Den långsiktiga målsättningen om att Region Stockholm ska bli oberoende av inhyrd personal måste kvarstå. Detta är en ambition som också delas av vänsterstyret. Liberalerna ställer sig dock kritiska till att nedskärningarna tidvis har skett på bekostnad av stängda vårdplatser, inställda operationer och en försämrad arbetsmiljö för medarbetarna på regionens vårdinrättningar. Arbetet med att minska den inhyrda bemanningen måste göras på ett ansvarsfullt sätt och ska inte gå ut över vare sig patienter eller vårdens medarbetare.

4.3 Vårdens medarbetare måste bli fler

I takt med att den svenska befolkningen åldras och efterfrågan på vård ökar, samt med anledning av de stora pensionsavgångarna som sker inom vården, krävs att regionens hälso- och vårdpersonal blir fler. På initiativ av bland annat Liberalerna påbörjades under föregående mandatperiod flera strategiska och långsiktiga satsningar för att locka fler till vården. Tyvärr råder det dock fortfarande brist på personal inom många vårdyrken, speciellt där det krävs en högre utbildning och specialisering, såsom specialistutbildade sjuksköterskor och läkare. Liberalerna ställer sig oroade inför den svenska personalens förmåga att ensam kunna tillgodose vårdens behov, och därmed anser vi att Region Stockholm bör blicka utanför Sveriges gränser och mot andra länder.

Liberalerna vill att Region Stockholm ser över möjligheterna att rekrytera vårdpersonal från andra länder, både inom och utanför Europa. Region Stockholm skulle exempelvis kunna samarbeta med olika aktörer som redan idag hjälper personer med vårdutbildning att komma till Sverige. För många utländska medborgare ses den svenska vården som en attraktiv arbetsplats, inte minst med anledning av den världsledande vård som bedrivs vid Karolinska universitetssjukhuset. Det är inte heller ovanligt att personer som aktivt söker sig till den svenska vården själva är beredda att betala för sin fortbildning och språkutbildning.

Rekrytering av utländsk arbetskraft får självklart inte användas som en ursäkt för att undvika att lösa de underliggande utmaningarna inom hälso- och sjukvården, såsom arbetsmiljö, löner och utbildningsmöjligheter för befintlig personal. Dock kan framgångsrik rekrytering av utländsk arbetskraft vara en del av helhetslösningen. Ett sätt att säkra regionens kompetensförsörjning och åstadkomma en hållbar och effektiv vård för alla.

Liberalerna anser även att medarbetare inom hälso- och sjukvården i högre utsträckning bör erbjudas möjlighet att fortsätta arbeta efter pensionsåldern. När vi har en brist på medarbetare och många äldre samtidigt uttrycker en önskan om att arbeta längre vore det inte bara åldersdiskriminering utan även ett stort slöseri att inte ta vara på äldres kompetens och erfarenheter. Att få fortsätta arbeta efter 68 års ålder bör ses som en självklarhet, likaså att arbetstider, arbetsuppgifter och annat kan behöva anpassas för att tillgodogöra en sådan möjlighet. Liberalerna vill dessutom att alla som jobbar över 67 års ålder ska få extra ersättning för sina insatser.

4.4 En jämställd arbetsgivare

Som en av Sveriges största arbetsgivare kan Region Stockholm spela stor roll i arbetet för ökad jämställdhet. Vi ser inte minst att regionen måste bli bättre på att fånga upp medarbetare som är utsatta

för våld. Alla chefer måste våga fråga om våldsutsatthet och alla chefer måste också veta vart en våldsutsatt medarbetare kan vända sig för att få stöd och hjälp.

En annan viktig jämställdhetsfråga där Region Stockholm skulle kunna göra stor skillnad är frågan om ett jämställt föräldraskap. Enligt inspektionen för socialförsäkringen har vart tredje barn som föddes 2017 en pappa som tog ut färre än 30 dagar med föräldrapenning under barnets första två år. Detta trots att det för dessa barn var 90 dagar reserverade för vardera föräldern. Liberalerna menar att Region Stockholm ska uppmuntra anställda pappor till föräldraledighet. Viktigast är att säkerställa att alla vet om sin rätt till föräldraledighet och att inga pappor diskrimineras i regionens verksamheter när de är föräldralediga.

Region Stockholm behöver också höja kunskapen om hur klimakteriet påverkar våra medarbetare. Kvinnor i 35-60-årsåldern sticker ut i statistiken över sjukskrivningar för stressrelaterad ohälsa som utmattningssyndrom och depression. Vad som är mindre känt är att många av symptomen är samma eller snarlika de symptom som kan uppstå till följd av sjunkande hormonnivåer. Klimakteriet är inte bara en hälsofråga utan också en viktig arbetsmiljöfråga. Allt fler initiativ syns nu runt om i Sverige för att ”klimakteriesäkra” arbetsplatser. Det handlar om att utbilda chefer och medarbetare för att öka förståelse om klimakteriet och förhindra sjukskrivningar och utbrändhet. Liberalerna vill ge ett uppdrag till Regionstyrelsen att ta lärdom av initiativ som finns, exempelvis i Partille kommun och hos Apotek Hjärtat, och se över hur Region Stockholm som arbetsgivare kan underlätta för anställda i klimakteriet.

5. Forskning och innovation

Forskning och innovation skapar värde för såväl medborgare, patienter och personal. Att arbeta smartare och på innovativa sätt, med ny teknik och nya uppfinningar, är avgörande för att klara framtidens utmaningar inom hälso- och sjukvården. Region Stockholm, liksom hela Sverige, behöver kraftsamla kring den digitala infrastrukturen för inte tappa i konkurrenskraft.

5.1 Dagens forskning banar väg för morgondagens hälso- och sjukvård

Region Stockholm har ett starkt forskningsarv som Liberalerna både vill värna och utveckla. All vård som ges ska vara grundad på vetenskap och beprövad erfarenhet, och god forskning är centralt för att föra utvecklingen framåt. Den viktiga resurs som forskning utgör får dock aldrig tas för given. Det är politikens ansvar att säkra förutsättningar och möjligheten att dra nytta av de framsteg som görs. Därför är det avgörande att både staten och regionen fortsätter avsätta generösa medel till forskningen.

Den svenska hälso- och sjukvårdens medicinska resultat, vårdkvalitet och patientsäkerhet är världsledande inom flera områden. Sverige ingår i OECD:s fem-i-topp med störst forsknings- och utvecklingsandel av BNP. Det är av största vikt att denna utveckling fortsätter. Forskning kring förebyggande och hälsofrämjande arbete samt rehabilitering behöver stärkas, både för fysisk och psykisk hälsa. Liberalerna vill dessutom se att Region Stockholm särskilt verkar för stärkt forskningen inom den nära vården och kring de stora folksjukdomarna. Ett nära samarbete med länets lärosäten är viktigt för att främja forskningen.

Patientnära och klinisk forskning är en förutsättning för att förbättra vårdens kvalitet. I omställningen till god och nära vård är det nödvändigt att forskningen ges en central roll. I det ingår att stärka forskningsuppdraget inom primärvården. Akademiskt primärvårdscentrum (APC) i Region Stockholm arbetar på olika sätt för att bidra till kvalitetssäkring och utveckling av primärvården. Nyligen blev de tidigare åtta akademiska vårdcentralerna istället tre universitetsvårdcentraler. På universitetsvårdcentralerna bedrivs hälso- och sjukvård samtidigt som klinisk forskning utförs. Vidare genomförs grund- och fortbildning, kunskapsspridning och implementering av nya forskningsresultat inom primärvården.

Stockholms Medicinska Biobank har en nyckelfunktion för såväl vård som för forskning och fodrar samfinansiering mellan Karolinska Institutet, Karolinska Universitetssjukhuset och regionstyrelsen.

Liberalerna vill att Region Stockholm ska erbjuda världsledande miljöer för forskning och innovation. God tillgång till och användning av hälsodata är en nyckel för framtidens hälso- och sjukvård. Därför behöver Centrum för hälsodata (CHD) värnas och utvecklas. Tillgång till rätt kompetens är en flaskhals för snabba handläggningstider vid uttag av data. Liberalerna tillför två miljoner kronor till CHD i syfte att korta handläggningstiderna för datauttag.

Tillgång till hälsodata behöver även ses som en nationell strategisk resurs för forskning och Life science-området. Lagstiftningen måste därför ses över för att juridiken kan hålla jämna steg med utvecklingen, samtidigt som patientintegritet och etiska principer upprätthålls. Vidare behöver Region Stockholms, och hela Sveriges, goda förutsättningar för forskning ses som resurs för EU och för unionens innovations- och konkurrenskraft. EU:s pågående arbete med hälsodata behöver följas noga.

Region Stockholm behöver föra en aktiv dialog med EU, liksom andra aktörer, kring hälsodata som i slutändan ska vara till gagn för invånarna.

Patientjournalerna bör i framtiden innehålla strukturerade vård- och hälsodata, samt laboratorievärden som direkt förs in i relevanta kvalitetsregister. Det skulle bidra till ökad kunskap, både för patienten och hälso- och sjukvården i realtid. Artificiell intelligens (AI) kan användas som diagnosstöd samt för att med större precision hitta lämpliga metoder för behandling och långtidsuppföljning. Verktyn som används ska vara kvalitetssäkrade, ändamålsenliga och baserade på tillförlitliga data. Målet är att, för varje patient, generera individanpassade förslag från nationella och internationella register över pågående studier som är lämpliga att ingå i. Vidare är det viktigt att vård- och hälsodata görs tillgängliga för både vården och forskningen för att möjliggöra kunskapsbaserade beslut. Vård- och hälsodata är viktiga för de alltmer individualiserade behandlingarna. Genom bättre diagnostikmetoder, exempelvis kartläggningar av arvs massa, kan rätt behandling för rätt sjukdom till rätt patient ges (så kallad precisionsmedicin).

Liberalerna vill även att fler medarbetare i vården genomför en forskarutbildning. Under de senaste decennierna har andelen disputerade inom vården minskat och medelåldern hos Region Stockholms disputerade är hög. Det krävs stora satsningar framöver, både från universitet och Region Stockholm, för att medarbetare ska vilja och kunna genomföra forskarutbildning parallellt med sitt kliniska arbete.

5.2 Life science skapar välbefinnande och höjd livskvalitet

Region Stockholm har en lång tradition av framgångsrikt arbete inom Life science-området, vilket har bidragit till att skapa välbefinnande. Karolinska Universitetssjukhuset utgör, tillsammans med Karolinska Institutet, navet i ett unikt Life science-kluster som främjar samverkan mellan forskning, näringsliv, utbildning och vård. Ett exempel på detta är inrättandet av Precisionsmedicinskt centrum Karolinska.

För att klara den internationella konkurrensen har Region Stockholm antagit en Life science-strategi med tydliga handlingsplaner. Utöver det har Region Stockholm och Region Uppsala undertecknat en samverkansöverenskommelse om etablerandet av ett gemensamt life-science kluster vars syfte är att Stockholm-Uppsalaregionen ska bli världsledande inom området. Vidare vill Liberalerna se en nationell samling kring frågan om att använda hälsodata på ett etiskt, säkert och strukturerat sätt för såväl patienten som för forskningen.

5.3 Fortsätt främja innovation

Region Stockholm står inför både demografiska och ekonomiska utmaningar som kräver nya lösningar för att säkerställa en hållbar framtid. Med en åldrande befolkning och en ökande efterfrågan på vård kommer det att bli allt viktigare att använda regionens resurser effektivt. Innovation är en nyckelfaktor för att möta dessa utmaningar och för att säkerställa att vi kan förbättra kvaliteten på vården och minska belastningen på personalen.

Liberalerna är ett teknik- och innovationspositivt parti och har länge varit pådrivande i Region Stockholms arbete med att främja innovation, och att inte minst möjliggöra för regionens anställda att arbeta med innovation. Under liberalt ledarskap stiftades bland annat regionens innovationsfond, som sedan starten 2015 har mottagit närmare 900 ansökningar och beviljat finansiering till över 400 projekt som anställda inom regionen har sökt stöd för. År 2025 firar fonden sitt tioårsjubileum och för att uppmärksamma detta och växla upp innovationsarbetet i regionen föreslår vi att anslagen till

innovationsfonden ökas med 5 miljoner kronor, vilket ger en total budget på 20 miljoner kronor.

Förutom att främja teknisk innovation behövs också en omvärdering om hur vi ser på arbetssätt och processer. Vi tror att många av de utmaningar som vården står inför kan lösas genom att öka innovationstakten och förbättra regionens arbetssätt. En huvudfråga i liberal sjukvårdspolitik är att ge alla professioner bättre förutsättningar att bedriva sin verksamhet, genom att få bort tidstjuvarna i vardagen. Läkare och sjuksköterskor ska kunna ägna huvuddelen av sin arbetstid åt patientnära vård och omsorg, och därmed ägna mindre tid åt administration. Liberalerna vill därför verka för att IT-lösningarna ska bli användarvänligare, då alltför mycket tid läggs på journalsystem, intygsskrivande, dokumentation, signeringar, vårdplatsjakt, avvikelserapportering, provbeställning och tidsbokning. Här ser vi även att användandet av AI kan spela en stor roll för att effektivisera de olika arbetsmomenten.

Men det krävs mer än bara effektivisering av administrationen för att frigöra tid för personalen i verksamheterna. För att verkligen minska den administrativa bördan och skapa mer utrymme för vårdpersonal att fokusera på patientnära arbete vill Liberalerna se att Region Stockholm öppnar upp för användningen av antipiloter i innovationsarbetet. Det innebär att vårdpersonal själva får utvärdera sina verksamheter och arbetsprocesser för att under en testperiod lyfta bort tidskrävande och möjligen onödiga moment. Att sluta med vissa arbetsuppgifter eller ompröva arbetsmetoder kan bidra till minskad arbetsbelastning och öka utrymmet för nya, innovativa arbetssätt. Detta är särskilt viktigt i vården, där forskning och evidens ständigt ger oss nya insikter om hur vård bäst bör bedrivas.

6. Digitalisering

Nya sätt att bedriva vård utvecklas hela tiden och tack vare digitaliseringen kan vården idag flytta in i människors hem. För Liberalerna är det viktigt att vård, kontinuerligt stöd och förebyggande insatser i största möjligaste mån är tillgängliga oavsett var man befinner sig fysiskt. Det ska därför vara lätt för alla att nå vården och olika kontaktmetoder ska erbjudas, alltifrån fysiska besök och telefon till e-tjänster och digitala besök.

Region Stockholms arbete med AI behöver accelerera. De stora möjligheterna, liksom utmaningarna, med AI ställer krav på en tydlig strategisk inriktning för regionens samtliga verksamheter.

Arbetet med att ta fram en sammanhållen och modern digital arbetsmiljö ska fortsätta. Hälso- och sjukvårdens IT-miljön behöver vara anpassade till vårdens och patienternas behov med hög utvecklingsförmåga, vara modulbaserad och ha en hög andel strukturerade data. Vidare behöver IT-miljön ha öppna standarder och gränssnitt för informationsutbyte, där system kan bytas ut om vårdens behov förändras eller tekniksprång sker. Systemen ska dela data istället för att dubbeldokumentera.

När Region Stockholm ersätter det föråldrade huvudjournalssystemet TakeCare med ett nytt system ska fokus läggas på kärnfunktionalitet, utvecklingsförmåga, öppna standardiserade gränssnitt och följsamhet till aktuella lagar och riktlinjer. Privata vårdaktörer, liksom kommunala, ska kunna ansluta till det nya huvudjournalssystemet.

6.1 Flera kontaktmetoder inom hälso- och sjukvården

Det ska vara lätt att nå vården med olika kontaktmetoder såsom telefon, fysiska besök, e-tjänster och digitala besök. Digitalisering i vården ska alltid bidra till att öka flexibiliteten, stärka patientsäkerheten och höja vårdkvaliteten. De digitala vårdtjänsterna ska vara väl anpassade för alla invånare, oavsett funktionsvariation och teknikvana. När nya tjänster utvecklas är det därför viktigt att de är användarvänliga och enkla att förstå. Patientföreträdare och spetspatienter bör tidigt bjudas in i framtagandet av nya vårdtjänster.

Digitala vårdbesök som Region Stockholm ersätter bör endast kunna ske inom regionen. Syftet är att upprätthålla kvalitet, patientsäkerhet och resurseffektivitet. Den så kallade utomlänssättningen, som finns till för att patienter ska kunna söka vård på plats i andra regioner, bör därför inte omfatta digital vård. I väntan på nationella regeländringar måste Region Stockholm verka för att digitala vårdgivare etablerar sig som fysiska vårdgivare inom regionen. Det har tidigare gjorts genom den så kallade inomlänssättningen, det vill säga den extra ersättningen som regionens vårdcentraler får när de tar emot en patient som antingen är olistad eller listad på en annan vårdcentral. Dock har vänsterstyrets avveckling av inomlänssättningen redan resulterat i dramatiska kostnadsökningar för digital utomlänsvård. Liberalerna har sedan innan varnat för detta och anser att inomlänssättningen bör återinföras i avvaktan på nationella regeländringar.

Hälso- och sjukvårdsnämnden har i uppdrag att säkerställa att invånarna ges möjlighet att få kallelser, provsvar och annan korrespondens via en säker elektronisk brevlåda, exempelvis Kivra och Min Myndighetspost. Det finns en del tekniska utmaningar i att få fram en sådan lösning och i dagsläget

utreds möjligheten för att få kallelser till elektronisk brevlåda, som ett första steg i den fortsatta utvecklingen. Detta arbete ska fortgå.

6.2 Från digitalt utanförskap till digitalt innanförskap

Liberalerna arbetar för att göra Region Stockholm till en inkluderande plats där ingen lämnas utanför. Vi kämpar för att alla invånares rättigheter och behov respekteras när regionens tjänster blir alltmer digitaliserade. De digitala tjänster som Region Stockholm tillhandahåller ska vara lättillgängliga och användarvänliga för alla.

För att minska det digitala utanförskapet vill Liberalerna att regionen inrättar testmiljöer för Region Stockholms e-tjänster. Dessa testmiljöer skulle både underlätta för patienter och medarbetare att använda tjänsterna på ett mer effektivt sätt. Vi vill att regionen arbetar med universell utformning i upphandlingen av digitala tjänster och produkter i Stockholm. En annan viktig satsning är utbildning och fortbildning av personalen som arbetar med dessa tjänster. Det är avgörande att personalen har rätt kunskap och verktyg för att hjälpa invånarna att använda de digitala tjänsterna på ett effektivt sätt.

Vi anser även att regionen behöver genomföra en inventering av utbudet av digital support för att identifiera brister och behov i stödet till patienterna. Utöver det bör Regionbiblioteket hjälpa till och stötta regionens folkbiblioteken i deras arbete med att bistå personer med teknisk hjälp rörande samhällsservice.

Vi vill hjälpa alla som vill att gå från ett digitalt utanförskap till innanförskap, men vet också att några aldrig kommer att kunna använda digitala verktyg. För dem måste alternativa kontaktvägar finnas. Det kan handla om allt från telefonsamtal med rådgivare till möjligheten att boka fysiska möten. Att öka tillgängligheten till dessa alternativ och säkerställa att de är välkända och lättillgängliga för invånarna är avgörande för att ingen ska lämnas utanför.

Idag har invånarna möjlighet att ta emot kallelser, provsvar och annan viktig kommunikation via elektroniska brevlådor, såsom Min Myndighetspost och Kivra. Detta är något vi ser mycket positivt på, då det bidrar till en snabbare, mer effektiv och miljövänligare kommunikationsväg. Samtidigt vill vi understryka vikten av att inte glömma de invånare som inte har förmågan, viljan eller möjligheten att använda digitala verktyg. När nya digitala lösningar införs är det viktigt att regionen kontinuerligt överväger hur dessa påverkar de som inte kan använda dem. Kallelser och annan viktig kommunikation måste fortsatt nå alla invånare, oavsett deras digitala kompetens, genom alternativa kontaktvägar såsom post eller telefon. Ingen ska hindras att ta del av information eftersom de inte är uppkopplade.

7. Kollektivtrafik och infrastruktur

Stockholms kollektivtrafik är ryggraden i regionen och en förutsättning för att invånare och besökare ska kunna resa smidigt och klimatsmart. Den är också avgörande för att regionens arbetsmarknad och näringsliv ska vara tillgängligt och konkurrenskraftig. En välfungerande och pålitlig kollektivtrafik bidrar inte bara till minskade klimatutsläpp utan också till en mer levande, hållbar och inkluderande region där alla invånare, oavsett ålder eller livssituation, ges möjlighet att fullt ut delta i samhället.

Kollektivtrafiken har under vänsterstyrets ledning drabbats av historiska nedläggningar och nedskärningar. Flera busslinjer har lagts ned, andra delar av kollektivtrafiken har fått färre avgångar, och vissa linjer har ritats om på ett sätt som försämrar tillgängligheten för många stockholmare. Även om pandemin tillfälligt förändrade resmönstren, är det tydligt att kollektivtrafikens nuvarande kris inte enbart kan skyllas på dessa omständigheter. Det är också resultatet av felaktiga politiska prioriteringar som inte har gynnat det breda resandet i regionen.

Vi befinner oss nu i ett läge där regionen har möjlighet att återvinna resenärernas förtroende, vilket tydligt raserats på grund av de senaste årens neddragningar och trafik haverier. För att detta ska vara möjligt och för att locka fler till kollektivtrafiken krävs dock satsningar, inte nedskärningar. Därför är det nödvändigt med kraftfulla åtgärder för att rätta till den misskötsel som skett under vänsterstyrets ledning. Med ett förbättrat ekonomiskt läge kan vi säkerställa att kollektivtrafiken förblir ett hållbart, attraktivt och konkurrenskraftigt alternativ till bilen. Liberalerna vill satsa på att återinföra nedlagda busslinjer där resandeunderlag finns, öka turtätheten där behoven är som störst, och fortsätta utveckla och tillgängliggöra kollektivtrafiken i hela länet och för alla stockholmare.

Liberalerna tar ansvar för att Stockholms kollektivtrafik inte bara fungerar idag, utan också står redo att möta framtidens utmaningar. Vår vision är tydlig: i Liberalernas Region Stockholm ska kollektivtrafiken vara ett hållbart och attraktivt färdssätt som är tillgängligt, tryggt och snyggt. Ingen ska bli stående på perrongen eller behöva tveka att välja kollektivtrafiken som sitt förstahandsval.

7.1 En tillgänglig och tillförlitlig kollektivtrafik

För att Stockholm ska ha en välfungerande kollektivtrafik krävs att systemet inte bara är tillgängligt utan även tillförlitligt. Resenärer förväntar sig och är beroende av att transporter sker enligt tidtabell och utan förseningar. Under de senaste åren har Stockholms kollektivtrafik, särskilt pendeltågen och busstrafiken, drabbats av återkommande förseningar och kapacitetsproblem, vilket har underminerat förtroendet hos många resenärer.

För att återvinna förtroendet och förbättra kollektivtrafikens tillförlitlighet krävs övergripande åtgärder som stärker hela systemets prestanda. Detta innefattar investeringar i infrastruktur, bättre underhåll och smarta tekniska lösningar. Det handlar om allt från förbättrad trafikledning och smidigare underhållssystem, till att säkerställa att kapaciteten i kollektivtrafiken möter efterfrågan, särskilt på de mest belastade linjerna och under rusningstid.

En positiv förändring under det senaste året är SJ:s övertagande av pendeltågstrafiken, vilket redan har lett till viss förbättring i tidsprecisionen. Det är ett steg i rätt riktning för att återställa pendelresenärernas förtroende. Samtidigt är det viktigt att noga följa upp de ekonomiska

konsekvenserna av detta nödåttal, som är betydligt dyrare än tidigare och sker på löpande räkning. De ökade kostnaderna får inte leda till nedskärningar i trafiken eller högre biljettpriser för resenärerna.

För att förbättra pendeltågstrafiken och möta resenärernas behov vill Liberalerna utreda förutsättningarna för att köra pendeltåg nattetid under helger. Detta skulle vara ett viktigt steg för att underlätta för pendlare och andra resenärer att ta sig hem sena nätter. Satsningen skulle stärka kollektivtrafikens attraktivitet och öka resenärernas trygghet.

Möjligheten att stiga på vid alla dörrar på stombusslinjerna i innerstaden har visat sig vara en framgång. Restiderna har minskat, och busstrafiken har blivit betydligt smidigare och effektivare. Liberalerna ser därför potential i att utvidga denna lösning till fler stombusslinjer utanför innerstaden, genom etablerandet av pilotprojekt. Detta skulle inte bara förbättra framkomligheten och resenärsupplevelsen, utan också bidra till ett smidigare trafikflöde, särskilt på linjer med hög belastning.

En annan lösning för förbättrad framkomlighet kan vara att Region Stockholm, i samverkan med kommunerna, utreder möjligheten att införa fler reversibla körfält och kollektivtrafikkörfält på de mest belastade sträckorna, för att ge kollektivtrafiken prioritet i trafiken.

7.1.1 Ökad trygghet för resenärerna

Trygghet är en central faktor för att människor ska känna sig bekväma med att resa kollektivt. För många resenärer är det inte bara punktligheten och tillförlitligheten som avgör valet av färdmedel, utan även hur tryggt det känns att röra sig på stationer, i fordon och andra kollektivtrafikmiljöer. För att kollektivtrafiken ska vara ett attraktivt alternativ måste resenärerna känna sig trygga, oavsett tid på dygnet eller vart de befinner sig i systemet.

Många resenärer upplever ökad otrygghet under kvällar och nätter, vilket kan göra kollektivtrafiken mindre attraktiv vid dessa tider. Detta gäller särskilt för kvinnor, som i högre utsträckning än män använder kollektivtrafiken och samtidigt upplever en större känsla av otrygghet. Ett sätt att minska denna oro är genom utökade flexibla nattstopp inom busstrafiken, där resenärer kan bli avsläppta mellan busstopp för att få en tryggare väg hem. Liberalerna vill utöka detta initiativ och identifiera fler busslinjer där flexibla nattstopp kan bidra till ökad trygghet för resenärerna.

Förbättrad belysning på stationer och perronger är också en viktig trygghetsskapande åtgärd. Studier har visat att bättre belysning har en direkt inverkan på känslan av trygghet, särskilt för kvinnor och äldre. Genom att stärka belysningen kan vi därav minska känslan av otrygghet för många resenärer. Likaså kan närvaro av personal vara en viktig trygghetsskapande åtgärd, särskilt under kvällar och nätter. Via sin närvaro kan personalen skapa en lugn och säker atmosfär och tillkalla polis och räddningstjänst vid behov. Liberalerna vill därför tillsätta en utredning som ser över vilka områden inom kollektivtrafiksystemet som har behov av en ökad mängd personal för att främja trygghet och säkerhet.

Renare och väl underhållna miljöer är också centrala för att skapa trygghet i kollektivtrafiken. Genom regelbundna inspektioner och snabb hantering av skadegörelse förbättras miljöerna på stationer och i fordon, vilket bidrar till en säkrare och mer inbjudande upplevelse för resenärerna. Klotter ska tas bort inom 24 timmar, och andra former av skadegörelse och nedskräpning ska omgående åtgärdas för att förhindra en förfallande miljö som avskräcker resenärer.

Ett särskilt fokus i trygghetsarbetet handlar om att förebygga självmord inom kollektivtrafiken. Liberalerna ser det som avgörande att Region Stockholm fortsätter och intensifierar sitt arbete med att förebygga självmord i kollektivtrafikmiljöer. Vi vill bygga vidare på den suicidpreventionsstrategi som regionen antagit, vilken ska bidra till nollvisionen om att inga människor ska behöva dö i kollektivtrafiken. Pilotprojekt för suicidpreventiva åtgärder har redan genomförts inom kollektivtrafiken, och det är viktigt att dessa lärdomar tillämpas brett i både befintlig och ny infrastruktur.

Vidare behöver gång- och cykelvägar i anslutning till kollektivtrafiken utformas och planeras för att bidra till ökad trygghet. Genom att säkerställa att det finns god belysning och trygga miljöer längs dessa vägar kan fler känna sig säkra att ta sig till och från kollektivtrafiken, även under mörka kvällar och nätter. Att förbättra gång- och cykelvägarna som leder till stationer och hållplatser är en viktig del av att öka både tillgängligheten och tryggheten för alla resenärer.

Utöver dessa åtgärder anser Liberalerna att det bör satsas på fler kulturella- och kommersiella inslag vid kollektivtrafikstationer. Genom att skapa utrymmen för kultur och kommersiella verksamheter, såsom affärer och paketskåp, kan vi öka rörelsen och skapa en tryggare miljö, genom att fler människor rör sig i stationsområden under dygnets alla timmar. Dessa åtgärder skulle inte bara öka tryggheten utan även bidra till ökade intäkter för kollektivtrafiken. Liberalerna föreslår därför att en utredning tillsätts för att undersöka hur fler ytor i kollektivtrafiken kan användas för kulturella och kommersiella ändamål.

7.1.2 En kollektivtrafik utan hinder

För att kollektivtrafiken i Stockholm ska vara ett hållbart och attraktivt alternativ för alla invånare, måste den vara tillgänglig för alla, oavsett fysiska eller kognitiva förutsättningar. En kollektivtrafik utan hinder är en grundförutsättning för att säkerställa att personer med funktionsnedsättningar, äldre, barnfamiljer och andra grupper kan resa på lika villkor.

Investeringar i fysiska tillgänglighetsåtgärder är avgörande för att säkerställa att kollektivtrafiken kan användas av alla. Det handlar om att se till att hissar, rulltrappor och ramper på stationer och hållplatser alltid fungerar, så att ingen blir utestängd från kollektivtrafiken på grund av trasig infrastruktur. För grupper som äldre, personer med funktionsnedsättningar och barnfamiljer är fungerande hissar och rulltrappor avgörande för deras möjlighet att använda kollektivtrafiken. Liberalerna vill därför använda AI för att förutse underhållsbehov och minimera driftstopp. Genom att förebygga att rulltrappor och hissar står stilla kan vi säkerställa att ingen resenär tvingas välja bort kollektivtrafiken på grund av tekniska problem. Vid driftstopp på en rulltrappa ska arbetet med att åtgärda problemet påbörjas inom 24 timmar, och tydlig information om avstängningar måste alltid ges till resenärerna.

För att säkerställa att reparationer av hissar och rulltrappor genomförs snabbt föreslår Liberalerna en höjning av anslaget till reinvesteringsbudgeten. Vi avsätter 20 miljoner kronor årligen i öronmärkta pengar för långsiktiga investeringar i reparationsunderhåll. Det är inte hållbart att dagens system tillåter att hissar och rulltrappor står stilla under längre perioder, särskilt med tanke på det betydande antalet resenärer som är beroende av en fungerande infrastruktur i kollektivtrafiken. En av de främsta orsakerna till att reparationer dröjer är brist på personal. Genom att höja anslaget skickar vi en tydlig signal till aktörer inom branschen om att det finns ett långsiktigt behov och en stark vilja från Region Stockholm att satsa på underhåll av infrastrukturen i kollektivtrafiken.

Tillgänglighet handlar också om att alla resenärer, oavsett funktionsnedsättning, ska kunna ta del av tydlig och lättillgänglig information om resan. Visuella och auditiva hjälpmedel, som tydlig skyltning och lättförståelig information, är viktiga verktyg för att underlätta resandet för personer med både fysiska och kognitiva funktionsnedsättningar.

7.1.3 Färdtjänst och sjukresor

Liberalerna vill säkerställa att tillgänglighet inte bara gäller för den allmänna kollektivtrafiken utan även för färdtjänst- och sjukresor. Vi anser att färdtjänstens brukare på sikt ska få möjligheten till resor efter behov, och vi vill att hela färdtjänsten, inte bara rullstolstaxi, ska omfattas av kundval. En sådan förändring skulle ge resenärerna ökad valfrihet och kontroll över sina resor, på samma sätt som i andra områden där individens egenmakt står i centrum.

För Liberalerna är det en självklarhet att färdtjänstresenärer ska ha möjlighet att använda färdtjänst i sitt arbetsliv, under studietid och för fritidsaktiviteter. Därför måste bedömningen av vad som klassas som arbetsresor respektive tjänsteresor ses över, för att bättre underlätta för personer med funktionsnedsättning att delta i arbetslivet, både som anställda och egenföretagare. Vidare ska resor till och från förtroendeuppdrag och ideella engagemang underlättas och främjas, för att alla ska ges möjlighet till delaktighet och inflytande.

Liberalerna förespråkar också att färdtjänst- och sjukresor på sikt kopplas samman så att ansvaret samlas, vilket skulle förenkla för de resenärer som använder båda systemen. Administrativa hinder och redovisningskraven för den enskilde resenären måste även minska. En utredning bör genomföras som första steg i att minska det administrativa krånglet kring färdtjänst- och sjukresor.

7.1.4 Digitala plattformar för resenärer

Vi lever i en tid där digital teknik har potential att förenkla och effektivisera vardagen inom många områden, och kollektivtrafiken är inget undantag. Genom att fullt ut omfamna tekniken kan vi skapa nya och innovativa lösningar som underlättar för alla som reser i kollektivtrafiken.

Ett återkommande problem för många resenärer är registreringen av digitala SL-biljetter när de ska ta sig igenom spärrar eller kliva på bussen. Problem som trasiga eller repade mobilskärmar, låg skärmstyrka och fukt påverkar möjligheten att registrera QR-koden korrekt, vilket leder till köbildning och förseningar. Liberalerna föreslår därför att SL-kortet integreras i digitala plånböcker, såsom Google Wallet och Apple Wallet. Detta skulle eliminera problemen med QR-koder, underlätta resandet och förbättra punktligheten i kollektivtrafiken.

Liberalerna anser också att SL-appen bör uppdateras med funktioner som pushnotiser för realtidsinformation om trafikförändringar och störningar. Genom att ge resenärerna möjlighet att följa specifika linjer, stationer eller hållplatser kan de få uppdateringar om förseningar, spårändringar, driftstörningar eller andra problem som påverkar deras resa. Detta är särskilt viktigt för resenärer som är beroende av att hissar, rulltrappor och ramper fungerar. Realtidsinformationen gör det även möjligt för resenärerna att snabbt och enkelt ta alternativa rutter vid behov, utan att behöva söka efter information manuellt.

7.2 Kollektivtrafikens finansiering

Efter en lång period av ekonomisk osäkerhet med hög inflation, ökade driftkostnader och höga räntor, börjar vi nu se tecken på förbättring. Räntorna sjunker gradvis och visar tecken på att falla ytterligare,

och ekonomin stabiliseras långsamt. Trots att vi närmar oss ljusare ekonomiska tider kvarstår behovet av att göra väl avvägda och kloka prioriteringar inom kollektivtrafiken. I Liberalernas förslag till budget satsar vi på mest kollektivtrafik för flest. Det innebär att vi fokuserar på att upprätthålla kollektivtrafikslag som både har resenärsunderlag och goda ekonomiska kalkyler.

Under vänsterstyrets ledning har vi sett hur resurser har omfördelats till dyra ideologiska prestigeprojekt. I stället för att fokusera på att upprätthålla kapaciteten i kollektivtrafiken har man prioriterat smala och kostsamma satsningar, såsom permanentandet av pendelbåtlinjer, trots avsaknad av tillräcklig utredning, och reviderade reklamregler, vilket väntas leda till förluster på miljontals kronor årligen. Allt detta har skett samtidigt som bussar, tunnelbane- och spårtrafiken har skurits ned och fått glesare tidtabeller runtom i länet. För att kollektivtrafiken ska vara långsiktigt hållbar och tillgänglig för alla stockholmare måste varje krona gå till att förbättra de trafikslag som gynnar flest resenärer, snarare än kortsiktiga och smala projekt utan bred nytta.

Politik handlar om att göra svåra men nödvändiga prioriteringar för att säkerställa att de begränsade resurserna används på bästa möjliga sätt. I Liberalernas budgetförslag höjer vi därför SL-taxorna för samtliga resenärsgupper och återställer åldersgränsen för avgiftsfritt resande med vuxen till 6 år. Genom dessa tuffa, men nödvändiga, åtgärder frigör vi resurser som kan användas för att återinföra de busslinjer som har lagts ned och stärka turtätheten där den har minskat. Samtidigt vill vi understryka att vår skattesänkning ger fler stockholmare större ekonomiskt utrymme att köpa SL-biljetter.

7.2.1 Prissättning av biljetter

Prissättningen av SL-kortet och andra biljettyper är en central fråga för både resenärer och kollektivtrafikens finansiering. Liberalerna står fortsatt bakom 50/50-principen, som innebär att hälften av kollektivtrafikens kostnader ska täckas av biljettintäkter, medan den andra hälften täcks av skatteintäkter. Denna princip säkerställer att kollektivtrafiken finansieras på ett hållbart sätt samtidigt som den fördelar kostnaderna rättvist mellan resenärer och skattebetalare.

Forskning inom kollektivtrafik visar att biljettpriset spelar en mindre roll för valet att resa kollektivt jämfört med andra faktorer. För resenärerna handlar det i stället om funktionalitet, som hur lätt och snabbt det går att resa med pendeltåget, hur pålitlig bussen är eller hur trygg tunnelbanan är. Bra trafikinformation och närhet till kollektivtrafik är också viktiga parametrar. Går inte pendeltåget alls spelar det ingen roll om SL-kortet är avgiftsfritt.

För att säkra kollektivtrafikens långsiktiga finansiering och möjliggöra fortsatta investeringar i utbyggnad och serviceförbättringar föreslår Liberalerna en prishöjning på samtliga SL-taxor, varav 30-dagarskortet med 40 kronor. Denna höjning är nödvändig för att kunna upprätthålla och utveckla kollektivtrafiken. På sikt bör regionen sträva efter en årlig och indexerad uppjustering av taxan för SL-biljetten, vilket skapar förutsägbarhet och robusthet.

7.2.2 Attraktiva biljetter och förbättrade erbjudanden

För att säkra kollektivtrafikens långsiktiga finansiering krävs mer än bara prisjusteringar. Det handlar om att fler måste välja att resa med kollektivtrafiken. Pandemin har förändrat resvanorna i grunden, och fler stockholmare arbetar nu hemifrån, vilket har påverkat försäljningen av månadskort och andra biljettyper. Detta har skapat stora utmaningar för kollektivtrafiken, som nu står inför uppgiften att locka tillbaka resenärer och möta deras förändrade resebehov. Därför är det viktigt att tänka nytt och anpassa kollektivtrafikens erbjudanden, för att åter göra den till ett självklart val för alla invånare.

För att möta de nya utmaningarna föreslår Liberalerna tillsättandet av en utredning, med syfte att undersöka hur regionen kan öka antalet resenärer och förbättra kollektivtrafikens attraktivitet. Att återvinna resenärernas förtroende och göra kollektivtrafiken till ett självklart val är avgörande för regionens framtida utveckling och hållbarhet.

Liberalerna ser också behovet av att utvärdera och införa nya biljettyper som bättre anpassar sig till förändrade resmönster. Kollektivtrafiken behöver vara flexibel för både de som arbetar hemifrån några dagar i veckan och för de som reser mer sällan. Ett förslag som Liberalerna finner särskilt intressant är biljettutredningens förslag om att utveckla samarbetet med företag kring biljettförsäljning. Detta skulle vara en uppskattad förmån för anställda och samtidigt ge företag möjlighet att aktivt bidra till den gröna omställningen. Genom att Region Stockholm samarbetar med näringslivet kan vi uppmuntra fler att välja kollektivtrafiken, vilket både minskar bilberoendet och bidrar till en mer hållbar region.

Ett annat sätt att locka fler resenärer till kollektivtrafiken är att se över tidsgränsen för SL:s enkelbiljett. Idag är biljetten giltig i 75 minuter, vilket innebär att resenärer från länets yttre delar riskerar att deras biljett löper ut innan de hinner avsluta sin resa. Detta innebär att många resenärer tvingas köpa dubbla biljetter för att genomföra sin resa, vilket i sin tur gör kollektivtrafiken till ett mindre attraktivt alternativ för dem. Liberalerna vill därför se över möjligheten att förlänga tiden för hur länge en enkelresa med SL varar. Detta skulle även fungera som en kompensation för resenärerna som inte har möjlighet att fullfölja sina resor inom utsatt tid på grund av flyttade hållplatser till följd av infrastrukturprojekt, exempelvis slussenbygget.

En annan åtgärd som skulle underlätta för pendlare och förhindra att kostnaderna skenar iväg på grund av biljettköp är införandet av ett pristak, så kallat capping-system, kopplat till biljettinköpen. Ett sådant system innebär att det sätts en övre gräns för hur mycket en resenär betalar under en viss tidsperiod, exempelvis ett dygn eller en månad. När resenären har köpt biljetter upp till det bestämda beloppet, reser hen fritt under resten av tidsperioden. Denna modell, som redan används framgångsrikt i flera storstäder runt om i världen, skulle göra det både enklare och mer kostnadseffektivt för pendlarna samt ge dem en tydligare översikt över sina resekostnader. Liberalerna ser positivt på införandet av ett pristak och arbetar för att implementera detta på sikt. Vi föreslår också en informationskampanj riktad mot dem som pendlar mindre regelbundet, för att påvisa att månadskortet fortfarande kan vara fördelaktigt. Även om man arbetar hemifrån flera dagar i veckan, krävs det bara 25 resor per månad för att kortet ska vara lönsamt. Genom att belysa denna möjlighet kan vi göra månadskortet mer attraktivt för dem som även använder kollektivtrafiken för fritidsresor.

En annan lösning för att stimulera ett ökat resande och öka försäljningen av SL-kort är att göra SL-kortet till mer än bara en biljett för kollektivtrafiken. Kortet bör också kunna användas för parkering vid infartsparkeringar och integreras med andra mobilitetstjänster, såsom hyrcyklar och elsparkcyklar. Vidare vill Liberalerna utreda förutsättningarna för regionens kommuner att ansluta sina parkeringssystem till SL-appen. En sådan lösning skulle ge trafikförvaltningen större kännedom om parkeringssituationen i regionen och säkerställa att invånarna slipper betala extra operatörsavgifter vid parkering. Genom att bredda användningsområdena för SL-kortet kan vi öka dess värde och göra det till ett ännu mer attraktivt alternativ för regionens invånare.

7.3 Investeringar för framtiden

För att Region Stockholm ska kunna växa på ett hållbart och tillgängligt sätt behövs ett helhetsgrepp om framtida investeringar. De kommande åren står vi inför en rad stora infrastrukturprojekt som kräver långsiktig planering och finansiering. Regionens växande befolkning och ökade behov av hållbara transporter innebär att dessa projekt inte bara måste påbörjas, utan också genomföras på ett sätt som säkerställer Stockholms framtida konkurrenskraft och boendeförsörjning. Liberalerna vill därför se en ny Stockholmsförhandling, där Region Stockholm, staten och kommunerna samarbetar för att utforma en strategi och finansieringsmodell som möjliggör dessa nödvändiga investeringar. Det är viktigt att beslutade investeringar genomförs enligt plan.

Liberalerna välkomnar att regeringen har öppnat för att utreda förutsättningarna för genomförande och finansiering av Östlig förbindelse. Detta är en fråga vi länge drivit, då en byggnation av förbindelsen skulle förbättra framkomligheten i Stockholms östra delar och avlasta vägnätet i innerstaden. Dessutom skulle arbetsmarknaden i norrort bli mer tillgänglig för boende i Nacka och Värmdö. För att säkerställa projektets genomförande behöver Region Stockholm kroka arm med staten och andra aktörer. Vid byggandet av Östlig Förbindelse vill vi särskilt betona vikten av att prioritera kollektivtrafiken inom projektet.

7.3.1 Färdigställande av avtalade projekt inom tid och budget

För att möta de ökande behoven i en växande Stockholmsregion krävs robusta processer för planering och uppföljning, så att avtalade infrastrukturprojekt fullföljs inom utsatt tid och budget. Tyvärr har vi sett flera exempel där projekt har försenats och där kostnaderna har skenat iväg. Slussenterminalen är ett sådant exempel, där de ursprungliga kostnadsberäkningarna kraftigt överskridits till följd av bristande kommunikation mellan Region Stockholm och Stockholms stad. Även utbyggnaden av Kistagrenen på Tvärbanan har mött stora ekonomiska utmaningar, vilket har resulterat i betydande kostnadsökningar och förseningar.

Dessa problem pekar på ett systematiskt behov av förbättrad projektstyrning och transparens i processen. Genom att stärka uppföljningen, förbättra samordningen mellan inblandade parter och införa strängare kostnadskontroller kan vi säkerställa att liknande problem undviks i framtida projekt. Region Stockholm måste därför prioritera effektiva styrnings- och granskningsprocesser för att kunna leverera stora infrastrukturprojekt i tid och till rätt kostnad.

Det är avgörande att regionens infrastrukturprojekt styrs med hög transparens och att både tid och ekonomi kontinuerligt följs upp. Genom att stärka uppföljningen med tydliga kontrollstationer under projektens gång, kan eventuella avvikelser identifieras och åtgärdas i tid, vilket säkerställer att skattebetalarnas pengar används effektivt.

7.3.2 Innovation och teknisk utveckling i kollektivtrafiken

För att säkerställa att Region Stockholm fortsätter ligga i framkant med moderna och hållbara transportlösningar måste vi satsa på innovativa projekt inom kollektivtrafiken. Pilotprojektet med självkörande bussar i Barkarby visade på den stora potential som ny teknik har för att förbättra både tillgänglighet och kostnadseffektivitet i framtidens busstrafik. Liberalerna ser därför positivt på fler sådana initiativ och anser att regionen bör fortsätta investera i och utforska teknisk utveckling inom självkörande fordon och automatisering.

Ett exempel på teknisk innovation inom kollektivtrafiken är den nya gula tunnelbanelinjen mellan Fridhemsplan och Älvsjö, som är planerad att vara förarlös. Liberalerna välkomnar detta och ser det som ett viktigt steg mot en mer modern och effektiv kollektivtrafik. Självkörande tåg kommer att bidra till minskade driftskostnader, ökad kapacitet och förbättrad punktlighet, vilket gör kollektivtrafiken mer tillgänglig och pålitlig för invånarna. Liberalerna vill att den gula tunnelbanelinjen blir ett föregångsprojekt för hur ny teknik kan användas för att skapa framtidens kollektivtrafik i hela regionen.

För att möta framtidens krav på kapacitet, tillgänglighet och hållbarhet krävs ett fortsatt arbete med att integrera tekniska lösningar i hela kollektivtrafiksystemet. Detta innebär att fler pilotprojekt och innovationsupphandlingar måste genomföras, samt att förvaltningarna i större utsträckning behöver söka externa medel. Region Stockholm bör därför ta en aktiv roll i att söka internationella partnerskap och projektmedel för att driva innovation och teknikutveckling framåt.

7.3.3 Regionalisering av trängselskatten

En förändring av trängselskattesystemet är nödvändig för att Stockholmsregionen ska kunna fortsätta växa och möta de framtida behoven av utökad infrastruktur. I dag går trängselskatten direkt till staten och används för nationella infrastrukturprojekt, trots att den till största delen betalas av stockholmarna. Liberalerna anser att dessa intäkter bör regionaliseras, så att de kan användas för att finansiera viktiga kollektivtrafik- och infrastrukturprojekt i Stockholmsregionen.

Trängselskatten fungerar inte bara som ett verktyg för att reglera trafiken, utan spelar också en avgörande roll för att minska bilberoendet och förbättra framkomligheten i regionen. Genom att låta intäkterna stanna i Stockholm får regionen möjlighet att själva besluta om hur dessa pengar kan investeras i hållbara och kapacitetsstarka lösningar som kollektivtrafik, cykelinfrastruktur och andra regionala behov.

7.3.4 Prioriterade utbyggnader för en kapacitetsstark kollektivtrafik

För att Stockholmsregionen ska kunna möta de långsiktiga behoven av en hållbar och kapacitetsstark kollektivtrafik måste strategiska infrastrukturprojekt prioriteras. Liberalerna ser Spårväg City, Spårväg Syd och den pågående utbyggnaden av tunnelbanan som centrala delar av Stockholms framtida kollektivtrafiksystem. Dessa projekt är avgörande för att binda samman regionen, minska trängseln och förbättra tillgängligheten för invånarna.

Liberalerna ser positivt på att det har tagits fram en avsiktsförklaring avseende Spårväg Citys förlängning till Ropsten och ihopkoppling med Lidingöbana. Vi har länge drivit frågan, och i Region Stockholms budget för 2023 avsattes 20 miljoner kronor till projektering av utbyggnaden efter ett liberalt säryrkande.

Spårväg Syd är en annan viktig satsning. Denna tvärförbindelse mellan Älvsjö, Skärholmen och Flemingsberg har betydande samhällsekonomiska fördelar genom att stärka både den radiella pendlingskapaciteten och arbetsmarknaden i regionens södra delar. Det är avgörande att projektet genomförs som spårväg, och vi motsätter oss alla försök att omvandla det till en busslinje. Liberalerna vill därför omförhandla avtalet med staten och berörda kommuner för att säkra finansieringen.

7.4 Kollektivtrafikens roll för en hållbar utveckling

Kollektivtrafiken är en central del i Region Stockholms arbete för att möta klimatutmaningarna och driva på den gröna omställningen. Genom att göra kollektivtrafiken till ett mer attraktivt och tillgängligt alternativ, kan vi minska bilberoendet och främja ett mer hållbart resande. Ett väl utbyggt kollektivtrafiksystem bidrar till att minska koldioxidutsläppen, förbättra luftkvaliteten och minska trängseln i regionen.

7.4.1 Främjande av kombinationspendling

För att minska bilberoendet och främja klimatsmart resande måste kombinerade pendlingsresor, där olika transportmedel som bil, cykel eller gång kombineras med kollektivtrafiken, underlättas. Möjligheten till kombinerade pendlingsresor är särskilt avgörande för de som bor längre ifrån stadens centrala delar, där kollektivtrafiken inte trafikeras lika regelbundet.

Ett sätt att uppmuntra kombinationspendling är genom uppförandet av fler infartsparkeringar och cykelparkeringar vid stationer. Likaså möjligheten att ta med sig cyklar i kollektivtrafiken. För att säkerställa det senare krävs att framtida upphandlingar ställer krav på utrymme för cyklar i kollektivtrafikfordon.

7.4.2 Elektrifiering av kollektivtrafiken

Elektrifiering är en central del av arbetet för att göra kollektivtrafiken mer miljövänlig och hållbar. Idag drivs alla SL:s bussar av förnybara drivmedel och är nästan helt fossilfria. Trots detta ser vi övergången till eldrift som ett viktigt nästa steg, då det minskar beroendet av biodrivmedel och frigör dessa resurser för andra transportslag, som inte lika enkelt kan elektrifieras. Region Stockholms prognoser visar att fram till 2035 kan 95–100 procent av de cirka 2 200 bussarna i flottan vara elektrifierade, vilket skulle innebära en betydande minskning av koldioxidutsläppen.

Samtidigt som arbetet för elektrifiering av vägtrafiken fortgår ser Liberalerna ett behov av grön omställning även inom sjötrafiken. Skärgårdens kollektivtrafik är en viktig del av Stockholms kollektivtrafiksystem, och vi vill se en ökad satsning på eldrivna och hybridlösningar för att minska utsläppen från sjötrafiken. Liberalerna anser att regionen behöver intensifiera arbetet med att göra båttrafiken fossilfri och vi vill på sikt att det införs testbäddar för att utvärdera nya tekniska innovationer inom sjötrafiken, när det finns ekonomiska möjligheter för detta. Liberalernas vision är att sjötrafiken ska kunna mäta sig med spår- och vägtrafikens klimatpåverkan i framtiden.

En annan viktig åtgärd är att säkerställa att den el som används i både land- och vattenbaserad kollektivtrafik är fossilfri. Liberalerna vill därför att regionen häver beslutet om att enbart köpa el från förnybara källor med märkningen *Bra miljöval*, eftersom detta utesluter fossilfria energikällor som kärnkraft. I framtiden står vi inför betydande energibehov, där elanvändningen i Stockholms län förväntas öka med cirka 15 procent fram till 2030. I en sådan situation har vi inte råd att utesluta energikällor som inte bidrar till växthusgasutsläpp. Det är därför avgörande att vi ställer om till fossilfri elförsörjning för att säkerställa både en stabil och prisvärd kollektivtrafik och för att kunna uppnå våra långsiktiga klimatmål.

Utöver elektrifiering ser Liberalerna ett stort behov av att energieffektivisera hela kollektivtrafiken. Genom att implementera nya tekniska lösningar och dra nytta av AI kan energianvändningen inom allt från tåg till stationer och administration optimeras. AI kan övervaka och analysera energiförbrukningen i realtid, vilket möjliggör automatiska justeringar för att spara energi utan att

kompromissa med trafik kvaliteten. Dessa åtgärder kan leda till betydande besparingar och göra kollektivtrafiken mer hållbar, både ekonomiskt och miljömässigt. Genom att kombinera elektrifiering med energieffektivisering kan vi säkerställa att vi använder våra energiresurser på ett så effektivt sätt som möjligt.

8. Kultur

Tanken och ordets frihet är grunden i Liberalernas kulturpolitik. Utgångspunkten är den konstnärliga friheten och dess betydelse för att vidga rummet för tanken, reflektionen och fantasin. En mångfald av kulturuttryck berikar både individen och samhället i stort, och genom samtidens bidrag utvecklas vårt gemensamma kulturarv i en ständig takt med tiden.

Idag är kulturens frihet dessvärre under hot. Idéer och politiska rörelser, sprunget ur såväl nationalism som vänstertyngda tvärperspektiv, arbetar ständigt för att skära ned på, begränsa och politisera kulturen. Detta är något Liberalerna starkt motsätter sig – kulturen måste vara fri. I detta bör särskilt framhållas att det finns två armlängder i förhållande till den offentliga kulturen; dels mellan politiker och kulturen, dels mellan tjänstemän och kulturen. Liberalerna menar med andra ord att kulturen ska vara fri från politisk och ideologisk klåfingrighet, från såväl politiker och tjänstemän.

Kulturen har haft svårt att hämta sig från pandemin och det generellt ökade kostnaderna fortsätter ha stor negativ påverkan på regionens kultur- och föreningsliv. När den ekonomiska pressen på de kulturella och kreativa näringar är stor är det extra viktigt att kulturnämnden får de resurser som krävs för att bibehålla ett rikt kulturliv i regionen. Ett rikt kulturliv erhålls också via implementering av nya idéer och tankesätt för offentlig och tillgänglig kultur. Genom att utveckla och utmana rådande tillvägagångssätt kan vi berika regionens kulturliv och tillhandahålla medborgarna med en större mångfald av kulturuttryck.

8.1 Uppmana till fler bildningsresor

Den enskildes rätt till bildning är en grundbult inom liberalismen, och möjligheten till lärande och förkovring är av central betydelse för både individens och samhällets utveckling. Idag spelar folkbildningsrörelsen en central roll i detta. Förutom att erbjuda en chans till bildningsresa för människor som saknar annan formell utbildning, eller en kompletterande och alternativ utbildningsväg för personer med funktionsnedsättning, stärker folkbildningen demokratin och varje människas möjlighet att delta i det demokratiska samtalet. Folkbildningen främjar likaså integration och skapar arbetstillfällen. Under föregående mandatperiod tog Liberalerna initiativ till flera viktiga åtgärder för att stärka och utveckla folkbildningen. Initiativen inkluderade en nationell överenskommelse om regionalt stöd till folkhögskolor, ett signifikant ökat anslag till folkbildningsrörelsen och en ny folkbildningsstrategi. Liberalerna var även delaktiga i införandet av förstärkta demokratikrav för ungdomsorganisationer och åtgärder för att bekämpa fusk och öka fokuset på kvalitet inom studieförbunden. Trots genomförandet av många bra förslag anser vi att arbetet för att stärka och utveckla folkbildningen måste fortsätta.

Region Stockholm huserar ett stort utbud av folkhögskolor och studieförbund, vilka alla erbjuder utbildningar och kurser till regionens medborgare, oavsett bakgrund eller socioekonomisk status. Chansen till och tillgängligheten av utbildning leder inte bara till kunskapsutveckling, utan det förstärker även individens makt över sitt eget liv. Liberalerna värnar alltid individens möjlighet till vidareutveckling.

Liberalerna är dock oroade över att vänsterstyret låter finansieringen av folkhögskolorna ligga kvar under kulturnämnden. Med den nya modellen för mobilitetsersättning, vilken är rättighetsbaserad och således medför att ersättningen ökar och fluktuerar, riskerar kulturnämndens ekonomiska

förutsättningar bli oförutsägbara. I vänsterstyrets budget för 2025 finns troligtvis täckning för det ökade mobilitetsstödet, men förutsägbarhet för kulturnämndens stödgivning behöver säkras långsiktigt. Liberalerna vill därför att det ekonomiska ansvaret för folkhögskolorna flyttas från kulturnämnden till regionstyrelsens centrala budget.

I folkbildningen spelar även regionbiblioteket en betydande roll, både utifrån uppgiften att stödja folkbiblioteken i dess dagliga verksamhet samt utifrån ansvaret att främja läsning och skrivande i hela regionen. Som ett sätt att verka för det senare föreslår Liberalerna införandet av ett regionalt bibliotekskort. I takt med att Stockholmsregionen blir alltmer integrerad och många invånare dagligen rör sig över kommungränserna skulle ett sådant kort fylla en viktig roll, både för att tillgängliggöra och uppmuntra läsning. Under år 2023 antog regionbiblioteket i dialog med regionens folkbibliotek en regional rekommendation kring avgifter och lån, detta för att möjliggöra fördjupad samverkan på ytterligare områden. Införandet av ett regionalt bibliotekskort anses därmed vara ett lämpligt nästa steg.

8.2 Scenkonst, rörlig bild och tillväxt

Stockholms konserthus förser inte bara Stockholmsregionen med nyskapande musik i världsklass, utan sätter även regionen på den musikaliska kartan. Liberalerna är därav mycket stolta över att Region Stockholm är huvudfinansiär av Konserthuset och att man år 2023, efter vår ihärdiga pådrivning, säkrade ytterligare ett flerårsavtal. För att kunna säkerställa Konserthusets långsiktiga framgång är det dock viktigt att regionen upprätthåller sina höga ambitioner för verksamheten. Dessutom behöver samarbetet med andra nyckelaktörer som är involverade i Konserthusets verksamhet förstärkas. Ett välkoordinerat samarbete är avgörande för Konserthusets förmåga att utvecklas och för att säkra det fortsatta arbetet med att förse regionens medborgare med ett brett musikaliskt utbud.

I samspel med den institutionella och kommersiella scenkonsten utgör den fria scenkonsten en viktig del av Region Stockholms kulturliv. Inom den fria scenkonsten – låt det vara teater, dans, cirkus eller musik – är människan i fokus. Den spelas inför publik och drivs inte sällan av fria och oberoende grupper bestående av passionerade eldsjälar. Det är till mångt och mycket dessa människor som är drivkraften bakom Stockholmsregionens dynamiska och varierande kulturutbud. Tyvärr är förutsättningarna för dessa grupper ofta alltför tuffa, exempelvis rörande utbud av lokaler. Liberalerna vill därför verka för en bättre infrastruktur för den fria och oberoende scenkonsten.

Liberalerna har länge arbetat för upprättandet av en tydligare och effektivare filmpolitik i Stockholmsregionen. År 2021 skapade vi tillsammans med den blågröna koalitionen och Stockholms stad den regionägda filmfonden Film Stockholm AB. Genom Film Stockholm ges fler förutsättningar för film- och tv-produktioner i regionen och verksamheten bidrar med arbetstillfällen, ökade skatteintäkter och en stärkt besöksnäring. Dessutom synliggörs regionens miljöer. Liberalerna anser att Film Stockholm spelar en viktig roll i regionens kulturella arbete och ser därmed att verksamhetens arbete måste fortsätta.

De kulturella och kreativa näringarna spelar en central roll för tillväxt och utveckling i Stockholmsregionen. Risken att dessa näringar faller mellan de kulturpolitiska och tillväxtpolitiska stolarna är dock inte obetydlig. Som ett tillväxtvänligt kulturparti anser Liberalerna därav att det behövs en förbättrad grad av samordning mellan de båda områdena, och vi kommer att verka för att en regional strategi för kulturella och kreativa näringar tas fram.

8.3 Konst och kultur i vårdmiljöer

Stockholmregionens vårdmiljöer huserar en av landets största samling av modern och samtida konst. Ett faktum som vi bör tacka den så kallade procentregeln för. Regeln, som initierades under ledning av det dåvarande folkpartistiska finanslandstingsrådet Gunnar Hjerne, innebär att upp till två procent av fastighetskostnaderna för regionala vårdlokaler avsätts till konstnärlig gestaltning. Utöver en estetisk förbättring bidrar denna konst till att skapa stimulerande och läkande miljöer för patienter, men även välbefinnande för deras anhöriga och vårdpersonal. Den konstnärliga gestaltningen kan likaså bidra till förbättrad hälsa och livskvalitet, frambringa känslor av trygghet och trivsel samt förebygga ohälsa och stress. Mot bakgrund av att stora delar av regionens sjukvård idag bedrivs av privata vårdgivare, och således utanför regionens fastigheter, undantas dock många av våra vårdinrättningar från procentregeln. Konsekvensen är en minskad andel konstverk i regionens bestånd samt en mindre stimulerande och kulturellt fattigare vårdmiljö. Liberalerna anser därför att procentregeln även ska gälla i upphandlade vårdmiljöer. Alla har rätt att ta del av kulturens läkande kraft, oavsett vart man vårdas.

Kombinationen av att allt mer vård bedrivs utanför regionens lokaler och därmed inte genererar konstanslag, samt en ökad efterfrågan på konst, allra helst i eftersatta vårdmiljöer, har bidragit till att regionens konstbestånd inte längre räcker till. I det sparsamma konstinnehav som finns är dessutom en stor andel utdaterat, trasigt eller på annat sätt obrukbart. Konst för barn och unga saknas nästintill helt. Regionens minskade konstbestånd har bland annat bidragit till att Konstutlåningsprogrammet, vilket är den anmälningsfunktion där vårdgivare med uppdrag och finansiering av regionen kan ansöka om konst till sina lokaler, tidvis har behövt stänga. Detta med hänvisning till just avsaknad av tillgänglig konst. För att motverka pågående urholkning av Region Stockholms konstbestånd väljer Liberalerna att förse Konstutlåningsprogrammet med tre miljoner kronor, detta för att säkra inköp av konst som värnar och kompletterar procentregeln samt nuvarande konstbestånd.

För att säkerställa procentregelns efterlevnad vill Liberalerna att kulturnämnden ska ha det övergripande kulturpolitiska ansvaret samt ta ett helhetsansvar för regionens arbete med att tillgängliggöra konst. Vi ser även att kulturnämnden tar över underhållsansvaret för all lös konst från Locum, samt får medel från fastighets- och servicenämnden för detta. En sådan ansvarsförflyttning skulle säkra korrekt hantering och underhåll av nuvarande konst samt bidra till en bättre översikt av regionens konstbestånd.

Kompetenscentrum för kultur och hälsa har i uppdrag att verka för att kultur integreras i regionens vårdverksamheter. Man arbetar bland annat med att främja ett hållbart och humanistiskt synsätt på området kultur och hälsa samt bedriver forskning om konst- och kulturupplevelsers positiva påverkan på hälsa och tillfrisknande. Trots centrumets viktiga och nytänkande uppdrag valde vänsterstyret att under 2024 stoppa dess finansiering, vilket Liberalerna ansåg var helt fel väg att gå. Det är därmed glädjande att se att man i 2025 års budget har intagit en mer rationell position och väljer att återigen tillföra medel till centrumet. Liberalerna anser dock att anslaget är för litet och ställer sig frågande till vänsterstyrets uppmaning om att centrumet, för att kunna utvecklas, bör söka medfinansiering på annat håll. Kompetenscentrum för kultur och hälsa har ett unikt och viktigt uppdrag och dess resurser bör läggas på kunskapsutveckling och forskning och inte på att söka alternativ finansiering. Liberalerna väljer därför att tillföra sju miljoner kronor till Kompetenscentrum för kultur och hälsa. Med ökade finansiella anslag möjliggörs fler och större insatser och utvecklingsprojekt och Kompetenscentrum ges möjlighet att snabbt vidareutvecklas till en ledande aktör på området kultur och hälsa, både på regional, nationell och internationell nivå.

Ett annat sätt att arbeta med kultur och hälsa är genom ”Kultur på recept”, ett koncept som redan genomförts i flera regioner runt om i landet med goda resultat. Begreppet åsyftar förskrivningen av kulturaktiviteter som ett komplement till medicinsk vård och rehabilitering för personer med någon form av ohälsa, ofta som ett verksamt alternativ mellan sjukskrivning och arbetsåtergång eller arbetsträning. Kulturaktiviteterna är ofta kravlösa och sker i grupp, antingen regelbundet eller under en bestämd period. Liberalerna ser ett stort värde i detta koncept och vill att regionen införlivar ”Kultur på recept” i sin verksamhet.

8.4 Kulturens närvaro i kollektivtrafiken

Stockholms tunnelbana beskrivs ofta som världens längsta konstutställning. En absolut majoritet av tunnelbanestationerna är permanent konstnärligt utsmyckade och tillfälliga konstutställningar, i form av konstväxlingar, pryder andra stationer. Utöver konst i tunnelbanan finns det konst på vissa pendeltågsstationer, flera bussterminaler och några tvärbanestationer. Allt detta är Liberalerna väldigt stolta över, men samtidigt ser vi rum för utveckling och ökad kulturell närvaro. Vi vill att konstväxlingar ska ske på ett större antal stationer, såväl nya som befintliga, samt vill se en ökad bredd av konstformer. Därtill ser vi ett värde i att upplåta ytor för kulturaktivitet i kollektivtrafiken. Kulturnämnden genomför nu ett arbete med att undersöka det senare, det vill säga möjligheterna till fri kulturutövning i kollektivtrafiken. Ett pilotförsök är planerat för 2025, vilket Liberalerna kommer att följa noggrant.

Utöver ökad närvaro av konstnärlig gestaltning i kollektivtrafiken vill Liberalerna även se införande av bokbytarskåp, det vill säga skåp där allmänheten välkomnas att ta och lämna böcker. Genom sådana skåp inspireras medborgare till läsning och läsoplevelser tillgängliggörs. Bokskåpen bör placeras på strategiskt utvalda platser, exempelvis där genomströmningen av människor är stor, i områden som saknar närliggande bibliotek, eller i närheten av spärrvakter i tunnelbanestationer för att förhindra vandalisering.

Som varma anhängare av offentlig och lättillgänglig konst så är Liberalerna även angelägna om att procentregeln ska efterföljas vid nya investeringar i kollektivtrafiken. Utöver den estetiska förbättringen kan konst i kollektivtrafiken bidra med trygghet och trivsel samt ingjuta lugn hos resenärer.

8.5 Kultur som är tillgänglig för alla

Alla individer ska utan hinder kunna engagera sig i kulturliv, civilsamhälle och andra allmänna sammankomster. Konst och kultur, i alla dess former, skapar mötesplatser, tid för eftertanke och utgör ett fundament för vår demokrati och dess utveckling. Tyvärr är dagens utbud av kultur inte tillgängligt för alla, exempelvis är kultur anpassad och/eller tillgänglig för personer med funktionsnedsättning begränsat. För att möta detta problem och utveckla möjligheterna till full delaktighet i kulturutbudet för personer med funktionsnedsättning vill Liberalerna utnyttja digital teknik, exempelvis kan man se över möjligheterna till digitala rundvandringar i kulturmiljöer med teckenspråkstolk och förutsättningarna för syntolkade kulturutställningar och arrangemang. Liberalerna ser införandet av funktionsrättskonsekvensbeskrivningar som ett viktigt sätt att öka tillgängligheten inom kulturlivet, och önskar se över hur det kan användas i kulturnämndens verksamhet.

De nationella minoriteterna - samer, judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar - har en lång historia i vårt land och deras språk och kultur utgör en naturlig del av vårt gemensamma kulturarv. Att

skydda de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja de historiska minoritetsspråken är en självklar del av liberal kulturpolitik. Varje individ ska ha möjlighet att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur.

År 1775 bildades Sveriges första judiska församling, 2025 markerar således 250 år av etablerat judiskt liv i Sverige. Mot bakgrund av det svensk-judiska livets långa historia är det med allvar och bestörthet vi nu bevittnar en kraftigt ökade antisemitism och delges historier om hur barn döljer tecken på sin judiska identitet av rädsla för sin säkerhet. Självklart kan inte detta accepteras. För att motverka de oroväckande trenderna anser Liberalerna att det, utöver ett starkt bekämpande av antisemitism, krävs arbete för att skapa förståelse och respekt för judiskt liv och judisk kultur. Liberalerna vill därmed att Region Stockholm ska inta en aktiv roll i förberedelserna och firandet av 250 år av judiskt liv i Sverige. Firandet bör ske på flera geografiska platser i regionen och inom flera av regionens verksamheter.

8.6 Civil beredskap och kultur

Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina har medfört stora skador på och förstörelse av landets kulturarv. Med ett medvetet fokus på oskadliggörande av kulturella gestaltningar har Ryssland velat skada den ukrainska nationella identiteten och den kulturella sammanhållningen. Ukrainarna har dock stått starka och man har återkommande funnit alternativa sätt att upprätthålla kulturlivet. Med insikt från krigets Ukraina är det dags att se om vårt eget hus och erkänna behovet av att upprätta ett skydd av det svenska kulturarvet och konstbeståndet i händelse av höjd beredskap eller krig. Vi bör även se till och värna konsten och kulturens oundgängliga roll i upprätthållandet av ett motståndskraftigt och sammanhållet samhälle.

För att säkerställa ett robust skyddssystem av regionens kulturarv och konstbestånd i händelse av kris eller krig vill Liberalerna tillsätta en utredning med uppdrag att utarbeta en beredskapsplan för regionens konst och kulturliv. Konkreta planer måste tas fram och resurser avsättas. Genom införandet av en sådan beredskapsplanering krokar Region Stockholm även arm med den statliga beredskapsplaneringen för kulturarvet och understryker ytterligare frågans aktualitet och vikt.

Civil beredskap handlar också om att froda en motståndskraftig befolkning och förse medborgare med korrekta verktyg för att kunna värdera och analysera information. Detta bör ses som särskilt viktigt i vår samtid; där många hämtar sina nyheter från sociala medier och utanför den professionella journalistiken, nyhetsflöden styrs av filterbubblor och påverkans- och desinformationskampanjer blir alltmer frekventa. I arbetet med att stärka den allmänna källkritiken ser Liberalerna att folkbiblioteken, som bastioner av kunskap, kan spela en särskilt viktig roll. Därav vill vi tillsätta en utredning som undersöker vilka åtgärder Stockholm kan vidta för att stärka folkbiblioteken i deras arbete mot desinformation.

9. Regional utveckling

För Liberalerna är Stockholm möjligheternas region, en plats där frihet och demokratiska värden såsom öppenhet, livskvalitet och mångfald genomsyrar varje aspekt av samhället. Vår vision är att Stockholmsregionen ska vara Europas mest attraktiva storstadsregion och aktivt premiera konkurrenskraft, innovation och hållbarhet. En region där människor, företag och forskning kan växa och frodas, där framtidens utmaningar möts med kreativitet och samverkan, och där varje individ ges möjlighet att forma sitt liv och bidra till samhället. Stockholm ska vara en plats där frihet och möjligheter står i centrum, för alla.

9.1 En konkurrenskraftig region

Stockholmsregionen är Sveriges ledande tillväxtmotor och en viktig del av landets ekonomiska framgång. Regionen står för nästan en tredjedel av Sveriges BNP, och under de senaste två decennierna har den varit en central drivkraft för Sveriges ekonomiska tillväxt. Utöver det har Stockholm länge varit en globalt attraktiv destination för företag och investeringar. Regionen är ledande i Norden när det gäller antalet huvudkontor och har fler enhörningsföretag (startupbolag som är värderade till över en miljard dollar) per capita än storstäder som Berlin, London och New York. Detta har bidragit till att Stockholm blivit en av Europas mest dynamiska regioner för innovation och tillväxt.

Trots en historisk stark position börjar Stockholms konkurrenskraft urholkas, i förhållande till andra europeiska storstäder som Amsterdam, Paris och Köpenhamn. För att återta en ledande roll behöver vi agera strategiskt och målmedvetet för att säkerställa att Stockholm fortsätter vara en attraktiv plats för investeringar, företagande och innovation.

En fungerande bostadsmarknad är en förutsättning för att hela Stockholmsregionen ska kunna utvecklas och behålla sin internationella konkurrenskraft. I dagsläget utgör bostadsbristen ett betydande hinder för både talangrekrytering och företagens expansionsmöjligheter. Unga och barnfamiljer har svårt att hitta bostäder och väljer därför att flytta från regionen, vilket hotar både tillväxten och kompetensförsörjningen. För att säkerställa regionens framtida utveckling måste bostadssituationen förbättras, och framtagandet av den nya regionala utvecklingsplanen (RUF) är en viktig del i detta arbete.

För att regionen ska kunna utvecklas på ett balanserat sätt måste alla delar av länet ges möjlighet att växa, inte bara de centrala områdena eller de regionala stads kärnorna. Ett problem idag är att företag ofta väljer att etablera sig i den norra delen av regionen, vilket har lämnat den södra delen med färre arbetsplatser och högre arbetslöshet. Detta är en allvarlig utveckling som Region Stockholm måste adressera, dialog med berörda kommuner och företag måste etableras. För att Stockholmsregionen ska kunna vara konkurrenskraftig krävs det att alla kommuner i länet utvecklas och bidrar till tillväxten.

Slutligen måste Region Stockholm verka för ett starkare samarbete mellan näringslivet och akademien för att främja innovation och forskning. Genom att stärka dessa samarbeten kan vi säkerställa regionens internationella konkurrenskraft och skapa förutsättningar för framtida tillväxt.

9.2 En region som når klimat- och miljömålen

Stockholmsregionen har en viktig roll i omställningen till ett mer hållbart samhälle, och bör som huvudstadsregion vara en föregångare i landet. Som Sveriges ledande tillväxtregion har Stockholm ett ansvar att minska utsläppen och säkerställa fortsatt konkurrenskraft och hållbarhet. Detta innebär att kraftfullt ta itu med klimatutmaningarna och skapa förutsättningar för långsiktig ekonomisk tillväxt, samtidigt som miljön bevaras.

Elektrifiering av transportsektorn är en avgörande åtgärd för att minska klimatpåverkan. Region Stockholm har redan tagit viktiga steg genom att göra stora delar av kollektivtrafiken fossilfri, men arbetet behöver växlas upp. Med ett förväntat energibehov som ökar med 15 procent fram till 2030 måste takten för elektrifiering ökas, både inom kollektivtrafiken, transportsektorn och för privatbilism. Det finns stor potential att elektrifiera fler bussar och båtar, och Liberalerna vill bygga ut laddinfrastrukturen för att möta dessa växande behov. Samtidigt vill vi att det installeras fler solceller på regionens fastigheter, som en del i att både öka energiproduktionen och stärka regionens energioberoende. Vi vill även utreda möjligheterna till medfinansiering av laddplatser vid regionens egna fastigheter.

En förutsättning för att nå klimatmålen är att det finns goda möjligheter att följa upp hur arbetet går. Liberalerna ser positivt på Region Stockholms införande av en koldioxidbudget. Det är ett effektivt verktyg för att styra och följa upp regionens klimatinsatser. Med utgångspunkt i regionens mål om klimatneutralitet till 2035 kräver koldioxidbudgeten en årlig minskning på cirka 8 procent. Det är ett ambitiöst mål, och denna budget spelar en central roll för att säkerställa att klimatmålen nås.

Sedan 2014 har Region Stockholm använt gröna obligationer för att finansiera klimatsmarta investeringar inom hållbara transporter och energieffektivisering i byggnader. Genom dessa investeringar har regionen undvikit utsläpp motsvarande 57 900 ton koldioxidekvivalenter mellan 2019 och 2023. Gröna obligationer är ett viktigt verktyg för att driva på hållbara projekt och minska regionens klimatpåverkan. Liberalerna ser positivt på denna typ av finansieringslösningar, som både möjliggör viktiga investeringar och bidrar till en hållbar utveckling.

Förutom att minska utsläpp krävs åtgärder som främjar klimatanpassning i hela Stockholmsregionen. Det innebär en satsning på skydd mot översvämningar, utökade grönområden som kan absorbera regnvatten och säkerställande av en klimatanpassad stadsplanering för att hantera framtida extremväder. Genom att proaktivt anpassa infrastrukturen och stadsplaneringen kan vi bygga en region som är motståndskraftig mot klimatförändringarnas effekter och som skyddar både invånare och verksamheter från framtida hot.

Samtidigt som utsläpp minskar och motståndskraften mot klimatförändringar ökar, måste vi också säkerställa att den tillväxt som Stockholmsregionen genomgår är miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar. Detta innebär att nya infrastruktur- och bostadsprojekt måste bidra till att minska klimatpåverkan. Genom att planera för fler hållbara transporter, som cykelvägar, och bygga energieffektiva bostäder, kan behovet av bilresor och energikonsumtion minska. Att samordna samhällsplaneringen med regionens klimatmål är avgörande för att Stockholmsregionen ska kunna växa på ett hållbart och klimatsmart sätt.

9.3 En socialt hållbar region

För att Stockholm ska vara en möjligheternas region måste vi säkerställa att utvecklingen är socialt hållbar. Liberalerna strävar efter en region där varje individ, oavsett bakgrund eller livsvillkor, har likvärdiga möjligheter att delta i samhället och forma sitt eget liv. Trots Stockholmsregionens övergripande framgångar finns stora skillnader i levnadsvillkor mellan olika delar av länet. Detta är särskilt tydligt i de socioekonomiskt svagare områdena, där arbetslösheten är högre, skolresultaten svagare och hälsan sämre bland invånarna.

Liberalerna ser med oro på denna utveckling och vill att regionen ska intensifiera arbetet med att minska de socioekonomiska klyftorna, annars riskerar situationen att förvärras ytterligare. För att skapa verklig förändring krävs mer omfattande och långsiktiga insatser än vad vänsterstyret hittills har prioriterat. Därför föreslår Liberalerna att 20 miljoner kronor av de regionala tillväxtmedlen ska avsättas för att minska de inomregionala skillnaderna, med särskilt fokus på de områden och grupper som har störst behov. Genom riktade insatser där behoven är som störst kan vi skapa en mer jämlik och socialt hållbar region.

En socialt hållbar region bygger också på att invånarna har god tillgång till samhällsservice i alla delar av länet. Liberalerna ser stor potential i att utveckla de regionala stadskärnorna till mer än bara nav för kollektivtrafik. Genom att säkerställa att vårdcentraler, närakuter, skolor, arbetsförmedlingen och andra offentliga tjänster finns i anslutning till stadskärnorna, förbättras invånarnas tillgänglighet till viktiga. Samlad tillgång till dessa tjänster stärker både tryggheten och livskvaliteten. Samtidigt vill vi betona att utvecklingen av de regionala stadskärnorna inte får ske på bekostnad av andra områden i länet, utan hela regionen måste ges möjlighet att utvecklas.

Trygghet är en central fråga för såväl näringslivet som invånarna i Stockholmsregionen. För att möta de växande utmaningarna kopplade till otrygghet och kriminalitet behövs ett starkt samarbete mellan Region Stockholm, kommunerna och staten. Genom samverkan kan vi skapa tryggare offentliga miljöer och långsiktigt förebygga brottslighet. Regionens trygghetskommission är ett positivt exempel på ett sådant samverkansforum, men vi ser potential att utöka regionens roll ytterligare.

Vidare är det viktigt att regionens vårdverksamhet bemöter alla invånare med hög kompetens och respekt för deras specifika behov. Detta gäller särskilt för personer med funktionsnedsättningar, hbtqi-personer och nationella minoriteter. Regionens tjänster och vård ska vara tillgängliga och inkluderande, och alla invånare ska bemötas med respekt och utan diskriminering.

Slutligen vill Liberalerna se en bredare användning av funktionsrättskonsekvensbeskrivningar som en del av beslutsfattandet i regionen. Det innebär att beslut som påverkar offentliga miljöer, infrastruktur och tjänster ska utvärderas utifrån hur de påverkar tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Genom att systematiskt arbeta med funktionskonsekvensbeskrivningar byggs en rättvis och tillgänglig region där alla har möjlighet att delta i samhället på lika villkor.

10. Nämnder

I detta kapitel specificerar vi nämndernas anslag, resultatkrav samt uppdrag.

Anslag

Mnkr	Budget	Budget	Ändring	Plan	Plan
	2024	2025	B24/B25	2026	2027
Hälso- och sjukvårdsnämnden	66 896,8	70 310,0	5,1%	73 211,4	76 275,61
Primärvårdsnämnden	14 072,9	15 105,4	7,3%	15 966,0	16 774,9
Patientnämnden	35,0	36,1	3,3%	37,3	38,5
Trafiknämnden	13 522,8	14 792,2	9,4%	15 340,8	15 841,4
- varav trafikförvaltningen	11 983,3	13 097,6	9,3%	13 627,2	14 116,1
- varav färdtjänstverksamheten	1 177,0	1 271,3	8,0%	1 277,0	1 277,0
- varav förvaltning för utbyggd tunnelbana	362,5	423,3	16,8%	436,6	448,3
Kulturnämnden	587,0	619,4	5,5%	636,9	657,6
Regionstyrelsen	2 714,0	2 752,0	1,4%	2 846,5	3 001,1
- varav regionledningskontoret	556,2	565,6	1,7%	568,5	568,5
- varav politiska organisationen	204,2	205,2	0,5%	210,2	210,2
- varav bidrag och övrigt	1 953,6	1 981,2	1,4%	2 067,8	2 222,4
Klimat- och regionutvecklingsnämnden	163,4	170,0	4,0%	177,4	184,2
Fastighets- och servicenämnden	0,0	0,0		0,0	0,0
Revisorskollegiet*	39,5				
Summa anslag	98 031,4	103 827,1	5,9%	108 258,8	112 816,9

* Revisorskollegiets anslag bereds av regionfullmäktiges presidium och anges inte i tabellerna.

Resultatkrav

Mnkr	Budget	Budget	Plan	Plan
	2024	2025	2026	2027
Hälso- och sjukvård				
Hälso- och sjukvårdsnämnden	0,0	0,0	0,0	0,0
Kommunalförbundet Sjukvård och omsorg i Norrtälje	0,0	0,0	0,0	0,0
Primärvårdsnämnden	0,0	0,0	0,0	0,0
Patientnämnden	0,0	0,0	0,0	0,0
Stockholms läns sjukvårdsområde	0,0	213,0	218,0	218,0
Karolinska Universitetssjukhuset	54,0	44,0	44,0	45,0
Södersjukhuset AB	26,0	23,0	24,0	24,0
Danderyds Sjukhus AB	23,0	25,0	25,0	25,0
Södertälje Sjukhus AB	6,0	6,0	6,0	6,0
S:t Eriks Ögonsjukhus AB	7,0	6,0	6,0	6,0
Folktandvården Stockholms Län AB	-55,0	70,0	110,0	110,0
Ambulanssjukvården i Storstockholm AB	7,0	2,0	2,0	2,0
Tobiasregistret AB	0,0	0,0	0,0	0,0
MediCarrier AB	3,4	15,0	15,0	15,0
Hälso- och sjukvård totalt	71,5	404,0	450,0	451,0

Kollektivtrafik				
Trafiknämnden	-254,0	726,0	1 470,0	1 492,0
- varav trafikförvaltningen	41,0	60,0	109,0	111,0
- varav färdtjänstverksamheten	4,0	3,0	3,0	3,0
- varav förvaltning för utbyggd tunnelbana	0,0	0,0	0,0	0,0
AB Storstockholms Lokaltrafik	-299,0	663,0	1 358,0	1 378,0
- varav AB SL Finans	0,0	0,0	0,0	0,0
- varav SL Nya Tunnelbanan AB	0,0	0,0	0,0	0,0
- varav Waxholms Ångfartygs AB	0,0	10,0	11,0	11,0
Kollektivtrafik totalt	-254,0	726,0	1 470,0	1 492,0
Kultur				
Kulturnämnden	0,0	0,0	0,0	0,0
Stockholm Film AB	0,0	0,0	0,0	0,0
Kultur totalt	0,0	0,0	0,0	0,0
Regionstyrelsen	0,0	0,0	0,0	0,0
Klimat- och regionutvecklingsnämnden	0,0	0,0	0,0	0,0
Fastigheter och service				
Fastighets- och servicenämnden	494,0	775,0	799,0	807,0
- varav serviceförvaltningen	-79,0	6,0	7,0	7,0
- varav Landstingsfastigheter Stockholm	490,0	666,0	687,0	694,0
- varav NKS Bygg	83,0	103,0	105,0	106,0
Locum AB	4,0	3,0	3,0	3,0
Fastigheter och service totalt	498,0	778,0	802,0	810,0
Övriga				
Revisorskollegiet	0,0	0,0	0,0	0,0
Landstingshuset Stockholm AB	0,0	0,0	0,0	0,0
Koncerngemensamma funktioner				
Skadekontot	0,0	0,0	0,0	0,0
Koncernfinansiering	-4 347,9	-1 346,2	65,0	-296,0
Koncernjusteringar				
Totalt	-4 032,4	561,8	2 787,0	2 457,0

10.1 Regionstyrelsen

Ekonomiska förutsättningar

Regionstyrelsens anslag för 2025 är 2752,0 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 38 miljoner jämfört budget 2024. Anslaget har räknats upp med 1,4 procent jämfört budget 2024. För planåren 2026-2027 är anslaget 2846,5 resp. 3001,1 miljoner kronor.

Regionstyrelsen ska bedriva sin verksamhet i enlighet med reglemente, uppdrag och avtal samtidigt som resultatkravet på 0 kronor för 2025 uppnås. Under planåren 2026 och 2027 är resultatkravet oförändrat 0 kronor.

Regionledningskontoret				
Mnkr	Budget 2024	Budget 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	2 999	2 969	3 060	3 215
- varav anslag	2 714	2 752	2 846	3 001
Kostnader	-2 999	-2 969	-3 060	-3 215
- varav regionledningskontoret	-556	-566	-568	-568
- varav politiska organisationen	-204	-205	-210	-210
- varav bidrag och övrigt	-1 954	-1 981	-2 068	-2 222
Resultat	0	0	0	0

Anslaget till regionstyrelsen finansierar regionledningskontorets kostnader liksom den politiska organisationens kostnader som till exempel mandatstöd och kanslianslag. Anslaget täcker också kostnader för bland annat forskning och utbildning, medlemskap i organisationer samt övriga bidrag.

I regionstyrelsens anslag finns 200 miljoner kronor avsatt för tidiga och riktade insatser för bättre arbetsmiljö samt minskad ohälsa och sjukfrånvaro. Därutöver finns reserverade medel för 300 miljoner kronor avseende strategiska och långsiktiga insatser för Region Stockholms kompetensförsörjning, inklusive fortsatt satsning på betald specialistutbildning för specialistsjuksköterskor och barnmorskor.

Uppdrag till regionstyrelsen

1. Regionstyrelsen uppdras att överta det ekonomiska ansvaret för folkhögskolorna från kulturnämnden. Detta mot bakgrund av att den nya modellen för mobilitetsstöd är rättighetsbaserad och att ersättningen därav ökar och fluktuerar, ett faktum vilket riskerar att leda till oförutsägbarhet i kulturnämndens ekonomiska förutsättningar.
2. Regionstyrelsen uppdras att under 2025 avsätta 100 miljoner kronor till insatser för en långsiktigt och strategisk hållbar arbetsmiljö inom Region Stockholms hälso- och sjukvård.
3. Regionstyrelsen uppdras att, i samarbete med den regionägda hälso- och sjukvården, arbeta aktivt med rekrytering av utländsk vårdpersonal till Region Stockholms hälso- och sjukvård.
4. Regionstyrelsen uppdras att, i samarbete med den regionägda hälso- och sjukvården, verka för att medarbetare inom hälso- och sjukvården ges möjlighet att arbeta efter 68 års ålder, samt att medarbetare från 67 års ålder ges extra ersättning för sitt arbete.
5. Regionstyrelsen uppdras att förse regionägda hälso- och sjukvårdsverksamheter med uppdrag om att minska de administrativa uppgifterna för vårdpersonal, genom överföring av sagda

uppgifter till administrativ personal, samt säkerställa att dessa verksamheter står öppna för att nyttja artificiell intelligens för att avlasta vårdpersonalen.

6. Regionstyrelsen uppdras att arbeta aktivt för att säkra framtida kompetensförsörjning inom hälso- och sjukvården; vidare- och fortbildning med bibehållen lön ska erbjudas till särskilda yrkesgrupper och antalet platser för AT, BT och ST ska fortsätta att öka.
7. Regionstyrelsen uppdras att utveckla och tydliggöra rådande riktlinjer för hälso- och sjukvårdspersonals möjlighet till bisysslor.
8. Regionstyrelsen uppdras att utveckla och införa obligatoriska ledarskapsutbildningar för nya verksamhetschefer inom hälso- och sjukvården.
9. Regionstyrelsen uppdras att öka anslaget till innovationsfonden till 20 miljoner kronor.
10. Regionstyrelsen uppdras att avsätta ett tillskott om två miljoner kronor till Centrum för hälsodata i syfte att korta handläggningstiderna för datauttag.
11. Regionstyrelsen uppdras att verka för fortsatt nationell samling kring hälsodata
12. som strategisk resurs, med bibehållet fokus på säkerhet och patienternas integritet.
13. Regionstyrelsen uppdras att göra en översyn av hur fler yngre forskare kan verka inom Region Stockholm.
14. Regionstyrelsen uppdras att göra en översyn av hur fler kan kombinera forskning med annan sysselsättning.
15. Regionstyrelsen uppdras att förbättra metodstödet för innovation och skalbarheten i innovationsprojekt.
16. Regionstyrelsen uppdras att underlätta samarbeten och kompetensutbyten mellan Region Stockholm, näringsliv, invånare och akademi.
17. Regionstyrelsen uppdras att uppdatera regionens strategi för IT och digitalisering för att ta höjd för den snabba tekniska utvecklingen, med ett särskilt fokus på artificiell intelligens (AI).
18. Regionstyrelsen uppdras att prioritera genomförandet av en sammanhållen digital arbetsmiljö.
19. Regionstyrelsen uppdras att sträva mot digitala informationsmiljöer som ska vara modulbaserade och ha öppna, strukturerade och standardiserade data, med hög grad av utbytbart och utvecklingstakt.
20. Regionstyrelsen uppdras att intensifiera utvecklingsarbetet med en säker elektronisk brevlåda.
21. Regionstyrelsen uppdras att säkerställa att Region Stockholm intar en aktiv roll i nästkommande års firande av 250 år av judiskt liv i Sverige.
22. Regionstyrelsen uppdras att inrätta testmiljöer för Region Stockholms e-tjänster.
23. Regionstyrelsen uppdras att använda universell utformning i upphandling av digitala tjänster och produkter.
24. Regionstyrelsen uppdras att tillsätta en utredning för att inventera vilken digital service som finns tillgänglig för invånarna i regionen
25. Regionstyrelsen uppdras att säkerställa att det finns goda kontaktvägar för dem som inte har möjlighet att använda sig av digitala tjänster.
26. Regionstyrelsen uppdras att se över hur Region Stockholm som arbetsgivare kan underlätta för anställda i klimakteriet.
27. Regionstyrelsen uppdras verka för att samhällsservice ska finnas tillgänglig i de regionala stadskärnorna
28. Regionstyrelsen uppdras att verka för ett starkare samarbete mellan näringsliv och akademi för att främja innovation, forskning och tillväxt.
29. Regionstyrelsen uppdras att utreda möjligheterna till medfinansiering för att anlägga laddplatser för elbilar vid regionens fastigheter och parkeringsplatser.
30. Regionstyrelsen uppdras att se över förutsättningarna att installera fler solceller på regionens fastigheter.

31. Regionstyrelsen uppdras att säkerställa att det finns god tillgång till vård i socioekonomiskt svaga områden.
32. Regionstyrelsen uppdras att säkerställa kontinuerlig kompetensutveckling för bättre bemötande av hbtqi-personer.
33. Regionstyrelsen uppdras att tillsammans med staten, berörda kommuner och andra aktörer säkerställa byggandet av Östlig förbindelse.

10.2 Hälso- och sjukvårdsnämnden

Ekonomiska förutsättningar

Hälso- och sjukvårdsnämndens anslag för 2025 är 70 310 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 3 413 miljoner jämfört budget 2024. Anslaget har räknats upp med 5,1 procent jämfört budget 2024. För planåren 2026-2027 är anslaget 73 211,4 resp. 76 275,6 miljoner kronor.

Hälso- och sjukvårdsnämnden ska bedriva sin verksamhet i enlighet med reglemente, uppdrag och avtal samtidigt som resultatkravet på 0 kronor för 2025 uppnås. Under planåren 2026 och 2027 är resultatkravet oförändrat 0 kronor.

Hälso- och sjukvårdsnämnden				
Mnkr	Budget 2024	Budget 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	90 562	88 859	91 760	94 825
- varav anslag	66 897	70 310	73 211	76 276
Köpt vård	-70 395	-73 581	-76 861	-78 393
Läkemedelsförmånen	-8 215	-8 548	-8 908	-8 908
Övriga kostnader inkl. finansnetto	-11 952	-6 730	-5 992	-7 524
Summa kostnader	-90 562	-88 859	-91 760	-94 825
Resultat	0	0	0	0

Uppdrag till hälso- och sjukvårdsnämnden

1. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att skyndsamt utreda Region Stockholms förutsättningar att introducera Choosing Wisely (Kloka Kliniska Val) på systemnivå.
2. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att utreda förutsättningarna för att ta fram riktlinjer för Region Stockholms egna verksamheter och, om möjligt, anpassa avtal med upphandlade verksamheter som innebär att uttjänt, men användbart sjukvårdsmateriel i första hand ska erbjudas till Ukraina.
3. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att utreda hur kliniska farmaceuters kompetens i större omfattning kan tillvaratas i primärvården och på akutsjukhusen samt apotekens roll i hälso- och sjukvården som ett stödande komplement.
4. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att stärka Region Stockholms systematiska arbete med att stävja fusk och oegentligheter inom hälso- och sjukvården.
5. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att stärka Region Stockholms systematiska patientsäkerhetsarbete.
6. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att se över vårdvalen i syfte att säkra tillgänglighet, valfrihet och effektivitet. Avveckling av vårdval och andra vårdformer som drivs av ideologiska skäl ska avbrytas.
7. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att verka för fler upphandlingar med idéburna aktörer.
8. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att säkerställa tillgång till tolkar i vården.
9. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att, i samråd med primärvårdsnämnden, ta fram en plan för att minska kostnaderna för uteblivna vårdbesök med 250 miljoner kronor.
10. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att, i samråd med primärvårdsnämnden, stärka vården för patienter med endometriosis och klimakteriebesvär.

11. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att, i samråd med primärvårdsnämnden, stärka omhändertagandet och upptäckten av personer som utsätts för våld i nära relationer.
12. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att avbryta alla pågående nedläggningar av närakuter och garantera att närakutsstrukturen långsiktigt bevaras.
13. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att skyndsamt åter etablera en centralt belägen närakut.
14. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att skyndsamt etablera närakuterna i Jakobsberg och i Skärholmen enligt tidigare beslut.
15. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att etablera ytterligare två närakuter under innevarande mandatperiod, en i Bromma och en i Dalen.
16. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att genomföra en utredning om att etablera ytterligare en närakut i nordöstra delen av länet.
17. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att genomföra en utredning om hur närakuterna som vårdform kan utvecklas, med ett breddat uppdrag, som syftar till att avlasta akutsjukhusen och deras akutmottagningar ytterligare.
18. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att fortsätta omställningen och nivåstruktureringen av vården, utifrån lägsta effektiva omhändertagandenivå, och minska akutsjukhusens uppdrag kring öppen specialistvård.
19. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att avsätta 60 miljoner kronor för att korta vårdköerna till både planerad och akut vård. Inom ramen för detta ska en samverkansmodell med externa aktörer skyndsamt tas fram i syfte att bättre utnyttja tillgänglig operationskapacitet.
20. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att utreda öppnandet av fler bemannade vårdplatser, inklusive vilken typ av vårdplatser, med lägre belägningsgrad.
21. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att fullfölja upphandlingen av S:t Görans sjukhus.
22. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att utreda upphandling av ytterligare ett akutsjukhus.
23. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att fortsätta implementeringen och utvecklingen av vårdformen akutsjukhusvård i hemmet, så kallad Hospital at Home, både inom den egenägda vården och på S:t Görans sjukhus.
24. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att fullfölja utbyggnaden av Region Stockholms strålbehandlingskapacitet.
25. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att inrätta ett kunskapscentrum för osteoporos med ansvar för frakturkedjor på samtliga akutsjukhus i Region Stockholm.
26. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att värna den så kallade Norrtäljemodellen.
27. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att fortsätta söka uppdrag inom nationell högspecialiserad vård.
28. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att främja samarbete mellan hälso- och sjukvård, akademi och näringsliv.
29. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att fortsätta arbetet med framtidsplanen för den prehospitala vården.
30. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att fortsätta upphandla den vägburna ambulanssjukvården och verksamheterna för jour- och akutläkarbil.
31. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att fortsätta utvecklingen av framtidens förlossningsvård, inklusive åttapunktsprogrammet, i enlighet med det som anges i budgetförslaget.
32. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att ta bort möjligheten till skattefinansierade hemförlossningar.
33. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att ta fram ett särskilt program för en förbättrad eftervård.

34. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att satsa 80 miljoner kronor under 2025 för kortare köer och bättre arbetsmiljö inom BUP.
35. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att skyndsamt utreda tillgänglighetsproblemen hos vårdgivaren BUP Stockholm. Inom ramen för arbetet ska frågan om bättre arbetsmiljö och effektivare processer inom BUP Stockholm prioriteras, där särskild hänsyn bör tas till arbetssättet hos vårdgivare med god tillgänglighet.
36. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att upphandla ytterligare geografiska områden inom BUP.
37. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att ta fram en särskild handlingsplan, som beaktar reformarbetet inom BUP, för att i första hand uppnå den skarpere regionala vårdgarantin och nationella målsättningen för BUP, för att sedan skärpa kraven ytterligare.
38. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att utreda konsekvenserna av beställarplanen för vuxenpsykiatri, inklusive upphandlingen av vuxenpsykiatri, i enlighet med det som anges i budgetförslaget.
39. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att upphandla en del av ätstörningsvården.
40. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att genomföra en oberoende och jämförande studie mellan behandlingsmetoder inom ätstörningsvården.
41. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att tillsätta en kommission för att följa det nationella arbetet med en strategi för psykisk hälsa och suicidprevention och se över specifika behov och åtgärder i Region Stockholm, inte minst gentemot gruppen hbtqi-personer.
42. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att genomföra planerade utbyggnader och renoveringar av psykiatrins lokaler, inklusive rättspsykiatri.
43. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att bemanna uppsökarteamet med en läkare en gång i veckan och utöka det mobila sprututbytet till att innefatta hjälp för sociala behov enligt upphandling.
44. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att införa ett vårdval inom LARO.
45. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att säkerställa fortsatt god tillgång på naloxon och utreda möjligheten till att tillgängliggöra läkemedlet, bland annat inom kollektivtrafiken.
46. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att starta ett pilotprojekt kring användandet av teststickor i syfte att skaffa mer erfarenhet kopplat till en vetenskaplig utvärdering.
47. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att utöka Maria Ungdom med fler heldygnsplatser och utred det långsiktiga behovet och utvecklingen av beroendevården för barn och unga.
48. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att starta ett pilotprojekt för brukarrum i beroendevården som omfattar ett forsknings- och utvärderingsuppdrag.
49. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att utreda hur bemötandet av personer med funktionsnedsättning kan förbättras inom hälso- och sjukvården.
50. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att säkerställa det långsiktiga bevarandet av BOSSE.
51. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att allokera mer resurser till habiliteringen och utredningen av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.
52. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att säkerställa att den konduktiva pedagogiken bevaras.
53. Hälso- och sjukvårdsnämnden uppdras att säkerställa att ledsagning för synskadade införs på regionens sjukhus.

10.3 Primärvårdsnämnden

Ekonomiska förutsättningar

Primärvårdsnämndens anslag för 2025 är 15 105,9 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 1033 miljoner jämfört budget 2024. Anslaget har räknats upp med 7,3 procent jämfört budget 2024. För planåren 2026-2027 är anslaget 15 966,0 resp. 16 774,9 miljoner kronor.

Primärvårdsnämnden ska bedriva sin verksamhet i enlighet med reglemente, uppdrag och avtal samtidigt som resultatkravet på 0 kronor för 2025 uppnås. Under planåren 2026 och 2027 är resultatkravet oförändrat 0 kronor.

Primärvårdsnämnden				
	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	14 476	15 650	16 431	17 240
- varav anslag	14 073	15 106	15 966	16 775
Kostnader	-14 476	-15 650	-16 431	-17 240
Resultat	0	0	0	0

Uppdrag till primärvårdsnämnden

1. Primärvårdsnämnden uppdras att öronmärka 500 miljoner av anslagsökningarna till satsningar på vårdcentraler i enlighet med våra budgetförslag.
2. Primärvårdsnämnden uppdras att öronmärka 100 miljoner av anslagsökningarna till satsningar på barnvårdcentraler i enlighet med vårt budgetförslag.
3. Primärvårdsnämnden uppdras att säkerställa att alla olistade invånare i länet ges ett personligt erbjudande om att lista sig på en fast namngiven husläkare.
4. Primärvårdsnämnden uppdras att öka ersättningen för vårdcentraler som har öppet på kvällar och helger.
5. Primärvårdsnämnden uppdras stärka arbetet för att motverka återinläggningar.
6. Primärvårdsnämnden uppdras tydliggöra Region Stockholms roll i samband med ett eventuellt införande av kommunala läkare.
7. Primärvårdsnämnden uppdras underlätta för hemsjukvården att tillsammans med kommunerna möjliggöra direktinskrivning på korttidsboende.
8. Primärvårdsnämnden uppdras att ta fram ett förslag till äldrevaccinationsprogram
9. Primärvårdsnämnden uppdras att prioritera första linjens psykiatri i utvecklingen av primärvården genom resursförstärkning och stöd för kompetensutveckling.
10. Primärvårdsnämnden uppdras att utveckla och stärka samverkan med skolhälsovården.
11. Primärvårdsnämnden uppdras att återkalla beslutet om att sänka besöksersättningen för samtalsbehandlare och återställa nämnda ersättning till 425 kronor per besök.
12. Primärvårdsnämnden uppdras att fortsätta utbildningarna om beroendevård för primärvården.
13. Primärvårdsnämnden uppdras att återinföra inomlänsersättningen och verka för att utomlänsersättningen för digitala besök avskaffas.
14. Primärvårdsnämnden uppdras att skärpa vårdavtalens krav på tillgänglighet via telefon.

10.4 Trafiknämnden

Ekonomiska förutsättningar

Trafiknämndens anslag för 2025 är 14 792,7 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 1 269,9 miljoner jämfört budget 2024. Anslaget har räknats upp med 9,4 procent jämfört budget 2024. För planåren 2026-2027 är anslaget 15 340,8 resp. 15 841,4 miljoner kronor.

Trafiknämnden ska bedriva sin verksamhet i enlighet med reglemente, uppdrag och avtal samtidigt som resultatkravet på 726 miljoner kronor för 2025 uppnås. Under planåren 2026 och 2027 är resultatkravet 1 470 miljoner kronor respektive 1 492 miljoner kronor.

Trafiknämnden inkl FUT

Mnkr	Budget 2024	Budget 2025	Plan 2026	Plan 2027
Intäkter	28 113	29 377	30 166	29 358
- varav anslag	13 523	14 793	15 341	15 841
- varav biljettintäkter	9 489	9 701	9 929	9 929
Summa kostnader	-28 367	-28 651	-28 696	-27 866
Resultat	-254	726	1 470	1 492

Uppdrag till trafiknämnden

1. Trafiknämnden uppdras att återinföra nedlagda busslinjer som både har resenärsunderlag och goda ekonomiska kalkyler.
2. Trafiknämnden uppdras att utreda möjligheten att köra pendeltåg nattetid under helger.
3. Trafiknämnden uppdras att genomföra pilotprojekt för påstigning vid alla dörrar på stombusslinjer utanför innerstaden
4. Trafiknämnden uppdras att öronmärka 20 miljoner av anslagsökningarna till en höjning av reinvesteringsbudgeten i enlighet med vårt budgetförslag.
5. Trafiknämnden uppdras att säkerställa att reparationer av trasiga rulltrappor och hissar påbörjas inom 24 timmar från det att felet har rapporterats.
6. Trafiknämnden uppdras att i samverkan med kommunerna undersöka möjligheten att införa fler reversibla körfält och kollektivtrafikkörfält för att prioritera kollektivtrafiken.
7. Trafiknämnden uppdras att införa flexibla nattstopp på fler busslinjer för att öka tryggheten för resenärerna.
8. Trafiknämnden uppdras att fortsätta och intensiviera arbetet med suicidprevention inom kollektivtrafiken.
9. Trafiknämnden uppdras att förbättra städningen inom kollektivtrafiken för att skapa renare och tryggare miljöer. Klotter ska tas bort inom 24 timmar.
10. Trafiknämnden uppdras att tillsätta en utredning för att identifiera behovet av ökad personal i kollektivtrafiksystemet för att stärka resenärernas trygghet.
11. Trafiknämnden uppdras att granska hur fler ytor i kollektivtrafiken kan användas till kultur- och kommersiella ändamål.
12. Trafiknämnden uppdras att använda AI för att förutse underhållsbehov och minimera driftstopp för hissar och rulltrappor i kollektivtrafiken.
13. Trafiknämnden uppdras att säkerställa att alla resenärer, oavsett funktionsnedsättning, har tillgång till tydlig och lättförståelig information om resor och driftstörningar.
14. Trafiknämnden uppdras att ta fram förslag på hur den administrativa bördan inom färdtjänsten kan minska.
15. Trafiknämnden uppdras att utreda kundval och ökad flexibilitet inom färdtjänsten.

16. Trafiknämnden uppdras att integrera SL-kortet i digitala plånböcker.
17. Trafiknämnden uppdras att införa pushnotiser om realtidsinformation i SL-appen.
18. Trafiknämnden uppdras att tillsätta en utredning som tar fram förslag förslag på hur vi kan öka antalet resande i kollektivtrafiken.
19. Trafiknämnden uppdras att se över möjligheten att förlänga giltighetstiden på SL:s enkelbiljett.
20. Trafiknämnden uppdras att bredda användningen av SL-kortet så att det även kan användas för mobilitetslösningar och parkeringstjänster.
21. Trafiknämnden uppdras att fortsätta med elektrifieringen av kollektivtrafiken med fokus på bussflottan och båttrafiken.
22. Trafiknämnden uppdras att energieffektivisera kollektivtrafiken genom att implementera AI-lösningar.
23. Trafiknämnden uppdras att inrätta kontrollstationer för samtliga större infrastrukturprojekt.

10.5 Kulturnämnden

Ekonomiska förutsättningar

Kulturnämndens anslag för 2025 är 619,4 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 32,4 miljoner jämfört budget 2024. Anslaget har räknats upp med 5,5 procent jämfört budget 2024. För planåren 2026-2027 är anslaget 636,9 resp. 657,6 miljoner kronor.

Kulturnämnden ska bedriva sin verksamhet i enlighet med reglemente, uppdrag och avtal samtidigt som resultatkravet på 0 kronor för 2025 uppnås. Under planåren 2026 och 2027 är resultatkravet oförändrat 0 kronor.

Kulturnämnden				
	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	655	673	691	711
- varav anslag	587	619	637	658
Kostnader	-655	-673	-691	-711
Resultat	0	0	0	0

Uppdrag till kulturnämnden

1. Kulturnämnden uppdras att värna det fria kulturlivets förutsättningar och säkerställa frånvaro av otillbörlig inskränkning i kulturskapares konstnärlig frihet.
2. Kulturnämnden uppdras att värna procentregeln, det vill säga att två procent av fastighetskostnader avsätts för konstnärlig gestaltning i vårdmiljöer och en procent avsätts för kultur i övriga miljöer. Konstnärlig gestaltning ska vara en naturlig del i byggandet av såväl nya vårdinrättningar som kollektivtrafikstationer.
3. Kulturnämnden uppdras att verka för ett införande av procentregeln även i upphandlade vårdmiljöer.
4. Kulturnämnden uppdras att utreda möjligheterna för införandet av ett regionalt bibliotekskort.
5. Kulturnämnden uppdras att förse Region Stockholms Konstutlåningsprogram med tre miljoner kronor, detta för att säkra inköp av konst som värnar och kompletterar procentregeln samt nuvarande konstbestånd.
6. Kulturnämnden uppdras att med tillförda medlen om sju miljoner kronor finansiera Kompetenscentrum för kultur och hälsa.
7. Kulturnämnden uppdras att utreda möjligheterna för införandet av "Kultur på recept" i Region Stockholms verksamheter.
8. Kulturnämnden uppdras att ta över underhållsansvaret av den lösa konsten från Locum och ges medel från fastighets- och servicenämnden för detta.
9. Kulturnämnden uppdras att utreda kostnaderna för införandet av fler konstväxlingar på befintliga stationer i tunnelbanan.
10. Kulturnämnden uppdras att utreda möjligheten för placandet av bokbytarskåp på strategiskt utvalda platser i kollektivtrafiken.
11. Kulturnämnden uppdras att verka för framtagandet av en regional strategi för kulturella och kreativa näringar.
12. Kulturnämnden uppdras att arbeta med funktionsrättskonsekvensbeskrivningar, som ett verktyg för att inkludera fler personer med funktionsnedsättningar i kulturlivet.

13. Kulturnämnden uppdras tillsätta en utredning med uppdrag att utarbeta en beredskapsplan för regionens konst och kulturliv.
14. Kulturnämnden uppdras att tillsätta en utredning som undersöker vilka åtgärder Region Stockholm kan vidta för att stärka folkbiblioteken i deras arbete mot desinformation.
15. Kulturnämnden uppdras att stötta regionens folkbibliotek i deras arbete med att bistå och hjälpa medborgare som behöver teknisk hjälp med samhällsservice.

10.6 Klimat- och regionutvecklingsnämnden

Ekonomiska förutsättningar

Klimat- och regionutvecklingsnämndens anslag för 2025 är 170, miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 6,6 miljoner jämfört budget 2024. Anslaget har räknats upp med 4,0 procent jämfört budget 2024. För planåren 2026-2027 är anslaget 177,4 resp. 184,2 miljoner kronor.

Klimat- och regionutvecklingsnämnden ska bedriva sin verksamhet i enlighet med reglemente, uppdrag och avtal samtidigt som resultatkravet på 0 kronor för 2025 uppnås. Under planåren 2026 och 2027 är resultatkravet oförändrat 0 kronor.

Klimat- och regionutvecklingsnämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	163	170	177	184
- varav anslag	163	170	177	184
Kostnader	-163	-170	-177	-184
Resultat	0	0	0	0

Uppdrag till klimat- och regionutvecklingsnämnden

1. Klimat- och regionutvecklingsnämnden uppdras allokera 20 miljoner kronor för att minska inomregionala skillnader mellan socioekonomiska områden.
2. Klimat- och regionutvecklingsnämnden uppdras att initiera dialoger med berörda kommuner och företag för att främja fler företags etablering i de södra delarna av länet.
3. Klimat- och regionutvecklingsnämnden uppdras att initiera dialoger med kommunerna i regionen och staten för att öka tryggheten i regionen.

11. Tabellbilagor

Tabellverk: Liberalernas förslag till budget 2025 samt plan för åren 2026–2027

Skatteintäkter

Region Stockholms skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning	Utfall	Budget	Budget	Ändring	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	B25/B24	2026	2027
Skatteintäkter	93 405	99 477	101 660	2,2%	106 156	110 983
Generella statsbidrag	7 718	7 894	8 597	8,9%	8 855	9 121
- varav läkemedelsförmånen	7 718	7 894	8 597	8,9%	8 855	9 121
- varav övriga generella statsbidrag	0	0	0		0	0
Kommunalekonomisk utjämning	-4 095	-4 039	-5 436	34,6%	-5 946	-6 649
- varav inkomstutjämning	-2 803	-3 289	-3 143	-4,4%	-3 258	-3 385
- varav kostnadsutjämning	-2 332	-2 296	-3 153	37,3%	-3 184	-3 339
- varav regleringsbidrag/avgift	1 040	1 546	859	-44,4%	496	75
Summa skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning	97 028	103 332	104 821	1,4%	109 065	113 454
Förändring från föregående år, mkr		6 304	1 489		4 244	4 389
Förändring från föregående år, procent		6,5%	1,4%		4,0%	4,0%
Budget 2024		99 477	104 798		110 161	
Differens			23		-1 096	
Varav Budget 2024 utjämning		-4 039	-5 140		-5 925	
Differens		0	-297		-21	

Resultaträkning

Resultaträkning	Utfall	Budget	Prognos	Budget	Ändring	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2024	2025	Bu25/Bu24	2026	2027
Verksamhetens intäkter	30 784	29 682	31 034	29 993	1,0%	30 342	30 342
Personalkostnader och inhyrd personal	-34 435	-34 740	-35 180	-37 029	6,6%	-38 288	-39 383
Pensionskostnader	-7 849	-9 161	-9 190	-7 535	-17,7%	-3 996	-4 812
Köpt hälso- och sjukvård, tandvård, mm.	-27 196	-28 153	-29 105	-29 712	5,5%	-31 146	-31 385
Köpt trafik	-16 005	-16 328	-16 677	-15 799	-3,2%	-15 259	-15 726
Övriga kostnader	-31 387	-35 461	-32 320	-35 057	-1,1%	-36 663	-37 256
Verksamhetens kostnader	-116 872	-123 844	-122 472	-125 132	1,0%	-125 352	-128 562
Avskrivningar	-7 080	-7 506	-7 307	-8 067	7,5%	-8 794	-9 174
Verksamhetens nettokostnader	-93 168	-101 667	-98 745	-103 205	1,5%	-103 804	-107 394
Skatteintäkter	93 405	99 477	98 965	101 660	2,2%	106 156	110 983
Generellt statsbidrag	7 718	7 894	8 347	8 597	8,9%	8 855	9 121
Utjämningsystemet	-4 095	-4 039	-3 840	-5 436	34,6%	-5 946	-6 649
Summa samlade skatteintäkter	97 028	103 332	103 472	104 821	1,4%	109 065	113 454
Verksamhetens resultat	3 860	1 666	4 727	1 616	-3,0%	5 261	6 061
Finansiella intäkter	238	201	227	190	-5,4%	188	188
Räntekostnader mm.	-1 360	-2 045	-1 441	-1 984	-3,0%	-2 060	-2 240
Pensionskostnader finansiell del	-3 750	-3 854	-4 460	739	-119,2%	-601	-1 551

Årets resultat	-1 011	-4 032	-947	562	2 787	2 457
----------------	--------	--------	------	-----	-------	-------

Balansräkning

Balansräkning	Utfall	Prognos	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026	2027
Tillgångar					
Anläggningstillgångar					
Immateriella anläggningstillgångar	688	712	602	703	703
Materiella anläggningstillgångar	144 811	157 231	171 230	182 628	185 008
Finansiella anläggningstillgångar	3 962	3 959	3 117	3 117	3 117
Summa anläggningstillgångar	149 460	161 902	174 949	186 448	188 828
Omsättningstillgångar					
Övriga omsättningstillgångar	12 970	13 137	13 215	13 223	13 223
Kassa och bank	4 163	2 513	2 220	2 239	2 239
Summa omsättningstillgångar	17 132	15 650	15 435	15 462	15 462
Summa tillgångar	166 593	177 552	190 384	201 910	204 290
Eget Kapital					
Årets resultat	-1 011	-947	562	2 787	2 457
Övrigt eget kapital	27 000	25 989	25 042	25 604	28 391
Summa eget kapital	25 989	25 042	25 604	28 391	30 848
Avsättningar					
Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelse	42 253	49 594	51 909	51 853	52 819
Andra avsättningar	532	489	372	372	372
Summa avsättningar	42 785	50 083	52 281	52 226	53 191
Skulder					
Långfristiga skulder lån och leasing	34 448	33 701	38 108	42 566	35 643
Övriga långfristiga skulder	31 679	36 692	42 490	46 783	52 664
Summa långfristiga skulder	66 127	70 393	80 598	89 349	88 307
Kortfristiga skulder	31 692	32 034	31 901	31 945	31 945
Summa skulder	97 819	102 427	112 499	121 294	120 252
Eget kapital, avsättningar och skulder	166 593	177 552	190 384	201 910	204 290
<i>Ansvarsförbindelse för pensioner</i>	22 189	22 687	21 834	20 550	19 534
<i>Soliditet inklusive ansvarsförbindelsen</i>	2,3%	1,3%	2,0%	3,9%	5,5%

Kassaflödesanalys

Kassaflödesanalys	Utfall	Prognos	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026	2027
Den löpande verksamheten					
Årets resultat	-1 011	-947	562	2 787	2 457
Justering för ej likviditetspåverkande poster	13 227	14 605	10 565	8 033	13 766
Minskning av avsättningar pga utbetalningar	0	0	0	0	0
<i>Medel från verksamheten före förändringar av rörelsekapital</i>	<i>12 215</i>	<i>13 658</i>	<i>11 126</i>	<i>10 820</i>	<i>16 223</i>
Ökning(-) resp minskning(+) av förråd och varulager	45	-55	-78	-8	0

Ökning(-) resp minskning(+) kortfristiga fordringar	849	-112	0	0	0
Ökning (+) resp minskning (-) av kortfristiga skulder (exkl leasing- och lånefinansiering)	1 851	342	-133	44	0
Kassaflöde från den löpande verksamheten	14 960	13 833	10 915	10 856	16 223
Investeringsverksamheten					
Investering i immateriella anläggningstillgångar	0	0	0	0	0
Försäljning av immateriella anläggningstillgångar	0	0	0	0	0
Investering i materiella anläggningstillgångar	-16 761	-19 984	-21 573	-19 835	-15 181
Försäljning av materiella anläggningstillgångar	0	0	0	0	0
Investering i finansiella anläggningstillgångar	0	0	0	0	0
Försäljning av finansiella anläggningstillgångar	0	0	0	0	0
Kassaflöde från investeringsverksamheten	-16 761	-19 984	-21 573	-19 835	-15 181
Finansieringsverksamheten					
Nyupptagna lån	0	0	3 188	4 317	0
Amortering av långfristiga skulder	-758	-826	0	0	-6 923
Ökning/minskning långfristiga fordringar	-841	3	842	0	0
Förändring långfristiga skulder	813	544	2 027	-1 082	292
Förändring av leasingfinansiering	-1 006	-130	-232	-117	0
Erhållna bidrag	5 568	4 676	4 540	5 880	5 588
Minskning av avsättningar pga utbetalningar	0	0	0	0	0
Övrig finansiering	0	0	0	0	0
Kassaflöde från finansieringsverksamheten	3 776	4 266	10 365	8 998	-1 042
Utbetalning bidrag till statlig infrastruktur					
Utbetalning av bidrag till statlig infrastruktur	0	0	0	0	0
Årets kassaflöde	1 975	-1 886	-293	19	0
Likvida medel vid årets början	2 766	4 163	2 513	2 220	2 239
Likvida medel vid årets slut	4 741	2 277	2 220	2 239	2 239

Finansieringsbudget

	Utfall	Prognos	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026	2027
Investeringar	16 761	19 984	21 573	19 835	15 181
- varav nyinvesteringar	12 049	13 507	13 467	12 353	8 313
- varav ersättningsinvesteringar	4 712	6 478	8 106	7 482	6 867
Finansiering egen likviditet	-10 918	-13 833	-10 915	-10 856	-9 300
Medfinansiering	-5 844	-5 320	-5 959	-4 540	-5 880
Lån- och leasingfinansiering	0	-832	-4 700	-4 439	0

Per nämnd/verksamhet

Koncernfinansiering

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	120 817	118 411	122 801	127 190

	-125	-119	-122	-127
Kostnader	165	758	736	486
Resultat	-4 348	-1 346	65	-296

Skadekonto

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	19	19	19	19
Kostnader	-19	-19	-19	-19
Resultat	0	0	0	0

Regionledningskontoret

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	2 999	2 969	3 060	3 215
- varav anslag	2 714	2 752	2 846	3 001
Kostnader	-2 999	-2 969	-3 060	-3 215
- varav regionledningskontoret	-556	-566	-568	-568
- varav politiska organisationen	-204	-205	-210	-210
- varav bidrag och övrigt	-1 954	-1 981	-2 068	-2 222
Resultat	0	0	0	0

Hälso- och sjukvårdsnämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	90 562	88 859	91 760	94 825
- varav anslag	66 897	70 310	73 211	76 276
Köpt vård	-70 395	-73 581	-76 861	-78 393
Läkemedelsförmånen	-8 215	-8 548	-8 908	-8 908
Övriga kostnader inkl. finansnetto	-11 952	-6 730	-5 992	-7 524
<i>Summa kostnader</i>	<i>-90 562</i>	<i>-88 859</i>	<i>-91 760</i>	<i>-94 825</i>
Resultat	0	0	0	0

Primärvårdsnämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	14 476	15 650	16 431	17 240
- varav anslag	14 073	15 105	15 966	16 775

Kostnader	-14 476	-15 650	-16 431	-17 240
Resultat	0	0	0	0

Patientnämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	42	38	39	40
- varav anslag	35	36	37	39
Kostnader	-42	-38	-39	-40
Resultat	0	0	0	0

Stockholms läns sjukvårdsområde

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Resultat	0	213	218	218

Karolinska Universitetssjukhuset

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Resultat	54	44	44	45

Kommunalförbundet sjukvård och omsorg i Norrtälje

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
<i>Medlemsbidrag</i>	<i>530</i>	<i>1 862</i>	<i>1 990</i>	<i>2 061</i>

Trafiknämnden inkl FUT

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	28 113	29 376	30 166	29 358
- varav anslag	13 523	14 792	15 341	15 841
- varav biljettintäkter	9 489	9 701	9 929	9 929
Summa kostnader	-28 367	-28 650	-28 696	-27 866
Resultat	-254	726	1 470	1 492

Trafikförvaltningen

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	13 994	14 212	14 813	14 813
- varav anslag	11 983	13 098	13 627	14 116
Kostnader	-13 953	-14 152	-14 704	-14 702
Resultat	41	60	109	111

Färdtjänstverksamhet

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	1 964	2 125	2 189	2 089
- varav anslag	1 177	1 271	1 277	1 277
Kostnader	-1 960	-2 122	-2 186	-2 086
Resultat	4	3	3	3

Förvaltning för utbyggd tunnelbana

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	1 055	1 105	1 084	1 096
- varav anslag	363	423	437	448
Kostnader	-1 055	-1 105	-1 084	-1 096
Resultat	0	0	0	0

Klimat- och regionutvecklingsnämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	163	171	177	184
- varav anslag	163	171	177	184
Kostnader	-163	-171	-177	-184
Resultat	0	0	0	0

Kulturnämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
--	--------	--------	------	------

Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	655	673	691	711
- varav anslag	587	619	637	658
Kostnader	-655	-673	-691	-711
Resultat	0	0	0	0

Fastighets- och servicenämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	8 417	8 876	9 114	9 114
- varav anslag	0	0	0	0
Kostnader	-7 923	-8 101	-8 315	-8 307
Resultat	494	775	799	807
<i>Resultat exklusive pensionseffekt</i>	<i>581</i>	<i>775</i>	<i>799</i>	<i>807</i>

Landstingsfastigheter Stockholm

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	4 214	4 530	4 709	4 709
Kostnader	-3 724	-3 864	-4 022	-4 015
Resultat	490	666	687	694

NKS Bygg

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	2 336	2 406	2 417	2 417
Kostnader	-2 253	-2 303	-2 312	-2 311
Resultat	83	103	105	106

Serviceförvaltningen

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	1 984	2 056	2 106	2 106
- varav anslag	0	0	0	0
Kostnader	-2 063	-2 050	-2 099	-2 099
Resultat	-79	6	7	7
<i>Resultat exklusive pensionseffekt</i>	<i>8</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>7</i>

Revisorskontoret

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	48	44	45	45
- varav anslag	40	41	43	44
Kostnader	-48	-44	-45	-45
Resultat	0	0	0	0

Landstingshuset i Stockholm AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Resultat	0	0	0	0

Södersjukhuset AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Resultat	26	23	24	24

Danderyds Sjukhus AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Resultat	23	25	25	25

Södertälje Sjukhus AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Resultat	6	6	6	6

S:t Eriks Ögonsjukhus AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027

Resultat	7	6	6	6
-----------------	---	---	---	---

Folktandvården Stockholms Län AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Resultat	-55	70	110	110
<i>Resultat exklusive pensionseffekt</i>	110	70	110	110

Ambulanssjukvården i Storstockholm AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Resultat	7	2	2	2

Tobiasregistret AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Resultat	0	0	0	0

MediCarrier AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Resultat	3	15	15	15
<i>Resultat exklusive pensionseffekt</i>	11	15	15	15

Locum AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	394	428	427	427
Kostnader	-390	-425	-424	-424
Resultat	4	3	3	3

Film Stockholm AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
--	--------	--------	------	------

Mnkr	2024	2025	2026	2027
Resultat	0	0	0	0

AB Storstockholms Lokaltrafik

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2024	2025	2026	2027
Intäkter	25 749	25 997	26 569	26 569
- varav biljettintäkter	9 580	9 793	10 021	10 021
Summa kostnader	-26 048	-25 334	-25 211	-25 191
Resultat	-299	663	1 358	1 378

Bilaga 1

1.1 Makroekonomisk utblick

Tillväxten ökar 2025

Internationella valutafonden (IMF) bedömde i juli att den globala tillväxten kommer att vara 3,2 procent för 2024 och 3,3 procent för 2025. Enligt SCB:s BNP-indikator minskade Sveriges BNP det andra kvartalet 2024 och lågkonjunkturen fördjupades därmed. Konjunkturinstitutets bedömning i augusti är dock att Sveriges BNP kommer att öka med en procent under 2024 och 2,4 procent under 2025. I SKR:s makro- och skatteunderlagsprognos spås att den svenska lågkonjunkturen är nära bottenpunkten men att det kommer att vara en tydlig konjunkturuppgång under 2025 där hushållens konsumtion kommer att vara den stora drivkraften.

Återresan mot låg inflation nästan klar

Inflationen har minskat snabbt under första halvan av 2024 och Konjunkturinstitutets augustiprognos visar att inflationen i Sverige, mätt som KPI, hamnar runt 2,7 procent 2024 och 0,4 procent 2025, vilket är betydligt lägre än utfallet 2023 på 8,5 procent.

Arbetsmarknaden

SKR bedömer att försvagningen av arbetsmarknaden kommer att upphöra under 2024 men det kommer att dröja innan det blir en stark uppgång för sysselsättningen. De skattar att arbetslösheten, som procent av arbetskraften, kommer att vara 8,2 procent år 2024 och år 2025. Även Konjunkturinstitutet bedömer att arbetslösheten kommer att nå sin topp under 2024 och därefter falla i långsam takt under de kommande två åren. Ökningstakten för antalet arbetade timmar förväntas vara fortsatt svag under 2024 med en viss återhämtning under 2025.

Arbetsmarknadens parter förhandlingar har resulterat i ett märke på 3,3 procent för 2024. Det innebär att reallönerna förväntas stiga igen efter ett par års fallande reallöner.

Tabell 1. Prognosjämförelse för makroindikatorer. Utfall för 2023 samt prognos för 2024–2027, procentuell förändring

Nyckeltal	Prognosmakare	2023	2024	2025	2026	2027
BNP (Fasta priser, förändring i procent av BNP föregående år)	SKR 22/08	0,1	0,7	2,7	2,6	2,0
	Regeringen 24/06	0,1	0,9	2,8	2,9	2,2
	Konjunkturinstitutet 19/06*	0,1	1,0	2,4	2,8	1,8
Arbetslöshet (procent av arbetskraften)	SKR 22/08	7,6	8,2	8,2	7,9	7,7
	Regeringen 24/06	7,7	8,4	8,3	7,8	7,6
	Konjunkturinstitutet 19/06*	7,7	8,3	8,2	7,8	7,4
Sysselsättning	SKR 22/08	1,5	-0,1	0,4	1,2	1,0
	Regeringen 24/06	1,4	-0,3	0,7	1,0	0,7
	Konjunkturinstitutet 19/06*	1,4	-0,2	0,7	1,0	0,9
Arbetade timmar	SKR 22/08	1,4	0,0	1,4	1,5	1,0
	Regeringen 24/06	1,4	-0,3	0,7	1,0	0,7
	Konjunkturinstitutet 19/06*	1,4	0,2	0,9	1,3	0,8
KPI	SKR 22/08	8,5	2,9	0,6	1,7	2,1

	Regeringen 24/06	8,5	2,8	0,9	1,4	2,1
	Konjunkturinstitutet					
	19/06*	8,5	2,7	0,4	1,8	2,0
	SKR 22/08**	4,00	3,00	2,25	2,25	2,30
Styrräntan (årsgenomsnitt)	Regeringen 24/06	3,46	3,73	2,70	2,25	2,25
	Konjunkturinstitutet					
	19/06*	3,46	3,66	2,44	2,25	2,25

* 2023-2025 uppdaterade siffror 7/08

** Slutet av året.

Källor: Konjunkturinstitutet, Finansdepartementet och SKR.

1.2 Befolkningsförändringar

Den 31 december 2023 bodde det 2 454 821 personer i Stockholms län. Det är en ökning med 14 794 personer eller 0,6 procent jämfört med 2022. Det var den största ökningen bland alla län i Sverige i antal personer och procentuellt sett var det den tredje största ökningen efter Uppsala län och Västerbotten län. I Uppsala län var det kommunerna närmast Stockholms län som hade högst tillväxttakt (förutom Uppsala kommun). I jämförelse ökade hela Sveriges folkmängd med 30 151 invånare år 2023.

Förändringar av befolkningens storlek i Stockholms län består av tre olika delar¹:

1. Födelsenetto: Av länets folkökning var 9 730 personer resultatet av fler födselar än dödsfall
2. Utrikes flyttnetto: 6 616 fler personer invandrade än utvandrade
3. Inrikes flyttnetto: 2 543 fler personer flyttade från Stockholms län till andra län i Sverige än vice versa vilket resulterade i ett negativt inrikes flyttnetto

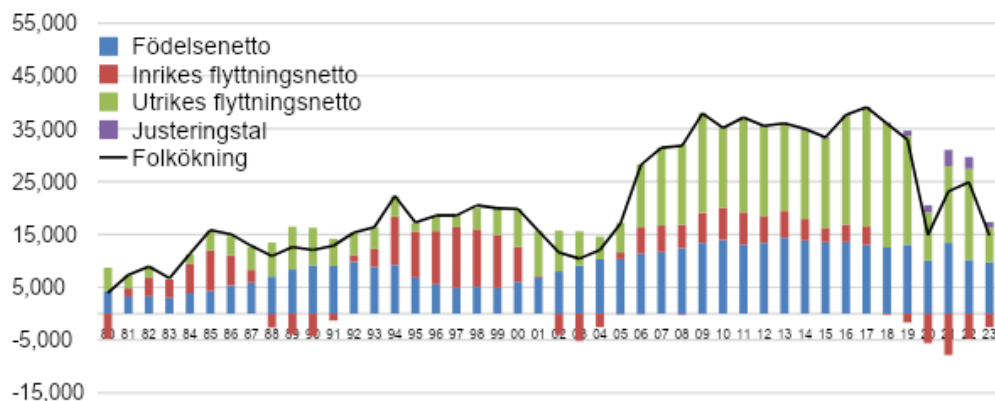
Skatteverket rensar register

Befolkningsökningen år 2023 var till synes den svagaste folkökningen på 18 år. En svagare folkökning var väntad enligt befolkningsprognosen men folkökningen blev än lägre på grund av en ovanligt stor utvandring.

Den stora utvandringen år 2023 beror på att Skatteverket genom nya rutiner hittat cirka 5 500 folkbokförda personer i Stockholms län som inte längre bor i Sverige. Dessa har tagits bort ur folkbokföringsregistret och lagts till årets utvandring, även om stor del av dem troligen har utvandrat redan tidigare år. Enligt Skatteverket är det främst studenter eller personer som arbetat en kortare tid i Sverige, som inte känt till att de ska göra en anmälan till folkbokföringen när de lämnar landet. Enligt uppgifter från Skatteverket har ytterligare 6 540 avregistrerats januari till juli 2024 och omkring 1 000 återstår innan arbetet är slutfört. Därmed var folkökningen fortsatt svag första halvåret 2024 på grund av Skatteverkets arbete med att förbättra kvaliteten i folkbokföringen.

¹ Till det kommer en justeringspost på 991 personer. Justeringsposten ingår i folkökningensstatistiken och består främst av sent inrapporterade invandringar.

Figur 1. Folkökningens komponenter

Historiskt låga fruktbarhetstal

Stockholms län har en relativt en ung befolkning jämfört med övriga län. År 2023 föddes det 25 781 barn i Stockholms län. Med tanke på att de så kallade babyboombarnen, det vill säga födda i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet, nu är i åldrar då det är som vanligast att skaffa barn, var det dock ett lågt, om än väntat, barnafödande. Fruktbarhetstalen är historiskt låga. Statistik från inskrivningar på barnmorskemottagningarna pekar på att barnafödandet år 2024 kommer att vara nära 2023 års nivå.

Stockholm lockar unga inflyttare

Endast Stockholm, Södertälje och Solna hade fler inflyttare än utflyttare i flyttningsutbytet med kommuner utanför Stockholms län (inrikes flyttnetto). Både Stockholm och Solna förlorade däremot personer i flyttningsutbytet mot övriga kommuner i länet. Det ligger i linje med det generella flyttmönstret som gällt under lång tid, där länets centrala delar lockar unga inflyttare från övriga riket och utlandet, för att senare gynna de omgivande kommunerna till när inflyttarna nått familjebildande åldrar. Även om inrikes flyttnetto är svagt negativt bidrar inrikes inflyttningen av unga personer indirekt till att det föds fler barn än avlider personer i länet.

Prognos fram till 2033

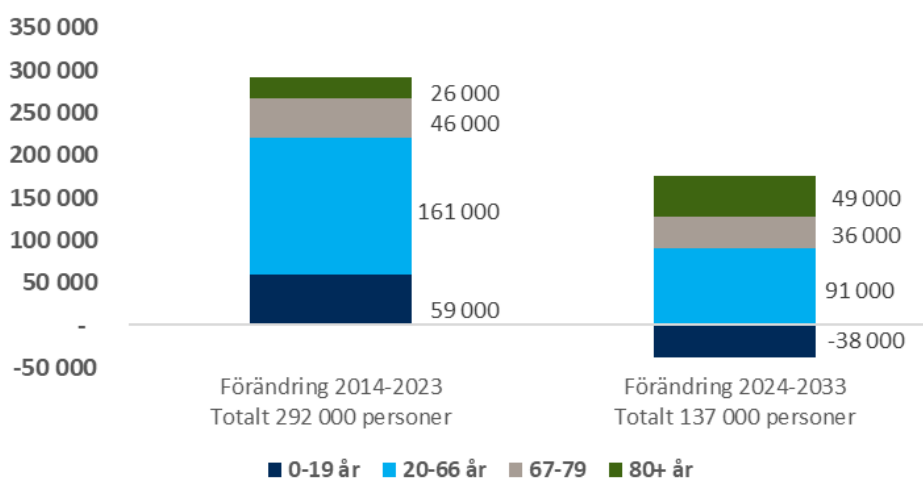
Fram till 2033 förväntas folkmängden i länet öka med 137 000 invånare till 2 592 000. Det innebär en ökning med 6 procent från årsskiftet 2023–24 vilket motsvarar en genomsnittlig årlig ökning med cirka 13 700 personer (0,5 procent per år). Det är en svagare folkökning än under föregående tioårsperiod. Under perioden 2014–2023 ökade länets befolkning med 292 000 personer, i genomsnitt med 29 000 per år (eller 1,3 procent). Det berodde bland annat på att de så kallade babyboombarnen, kommit i åldrarna då man brukar flytta, valde att flytta hit. Dessutom var invandringen ovanligt hög under den tioårsperioden.

Befolkningstillväxten varierar mellan de olika kommunerna i länet. Av de 26 kommunerna förväntas samtliga öka sin folkmängd fram till 2033. Stockholm stad förväntas ha den största absoluta befolkningstillväxten, följt av Järfälla, Huddinge och Solna. Störst procentuell tillväxttakt väntas i Upplands-Bro, Österåker, Järfälla och Vallentuna. Förändringarna påverkas inte bara av skillnader i födelsetal och in- och utrikes flyttningar, utan också av hur invånarna rör sig inom länet. Bostadsbyggandet som har stor betydelse för flyttningarna inom länet innebär en osäkerhetsfaktor i dessa tider då många byggprojekt blivit skjutna framåt i tiden på grund av konjunkurläget.

Även ålderssammansättningen förändras fram till år 2033. Det sker en minskning av gruppen 0–19 år med sju procent. Personer i förvärvsaktiv ålder, 20–66 år, förväntas öka med sex procent. När det gäller äldre förväntas åldersgruppen 67–79 år öka med 14 procent och åldersgruppen 80 år eller äldre förväntas öka med hela 44 procent.

I figur 2 visas befolkningsutvecklingen den senaste och nästkommande tioårsperioden per åldersgrupp. Som beskrivits ovan kommer det att vara en svagare folkökning. Däremot förväntas en stor ökning av gruppen 80 år eller äldre, från att ha ökat med 26 000 personer mellan 2014–2023 blir är prognosen att ökningen blir 49 000 personer åren 2024 till 2033.

Figur 2. Ökning av antalet invånare i Stockholms län per åldersgrupp

Källor: SCB och Region Stockholm preliminär prognos (maj 2024) 2023–2033.

Den förväntade medellivslängden ökar enligt prognosen, från 85,7 år 2023 till 86,8 år 2033 för kvinnor och från 82,5 år till 84,0 år för män². I takt med att medellivslängden ökar höjs pensionsåldern i Sverige³. Under prognosperioden höjs pensionsåldern från 66 till 67 år. Samtidigt har inträdesåldern i arbetslivet, det vill säga den ålder då individer i genomsnitt börjar arbeta, legat relativt konstant sedan början av 1990-talet.

1.3 Pensioner

Pensionsskuld och pensionskostnad

Vid utgången av 2024 beräknas Region Stockholms totala pensionsförpliktelser uppgå till 72,8 miljarder kronor och vid utgången av 2027 beräknas de uppgå till 72,7 miljarder kronor, vilket innebär en minskning med 0,1 procent i jämförelse med 2024.

Avsättningarna beräknas uppgå till 50,1 miljarder kronor och ansvarsförbindelsen till 22,7 miljarder kronor vid utgången av 2024. Vid utgången av 2027 beräknas avsättningarna uppgå till 53,2 miljarder kronor och ansvarsförbindelsen till 19,6 miljarder kronor, vilket innebär att avsättningarna beräknas

² För hela landet antar SCB att medellivslängden under perioden 2023–2033 ökar från 84,9 till 86,0 år för kvinnor och från 81,6 till 83,1 år för män, det vill säga samma förändring som Region Stockholm prognostiserar för länet.

³ 2023 höjdes pensionsåldern till 66 år i Sverige. 2026 kommer pensionsåldern höjas till 67 år och enligt prognosen höjs pensionsåldern till 68 år 2035

öka med 6,2 procent och ansvarsförbindelsen minska med 13,7 procent jämfört med 2024. Avsättningarnas och ansvarsförbindelsens förändring i var sin riktning medför att de totala pensionsförpliktelserna beräknas minska marginellt mellan åren 2024–2027.

Tabell 2. Totala pensionsåtaganden, jämförelse med Budget 2024

Mkr	2024	2025	2026	2027
Prognos 3:24 (2024-08-31)	72 769	74 115	72 776	72 725
- varav avsättningar	50 083	52 281	52 226	53 191
- varav ansvarsförbindelser	22 687	21 834	20 550	19 534
Budget 2024 Prognos 3:23 (2023-08-31)	72 226	73 487	72 954	73 033
- varav avsättningar	49 367	51 511	52 156	53 238
- varav ansvarsförbindelser	22 859	21 975	20 798	19 794
Differens Prognos 2:24 - Budget 2024	543	628	-178	-308

Pensionskostnaderna för 2024 beräknas uppgå till 13,7 miljarder kronor. År 2027 beräknas pensionskostnaderna minska till 6,7 miljarder kronor, vilket innebär en minskning med 7,0 miljarder kronor eller 51,1 procent jämfört med 2024.

Pensionsprognoserna från KPA inkluderar inte vissa pensionskostnader som löpande kostnadsförs av Region Stockholm och bolagen. Ifrågavarande kostnader utgörs av pensionsavgifter för löneväxling, administrativa avgifter, kostnadsbidrag till andra kommuner och regioner samt ersättning som betalas till Karolinska Institutet avseende medarbetare som har delad anställning för vilka Karolinska Institutet bekostar pensionerna. I koncernens totala pensionskostnader för åren 2025–2027 har därför inkluderats ett årligt belopp om 0,3 miljarder kronor, beräknat utifrån ovan nämnda kostnader för 2023.

Tabell 3. Samlade pensionskostnader, jämförelse med Budget 2024

Mkr	2024	2025	2026	2027
Prognos 3:24 (2024-08-31)	13 695	7 096	4 898	6 664
Budget 2024 Prognos 3:23 (2023-08-31))	12 990	7 812	6 383	7 103
Differens Prognos 3:24 - Budget 2024	705	-716	-1 485	-439

Region Stockholm har baserat pensionsprognosen på beräkningar från KPA Pension som genomfördes i augusti 2024.

Effekter av avbolagisering

Den 1 januari 2025 övertar Region Stockholm ansvaret för de pensionsförpliktelser som har upparbetats i de bolag som överlåter sina verksamheter till Region Stockholm i enlighet med regionfullmäktiges beslut om att verksamheterna vid Danderyds Sjukhus AB, Södersjukhuset AB, Södertälje Sjukhus AB och S:t Eriks Ögonsjukhus AB vid detta tillfälle ska överföras till den nybildade nämnden Akutsjukhusnämnden. Den 1 januari 2026 genomförs motsvarande process mellan Region Stockholm och Ambulanssjukvården i Storstockholm AB. De sammanlagda pensionsavsättningarna i sjukhusbolagen beräknas vid ingången av 2025 uppgå till 10,6 miljarder kronor och vid ingången av 2026 beräknas pensionsavsättningarna i Ambulanssjukvården i Storstockholm AB uppgå till 0,2 miljarder kronor. Avsättningarna kommer att överföras från bolagens balansräkningar till Region Stockholms balansräkning vid respektive överlåtelseögonblick.

I samband med överlåtelse av pensionsförpliktelserna uppstår olika resultateffekter av en engångskaraktär som sammantaget påverkar koncernens resultat positivt under åren 2025–2027. Överlåtelse av pensionsförpliktelserna påverkar inte dem som erhåller pensionerna utan är en budget- och skattemässig förändring för Region Stockholm.

Enligt det redovisningsmässiga regelverk som gäller för bolagen nuvärdesberäknas bolagens avsättningar utifrån försäkringstekniska grunder, vilket innebär att diskontering sker med en räntesats som uppgår till -0,1 procent. Avsättningarna i Region Stockholm nuvärdesberäknas utifrån Riktlinjer för beräkning av pensionsskuld (RIPS), där räntesatsen uppgår till en procent.

En resultateffekt uppstår när avsättningarna i bolagen diskonteras om från den räntesats som tillämpas inom försäkringstekniska grunder till räntesatsen som tillämpas inom RIPS. En höjning av diskonteringsräntan medför att kostnaderna minskar och vice versa. Härigenom uppkommer under 2025 en positiv resultateffekt med 2,1 miljarder kronor.

Enligt det redovisningsmässiga regelverk som gäller för Region Stockholm ska avsättningar för pensioner även inkludera särskild löneskatt, vilket inte gäller för bolagen enligt det redovisningsmässiga regelverk som de tillämpar. Bolagens avsättningar inkluderar således inte särskild löneskatt när avsättningarna övertas av Region Stockholm.

En annan resultateffekt uppstår när de övertagna avsättningarna adderas till befintliga avsättningar i Region Stockholms balansräkning, vilket medför att särskild löneskatt kostnadsförs med 24,26 procent av de totala övertagna avsättningarna. Kostnaden beräknas uppgå till 2,6 miljarder kronor.

Region Stockholm betalar särskild löneskatt till staten baserat på utbetalda pensioner och betalda pensionsavgifter under ett räkenskapsår. För bolagen gäller att betalning av särskild löneskatt till staten baseras på pensionsutbetalningar samt den redovisningsmässiga kostnaden för pensionsavgifter och förändring i avsättningen under ett räkenskapsår. I och med att bolagen historiskt sett har betalat särskild löneskatt för de totala avsättningarna som överförs till Region Stockholm måste detta förhållande hanteras skattemässigt för att undvika dubbelbeskattning av särskild löneskatt när dessa avsättningar börjar utbetalas av Region Stockholm i framtiden. Den skattemässiga hanteringen som beskrivs nedan har på fråga från Region Stockholm bekräftats av Skatteverket.

För att undvika dubbelbeskattning reduceras Region Stockholms beräkningsunderlag för särskild löneskatt för 2025 med det totala beloppet för avsättningarna som har tagits över från bolagen. Utbetalda pensioner och betalda pensionsavgifter beräknas sammantaget uppgå till 3,9 miljarder kronor. Övertagna avsättningar från bolagen beräknas uppgå till 10,6 miljarder kronor. Beräkningsunderlaget för särskild löneskatt för 2025 uppgår således till ett negativt belopp om 6,7 miljarder kronor. Region Stockholm kommer härigenom inte betala särskild löneskatt till staten för 2025. Det negativa beräkningsunderlaget från 2025 får överföras till 2026 och reducera det årets beräknade utbetalda pensioner och betalda pensionsavgifter. Beräkningsunderlaget för särskild löneskatt för 2026 beräknas uppgå till ett negativt belopp om 2,5 miljarder kronor. Härigenom kommer Region Stockholm inte heller att betala särskild löneskatt till staten för 2026. År 2027 beräknas utbetalda pensioner och betalda pensionsavgifter uppgå till 4,5 miljarder kronor. Beräkningsunderlaget reduceras med det negativa beräkningsunderlaget från 2026 om 2,5 miljarder kronor och återstående positiva belopp om 2,0 miljarder kronor utgör Region Stockholms beskattningsunderlag för särskild löneskatt 2027.

En tredje resultat effekt uppstår genom att Region Stockholm inte ska betala särskild löneskatt till staten för åren 2025 och 2026 och reducerad särskild löneskatt år 2027. Den beräknade kostnaden för särskild löneskatt minskar under 2025 med 0,9 miljarder kronor, under 2026 med 1,1 miljarder kronor och under 2027 med 0,6 miljarder kronor.

Kostnadspåverkande faktorer

Storleken på pensionsförpliktelserna och pensionskostnaderna påverkas av antaganden om beräkningsparametrar som används enligt Riktlinjer för beräkning av pensions skuld (RIPS). Dessa parametrar förändras över tid fram till det slutliga betalningstillfället för pensionsåtagandet. De parametrar som påverkar pensionskostnadernas utveckling är antaganden om diskonteringsränta, livslängd samt pris- och löneutveckling.

Diskonteringsräntan i RIPS, som gäller för Region Stockholms nämndorganisation, beslutas av SKR inför varje räkenskapsår. Innan beslutet tas genomförs en sammanvägd analys av olika faktorer, som långsiktig tillväxt, utvecklingen av skatteunderlaget, långsiktig realränta och den aktuella ekonomiska och räntemarknadsbilden. Diskonteringsräntan i försäkringstekniska grunder, som gäller för Region Stockholms bolag, beslutas av Finansinspektionen inför varje räkenskapsår och räntesatsen för 2024 uppgår till 2 procent. En lägre räntesats får tillämpas och Region Stockholms bolag tillämpar sedan 2021 en räntesats om -0,1 procent.

Om diskonteringsräntan höjs minskar Region Stockholms pensionskostnader för det aktuella året, medan en sänkning av räntan innebär att pensionskostnaderna ökar. Diskonteringsräntan har inte förändrats under de senaste tio åren. Det är svårt att bedöma vilket beslut som SKR kommer fram till avseende diskonteringsränta för 2026 och efterföljande år, men det troligaste är att ingen förändring av diskonteringsräntan i RIPS genomförs under de kommande åren. Diskonteringsräntan i försäkringstekniska grunder som tillämpas av Region Stockholms bolag kommer inte att förändras under förutsättning att den räntesats som årligen beslutas av Finansinspektionen är högre än -0,1 procent.

Pensionsförpliktelserna justeras i början av varje år för att kompensera för inflationen genom uppräknings med förändringen av prisbasbeloppet. Den beräknade uppräknings av pensionsförpliktelserna under 2025 kommer att bli väsentligt lägre än uppräknings för 2024, inklusive särskild löneskatt beräknas kostnaden för inflationsuppräknings att minska med 2,8 miljarder kronor i jämförelse med 2024.

Inflationen i beräkningsmodellen utgörs av den procentuella förändringen av prisbasbeloppet från ett år till efterföljande år. Prisbasbeloppet baseras på förändringen av konsumentprisindex mellan perioden juli till och med juni och tillämpas från och med efterföljande år. För 2024 fastställdes inflationsuppräknings av pensionsförpliktelserna till 9,1 procent. Inflationsuppräknings för 2025 har fastställts till 2,6 procent. För åren 2026 och 2027 beräknas uppräknings för inflation uppgå till 0,2 procent respektive 1,9 procent utifrån de parametrar som har lämnats från SKR till KPA Pension inför beräkningarna av den senaste pensionsprognosen.

Från och med den 1 januari 2023 har det nya pensionsavtalet AKAP-KR införts inom den kommunala sektorn. Detta avtal är helt avgiftsbaserat och ersätter det tidigare avgiftsbaserade avtalet AKAP-KL. Medarbetare som har förmånsbestämd ålderspension inom KAP-KL hade under 2023 möjlighet att välja att antingen stanna kvar i det befintliga avtalet eller övergå till AKAP-KR. Av cirka tretton tusen

medarbetare som hade möjlighet att göra ett sådant val, valde cirka elva tusen, motsvarande 87 procent, att kvarstå i KAP-KL.

Inom AKAP-KR ökar de årliga pensionsavgifterna från 4,5 procent till 6,0 procent för den del av månadslönen som är upp till högst 49 500 kronor per månad under 2025. För den del av månadslönen som ligger inom intervallet 49 501 till 198 000 kronor kommer pensionsavgifterna att öka från 30 procent till 31,5 procent. På del av månadslön som är högre än 198 000 kronor betalas inga pensionsavgifter. Medarbetare som har valt att byta pensionsavtal från KAP-KL till AKAP-KR kommer att tillgodoräknas årliga tilläggsavgifter baserat på vilken ålderskategori medarbetaren tillhör. Tilläggsavgifterna kommer att tillfalla medarbetaren fram till 65 års ålder.

Övergången till det nya pensionsavtalet AKAP-KR medför en permanent höjning av Region Stockholms totala pensionskostnader jämfört med tidigare år.

1.4 Moms i sjukvårdsverksamhet som bedrivs i annan organisationsform

Sjukvårdsverksamhet är normalt inte momspliktig. Det är ett av flera undantag som finns i mervärdesskattelagen (2023:200). Detta innebär att sjukvård inte beläggs med moms när sjukvårdstjänster säljs ifrån en part till en annan och att verksamheter som producerar sjukvårdstjänster inte kan få tillbaka moms på varor och tjänster som köps in till verksamheten. Momsen blir en kostnad för verksamheten. Kommuner och regioner omfattas av ett eget system för moms som regleras i lag (2005:807) om ersättning för viss mervärdesskatt för kommuner, regioner, kommunalförbund och samordningsförbund, populärt kallad LEMK. Detta system gör det möjligt för kommuner och regioner att alltid få tillbaka moms inom alla verksamheter oavsett om de är momspliktiga eller inte enligt mervärdesskattelagen.

För att göra det möjligt för andra intressenter att producera välfärdstjänster som inte är momspliktiga har ett särskilt regelverk införts inom LEMK. Detta gör det möjligt för kommuner och regioner att kompensera utförare för de merkostnader som momsens medför och sedan få tillbaka ersättning från Skatteverket. Ersättningen från Skatteverket är normalt sex procent av kostnaden för den köpta tjänsten. Detta är en schablon som är tänkt att fungera för alla olika välfärdstjänster som kommuner och regioner köper från andra utförare.

Region Stockholm tillämpar regelverket genom att ersätta privata vårdgivare med samma schablon på sex procent som Skatteverket använder. Denna ersättning utgår också till regionens dotterbolag och regleras i avtal med regionen. Momskompensationen på sex procent är ett schablonsystem och det är olika från vårdgivare till vårdgivare exakt hur kompensationen ser ut i förhållande till momskostnader. Schablonersättningen bygger på att det ska vara en viss kostnadsstruktur och med en viss andel momspliktiga varor och tjänster. Beroende på hur verksamheten organiseras kan momskompensationen både över- och understiga de verkliga momskostnaderna.

Effekter av avbolagisering

De akutsjukhus som avbolagiseras har olika kostnadsstruktur och det medför att vissa bolag har varit mer gynnade av schablonersättningen än andra. Vid en avbolagisering får de nya förvaltningarna samma regelverk som exempelvis SLSO och Karolinska Universitetssjukhuset. All moms kan dras av och ingen särskild ersättning för detta tillkommer när ersättning betalas ifrån HSN.

1.5 Det ekonomiska utgångsläget

Region Stockholm har befunnit sig i en svår ekonomisk situation. Inflationen har påverkat och påverkar även fortsättningsvis både löner och andra kostnader som exempelvis de varor och tjänster som Region Stockholm köper. Prishöjningar sker med fördröjning beroende vad som bestäms i avtalsvillkor och hur rådande marknadssituation ser ut.

Efter två år med underskott krävs överskott år 2025 för att öka den långsiktiga betalningsförmågan, soliditeten, och för att nå en ekonomi i balans i linje med Region Stockholms Policy för god ekonomisk hushållning (RS 2021-0285).

Figur 3. Region Stockholms resultat och resultatets andel av skatter och bidrag, angivet i miljoner kronor samt procent

Källa: Regionledningskontoret.

Bilaga 2

Nedan visas förändringar i intäkter respektive kostnader för Region Stockholm som Liberalernas förslag till budget 2025 innebär. Observera att minskade kostnader redovisas som kostnad med positivt tecken.

Förändring intäkter

Förändringar av Region Stockholms intäkter (skatteintäkter, biljettintäkter mm.) Belopp i miljoner kronor			
Mnkr	2025	2026	2027
Ökning såld utomläns- och utlandsvård	227	257	284
Ökade reklamintäkter, kollektivtrafiken	100	110	120
Kommersiella ytor sjukhus, ökad användning	50	50	50
Uppräkning av rabatterade kort till 67% av ordinarie pris	120	120	120
Skattesats 12,08	2422	2104	2204

Förändring kostnader

Förändringar av verksamhetens kostnader (ex. bemanningskostnader, material- och läkemedelskostnader, konsultkostnader mm.)			
Mnkr	2025	2025	2027
Satsning bättre arbetsmiljö	-100	-100	-100
Borttagning projekt KRN	19	19	19
Minskat fusk - AI	70	90	110
Halvering av uteblivna besök	250	250	250
Effektivare upphandling 1%	700	700	700
Minskad administration 5%	160	160	160
Minskad sjukfrånvaro	245	245	245
Införande av antipiloter	20	30	40
Höjd inomlänsersättning för digitala vårdbesök	100	100	100
Borttagning av förslag för arbetstidsförkortning	40	80	0
Borttagande ursprungsgarantier, märkning bra miljöval	26	26	26
Halvering av vakanser, bättre lokalanvändning	100	100	100
Minskad bidragsgivning regionstyrelsen	100	100	100
Borttagande lokaliseringsutredning Bromma	25	25	0
Flyttad åldersgräns, avgiftsfri kollektivtrafik med vuxen	300	300	300